సింపుల్
హిందీ స్పీకింగ్ కోర్స్

సరస్వతి ఎడ్యుకేషనల్ కమిటీ

సింపుల్

స్పోకెన్ హిందీ కోర్స్

साधारण

हिन्दी संभाषणाएँ

సరస్వతి ఎడ్యుకేషనల్ బోర్డ్

శ్రీదేవి పబ్లికేషన్
సత్యనారాయణపురం
విజయవాడ - 520 011

SIMPLE SPOKEN HINDI COURSE
by :
Saraswathi Educational Board

First Edition :
September, 1999

Cover Design
'MULTIMIX'
Vijayawada-2

Price : Rs. 50/-

Composed on DTP
by **'AKSHARAMALA'**
Vijayawada - 2

Printed at :
Swami Off-set Printers
Vijayawada-3

Publishers :
SRI DEVI PUBLICATION
Satyanarayanapuram
Vijayawada-11

విషయ సూచిక
विषय सूची

1.	హిందీ అక్షర సమూహము	10
2.	అచ్చులు	10
3.	హల్లులు	10
4.	హల్లుల సముదాయము	11
5.	గుణింతము	12
6.	తెలుగు, హిందీ వ్యాకరణముల స్వరూపము	15
7.	భాషా భాగములు	18
8.	నామవాచకము	18
9.	విభక్తులు	21
10.	లింగములు	23
11.	వచనము	24
12.	సర్వనామము	24
13.	ప్రథమ పురుష ఏకవచనము	25
14.	ప్రథమ పురుష బహువచనము	26
15.	నిశ్చయము తెలియని ఏకవచన సర్వనామములు	26
16.	సంబంధమును తెలుపు సర్వనామము	27
17.	ప్రశ్నల తెలుపు సర్వనామము	27
18.	నిజవాచక సర్వనామము	28
19.	సర్వనామముల రూపములు	30
20.	పురుష వాచకములు	30
21.	విశేషణములు	35
22.	క్రియలు	37
23.	కాలములు	41
24.	వర్తమాన కాలము	42
25.	భూతకాలము	43
26.	భవిష్యత్ కాలము	47
27.	క్రియా విశేషణములు	48
28.	సంబంధ బోధకము	53

29.	సముచ్చయ బోధకము	55
30.	విస్మయాది బోధకము	55
31.	సంధులు	56
32.	స్వర సంధి	57
33.	హల్సంధి	60
34.	విసర్గ సంధి	61
35.	సమాసములు	62
36.	అంకెలు	68
37.	హిందీలోని ఇతర భాషాశబ్దాలు	73
38.	పుంలింగ్ - స్త్రీలింగ్ శబ్దాలు	76
39.	స్త్రీలింగ్ - పుంలింగ్ శబ్దాలు	78
40.	పుంలింగ్ బహువచనము	78
41.	స్త్రీలింగ్ బహువచనము	79
42.	వ్యతిరేకార్థ శబ్దములు	80
43.	శరీర భాగాలు	81
44.	కూరగాయలు, పండ్లు	81
45.	ధాన్యము	82
46.	బంధువులు	84
47.	అనుబంధము	86
48.	ఉపసర్గలు	86
49.	ప్రత్యయములు	90
50.	కొన్ని శబ్దముల అర్థములు	95
51.	సర్వనామములు	95
52.	కాలము	97
53.	వృక్షములు	97
54.	ఆకుకూరలు	98
55.	పూవులు	98
56.	పచ్చికాయలు	98
57.	పండిన పండ్లు	98
58.	గడ్డలు	99
59.	ధాన్యములు	99
60.	మృగములు	99

61.	పక్షులు	100
62.	పురుగులు	100
63.	అనేక విధ పదములు	100
64.	సాధారణ హిందీ సంభాషణలు	108
65.	కొన్ని ఉదాహరణలు	110
66.	వర్తమాన కాలము	111
67.	భూతకాలము	116
68.	భవిష్యత్ కాలము	123
69.	కొన్ని పదాలు - వాక్య నిర్మాణము	127
68.	కొన్ని వాక్యాలు	129
70.	నిత్యవ్యవహారంలో దొర్లే కొన్ని వాక్యాలు	131
71.	ప్రశ్నావాక్యాలు	136
72.	మనోభావాలు	140
73.	అర్థవంతమైన వాక్యాలు	142
74.	వృత్తులు	143
75.	కుశల ప్రశ్నలు	145
76.	పర్యాటన	147
77.	రైల్వే స్టేషన్	149
78.	టెలిఫోన్ సంభాషణ	151
79.	హోటల్	153
80.	రహదారి	155
81.	ఆటోరిక్షా	157
82.	పుస్తకాల షాపు	159
83.	ఆరోగ్యము	161
84.	పండ్లు	163
85.	నడవడి	164
86.	ఉత్తరాలు వ్రాయడం	165
87.	మిత్రుడికి ఉత్తరం	165
88.	పుస్తక విక్రేతకు ఉత్తరం	169
88.	సెలవు కొరకు లేఖ	173

బిజినెస్ అక్కౌంటెన్సీ కోర్స్

ప్రతిభావంతమైన అక్కౌంటెంట్‌గా మారాలని ఉందా ? మీకు మీరు స్వంతంగా ఉపాధి సాధించాలనుకుంటున్నారా ? ఈ రోజున అనేక షాపులు, వాణిజ్య సంస్థల్లో అక్కౌంటెంట్‌ల అవసరం ఎంతో ఉంది.

అకౌంటెన్సీ నేర్చుకుని అనేక షాపుల్లో పార్ట్ టైమ్ చేస్తూ స్వయం ఉపాధి పొందండి. రూ.50/- లకే

ఇది కె.యస్. రావు అపూర్వ సృష్టి

భారతదేశ యాత్రాదర్శిని

భారతదేశంలోని అనేక పుణ్యక్షేత్రాలేకాక అన్ని టూరిస్ట్‌ప్లేస్‌ల గురించి వివరంగా తెలియచెప్పటంతోపాటు ప్రతి ప్రదేశంలో వసతి, ప్రయాణ సౌకర్యాలు వివరాల గల పుస్తకరాజం వెల రూ.90/- ఎం.ఓ. పంపండి. రిజిష్టర్డ్ పోస్టులో సంపూర్ణ యాత్రాదర్శిని బుక్ పొందండి.

ఇది మైథిలీ వెంకటేశ్వరరావు విశిష్ట రచన

ఇంగ్లీషు - ఇంగ్లీషు - తెలుగు డిక్షనరీ

స్పోకెన్ ఇంగ్లీషు నేర్చుకొనే వారికి తప్పని సరిగా అవసరమయ్యే డిక్షనరీ

370 పేజీలు రూ. 50/-లకే

సరస్వతి పబ్లికేషన్స్

సత్యనారాయణపురం

విజయవాడ - 11

హిందీ - తెలుగు వ్యాకరణ స్వరూపము

తెలుగుభాషా భాషీయులకు హిందీ వ్యాకరణము వ్రాయునపుడు హిందీ మరియు తెలుగు వ్యాకరణముల రూపసామ్యము వీలైనంతవరకు చూడాలి. అలా కానప్పుడు రెండు వ్యాకరణాల త్రోవలు వేరు వేరైపోయి, విద్యార్థులు తికమక పడిపోతారు. అందువలన రెండు భాషలకున్న రూపసామ్యాన్ని, వీలున్నచోట్ల, చూపిస్తూ వుంటాను. అన్ని భాషలలోని సంధులు, సమాసాలు, లింగ వచనాలు వగైరాలు సంస్కృతము యొక్క ఒరవడిలో నడచినవే గాన, భాషలు వేరు తప్ప, విషయాలలో భేదముండదు. అయితే కొన్ని భాషలలో స్త్రీలింగ, పుంలింగ, నపుంసక లింగాలు మూడూ వున్నాయి. కొన్ని భాషలలో నపుంసక లింగము లేదు. హిందీలో నపుంసక లింగము లేదు, తెలుగులో వుంది. అందువలన హిందీలో లింగబాధ ఎక్కువ, తెలుగులో తక్కువ. అలాగే హిందీలో 'నే' ప్రత్యయమున్నది, తెలుగులో లేదు. ఇది కూడా హిందీయేతర భాషల వారికి చికాకు పెడుతూ వుంటుంది. దీనితోపాటు తెలుగులో నపుంసక లింగముండుటచేత భూత కాలపు బాధ తక్కువ, హిందీలో నపుంసకలింగము లేదు గాన భూతకాల నిరూపణ కష్టము. ఇంతకు మినహా, హిందీ భాష ఏ భాష కంటే కష్టమయిన భాష కాదు. ఇలాంటి అపూర్వ విషయాలు అన్ని భాషలలోనూ వుంటాయి. ఇక హిందీ వ్యాకరణము వైపు నడుద్దాము.

1. భాగము

హిందీ అక్షర సమూహాము

దేవనాగరి లిపికి, హిందీ లిపికి భేదము లేదు. ఈ లిపిలో 46 అక్షరము లుంటాయి. అక్షరము అనగా క్షరము (నాశనము) కానిది, ఎల్లప్పుడు ఒకే విధముగా నుండునది యని అర్థము. అ,ఆ,ఇ మొదలైన అచ్చులన్నింటిని అక్షరము లంటాము. వీటి యొక్క సమూహాన్ని అక్షర సమూహము లేదా వర్ణసమూహము (Alphabet) అంటున్నాము. క్రింది 44 అక్షరములు మాత్రము హిందీలో వున్నటువంటివి. అవి అచ్చులు - 11, హల్లులు - 33.

2 (1) स्वर (అచ్చులు - Vowels)

అ	ఆ	ఇ	ఈ	ఉ	ఊ	ఋ	ఏ	ఐ	ఓ	ఔ	అం	అః
अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः

2 (2) व्यंजन (హల్లులు - Consonants)

క	ఖ	గ	ఘ	ఙ
क	ख	ग	घ	ङ
చ	ఛ	జ	ఝ	ఞ
च	छ	ज	झ	ञ
ట	ఠ	డ	ఢ	ణ
ट	ठ	ड	ढ	ण
త	థ	ద	ధ	న
त	थ	द	ध	न
ప	ఫ	బ	భ	మ
प	फ	ब	भ	म

య ర ల వ శ ష స హ

य र ल व श ष स ह

(1) **स्वर** (స్వరములు లేక అచ్చులు) - ఇవి మరొక అక్షరము సహాయమును కోరవు. హిందీ భాషలో అచ్చులను స్వరము లంటాము. ఈ అచ్చుల సహాయముతో హల్లు లుచ్ఛరించబడుతాయి. హిందీ భాషలో 11 అచ్చులున్నాయి. ఉదా:-

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఋ ఏ ఐ ఓ ఔ అం అః

अ आ इ ई उ ऊ ऋ ए ऐ ओ औ अं अः

(2) **व्यंजन** (హల్లులు) - ఇవి అచ్చుల సహాయము లేకుండా ఉచ్ఛరించుటకు వీలుకాదు. హల్లులు 33.

క	ఖ	గ	ఘ	ఙ		చ	ఛ	జ	ఝ	ఞ			
क	ख	ग	घ	ङ		च	छ	ज	झ	ञ			
ట	ఠ	డ	ఢ	ణ		త	థ	ద	ధ	న			
ट	ठ	ड	ढ	ण		त	थ	द	ध	न			
ప	ఫ	బ	భ	మ		య	ర	ల	వ	శ	ష	స	హ
प	फ	ब	भ	म		य	र	ल	व	श	ष	स	ह

व्यंजन के वर्ग (హల్లుల సముదాయము)

क ख ग घ ङ	'క' వర్గము
క ఖ గ ఘ ఙ	
च छ ज झ ञ	'చ' వర్గము
చ ఛ జ ఝ ఞ	
ट ठ ड ढ ण	'ట' వర్గము
ట ఠ డ ఢ ణ	
त थ द ध न	'త' వర్గము
త థ ద ధ న	
प फ ब भ म	'ప' వర్గము
ప ఫ బ భ మ	

ये स्पर्श वर्ग है। ఇవి స్పర్శ (త్రాకు) వర్ణములు. అనగా వీటిని ఉచ్ఛరించునపుడు నాలుక అంగిలిని తాకుతుంది - అందువలన వీటిని అంతస్థము లన్నారు.

య ర ల వ

य र ल व - అంతస్థములు

శ ష స హ

श ष स ह - ఇవి ఊష్మములు. వీటిని ఉచ్ఛరించునపుడు ఒక రకమైన శబ్దము వస్తుంది.

3. बारहखडी

(బారహాఖడీ - గుణింతము)

తెలుగులో మాదిరిగానే హిందీలో కూడా గుణింతా లున్నాయి. గుణింతమును హిందీలో బారహాఖడీ అంటారు. హల్లులకు అనేక రకమైన ఉచ్చారణ లేర్పడుట కొరకు, హల్లులకు అచ్చులను కలుపవలసి యుంటుంది. హల్లులతో అచ్చులు కలసినపుడు, అచ్చులు పొందు మార్పును 'మాత్ర' (గుర్తు) అంటారు. హల్లులతో కలియునపుడు ప్రతి యచ్చునకు ఒక మాత్ర వస్తుంది. హల్లులతో మాత్రలను కలుపడాన్నే బారహాఖడీ (గుణింతము) అంటున్నారు. ఈ భాగములో స్వరములు (అచ్చులు) వాటి గుర్తులు (మాత్రలు) హిందీ గుణింతాలను చూద్దాము.

	హిందీ అక్షరము	గుర్తు	తెలుగు అక్షరము	గుర్తు
1.	आ	ा	ఆ	ా
2.	इ	ि	ఇ	ి
3.	ई	ी	ఈ	ీ
4.	उ	ु	ఉ	ు
5.	ऊ	ू	ఊ	ూ
6.	ऋ	ृ	ఋ	ృ
7.	ए	े	ఏ	ే
8.	ऐ	ै	ఐ	ై
9.	ओ	ो	ఓ	ో

10.	औ	ौ	ఔ	ౌ
11.	अं		అం	ం
12.	अः	ः	అః	ః

क् 'క్' తో చేర్చిన గుణింతము (బారహఖడీ)

1.	क्	+	आ	=	का	క్	+	ఆ	=	కా
2.	क्	+	इ	=	कि	క్	+	ఇ	=	కి
3.	क्	+	ई	=	की	క్	+	ఈ	=	కీ
4.	क्	+	उ	=	कु	క్	+	ఉ	=	కు
5.	क्	+	ऊ	=	कू	క్	+	ఊ	=	కూ
6.	क्	+	ऋ	=	कृ	క్	+	ఋ	=	కృ
7.	क्	+	ए	=	के	క్	+	ఏ	=	కే
8.	क्	+	ऐ	=	कै	క్	+	ఐ	=	కై
9.	क्	+	ओ	=	को	క్	+	ఒ	=	కో
10.	क्	+	औ	=	कौ	క్	+	ఔ	=	కౌ
11.	क्	+	अं	=	कं	క్	+	అం	=	కం
12.	क्	+	अः	=	कः	క్	+	అః	=	కః

సూచన :- హిందీలో, పొల్లులేని కె,కొ - లు రెండూ వుండవు. ఇలాగే అన్ని గుణింతాలలో పొల్లులేని ఏత్వాలు, ఒత్వాలు ఉండవు. దీర్ఘ ఏత్వాలు, ఓత్వాలే గుణింతాలలో వుంటాయి.

बारहखडी (బారహఖడీ) - గుణింతములు

1)	క	కా	కి	కీ	కు	కూ	కృ	కే	కై	కో	కౌ	కం	కః
	क	का	कि	की	कु	कू	कृ	के	कै	को	कौ	कं	कः
2)	ఖ	ఖా	ఖి	ఖీ	ఖు	ఖూ	ఖృ	ఖే	ఖై	ఖో	ఖౌ	ఖం	ఖః
	ख	खा	खि	खी	खु	खू	खृ	खे	खै	खो	खौ	खं	खः
3)	గ	గా	గి	గీ	గు	గూ	గృ	గే	గై	గో	గౌ	గం	గః
	ग	गा	गि	गी	गु	गू	गृ	गे	गै	गो	गौ	गं	गः
4)	ఘ	ఘా	ఘి	ఘీ	ఘు	ఘూ	ఘృ	ఘే	ఘై	ఘో	ఘౌ	ఘం	ఘః
	घ	घा	घि	घी	घु	घू	घृ	घे	घै	घो	घौ	घं	घः
5)	చ	చా	చి	చీ	చు	చూ	చృ	చే	చై	చో	చౌ	చం	చః
	च	चा	चि	ची	चु	चू	चृ	चे	चै	चो	चौ	चं	चः

6)	ఛ	ఛా	ఛి	ఛీ	ఛు	ఛూ	ఛృ	ఛే	ఛై	ఛో	ఛౌ	ఛం	ఛః
	छ	छा	छि	छी	छु	छू	छृ	छे	छै	छो	छौ	छं	छः
7)	జ	జా	జి	జీ	జు	జూ	జృ	జే	జై	జో	జౌ	జం	జః
	ज	जा	जि	जी	जु	जू	जृ	जे	जै	जो	जौ	जं	जः
8)	ఝ	ఝా	ఝి	ఝీ	ఝు	ఝూ	ఝృ	ఝే	ఝై	ఝో	ఝౌ	ఝం	ఝః
	झ	झा	झि	झी	झु	झू	झृ	झे	झै	झो	झौ	झं	झः
9)	ట	టా	టి	టీ	టు	టూ	టృ	టే	టై	టో	టౌ	టం	టః
	ट	टा	टि	टी	टु	टू	टृ	टे	टै	टो	टौ	टं	टः
10)	ఠ	ఠా	ఠి	ఠీ	ఠు	ఠూ	ఠృ	ఠే	ఠై	ఠో	ఠౌ	ఠం	ఠః
	ठ	ठा	ठि	ठी	ठु	ठू	ठृ	ठे	ठै	ठो	ठौ	ठं	ठः
11)	డ	డా	డి	డీ	డు	డూ	డృ	డే	డై	డో	డౌ	డం	డః
	ड	डा	डि	डी	डु	डू	डृ	डे	डै	डो	डौ	डं	डः

(మిగతా గుణింతాలన్నీ పై మాదిరిగానే వుంటాయి.)

12)	ర	రా	రి	రీ	రు	రూ	రృ	రే	రై	రో	రౌ	రం	రః
	र	रा	रि	री	रु	रू	रृ	रे	रै	रो	रौ	रं	रः
13)	హ	హా	హి	హీ	హు	హూ	హృ	హే	హై	హో	హౌ	హం	హః
	ह	हा	हि	ही	हु	हू	हृ	हे	है	हो	हौ	हं	हः

'ల' గుణింతము నుండి 'స' గుణింతము వరకు 'క' గుణింతము మాదిరే

కొన్ని సంయుక్తాక్షరములు

1)	క+ర	-	క్ర	-	क+र	–	क्र
2)	ఖ+ర	-	ఖ్ర	-	ख+र	–	ख्र
3)	గ+ర	-	గ్ర	-	ग+र	-	ग्र
4)	త+ర	-	త్ర	-	त+र	-	त्र
5)	ద+ధ	-	ద్ధ	-	द+ध	-	द्ध
6)	ద+భ	-	ద్భ	-	द+भ	-	द्भ, द्‌भ
7)	ద+మ	-	ద్మ	-	द+म	-	द्म
8)	ద+య	-	ద్య	-	द+य	-	द्य

9)	ద+వ	-	ద్వ	-	द+व	-	द्व
10)	ర+క	-	ర్క	-	र+क	-	र्क
11)	ర+గ	-	ర్గ	-	र+ग	-	र्ग

(ఇలా 'ర'కు వచ్చు ఒత్తులన్నింటికి 'ర' కారము కొరకు అక్షరముల పైన పైవిధముగా రేఫ వస్తుంది)

12)	శ+ర	-	श+र	-	శ్ర	-	श्र
13)	హ+న	-	ह+न	-	హ్న	-	ह्न
14)	హ+మ	-	ह+म	-	హ్మ	-	ह्म
15)	హ+య	-	ह+य	-	హ్య	-	ह्य
16)	హ+ర	-	ह+र	-	హ్ర	-	ह्र
17)	హ+ల	-	ह+ल	-	హ్ల	-	ह्ल
18)	హ+వ	-	ह+व	-	హ్వ	-	ह्व

(మిగతా వత్తులన్నీ 'క'కు 'క' వత్తులలాగే వుంటాయి. అనగా क्क (క్క)లాగా వుంటాయి. చాలా వత్తులు మొదటి అక్షరములోని నిలువు గీతను (।) తొలగించి తరువాత అక్షరములు పూర్తిగా వ్రాయుట వలన ఏర్పడుతాయి - ఉదా:- ग्ग (గ్గ), च्च (చ్చ), ख्ख (ఖ్ఖ).

తెలుగు; హిందీ భాషా వ్యాకరణముల స్వరూపము

(हिंदी और तेलुगु व्याकरण का स्वरूप)

किसी भाषा के पूर्ण ज्ञान के लिए उसके व्याकरण को जानकारी रखना भी आवश्यक हैं। हिंदी मे जो 'ने' विभक्ति हैं, वह तेलुगु मे नही हैं। यह 'ने' को हिंदी मे प्रत्यय कारक कहते हैं, तेलुगु मे इस कारक के स्थान मे 'डु, मु, उ, लु' आते हैं। तेलुगु मे पुंलिंग और स्त्रीलिंग के साथ नपुंसक लिंग भी है। हिंदी में नपुंसक लिंग नही हैं। तेलुगु मे कर्ता के अनुसार क्रिया बदलती हैं, हिंदी में भी 'ने' प्रत्यय कर्ता के साथ न रहने के समय, कर्ता के अनुसार क्रिया बंदलती रहती हैं। वर्तमान और भविष्यतकाल मे हिंदी और तेलुगुं के वाक्यों के कर्ता के अनुसार ही क्रियाएँ बदलर्ती रहती हैं। भूतकाल में जो सकर्मक कर्म आते हैं, उस समय थोडी

परेशानी उठानी पडती है। इसके विषय मे अनुभवियो को कोई परेशानी नहीं है। मगर नये विद्यार्थियों को यह 'ने' प्रत्यय गल्तियो की ओर ले जाता है। हिंदी में सकर्मक और अकर्मक कर्म है। क्रिया को 'किसको' शब्द से प्रश्न करने पर अगर जवाब आता है तो वह सकर्मक और जवाब नहीं आया तो अकर्मक हो जाता है। माने रामने रोटी खायी वाक्य मे की क्रिया को 'किसको खाया ?' वाला प्रश्न करने पर जवाब आयेगा कि रोटी को (రొట్టెను తిన్నాను అని జవాబు వస్తుంది). ऐसा जवाब आनेवाली क्रिया सकर्मक क्रिया होती है। ऐसे ही 'राम कुर्सी पर बैठा' वाले वाक्य मे की क्रिया 'बैठा' के साथ किसको बैठता हैं? (దేనిని కూర్చుంటున్నావు?) वाला प्रश्न करने पर उसका जवाब नहीं आता। तब वह क्रिया अकर्मक क्रिया मानी जाती हैं।

हिंदी में एक ही सर्वनाम में स्थानांतर से अर्थ भेद होने की आवश्यकता है। तेलुगु में स्त्रीलिंग केलिए अलग पुलिंग केलिये अलग और नपुंसक लिंग के लिये अलग सर्वनाम है। हिंदी मे इतने सर्वनाम नही हैं। तेलुगु में विशेषण संज्ञा के अनुसार नहीं बदलते। हिंदी में बदल जाते हैं। तेलुगू में तीनों लिंग के लिये अलग-अलग क्रियाएँ हैं । हिंदी मे पुरुषवाचक प्राणियों केलिए पुंलिंगों और स्त्रीवाचक प्राणियो केलिए स्त्रीलिंगों का इस्तेमाल करते हैं, बाकी अप्राणियों की, माने स्थावर वस्तुओ की क्रियाएँ कुछ पुंलिंग और कुछ स्त्रीलिंग, मानी जाती है। इसलिए नये शिक्षार्थी, यह समझ पा रहा है कि कौन सी चीज पुंलिंग है और कौन सी स्त्रीलिंग। यह लिंग की कठिनाई कई ग्रंथों के पढने और कई सज्जनो के मुँह से सुनकर, अनुभव पाने के बाद ही, दूर हो सकती है। दोनों भाषाओं में, संबंध बोधक (సంబంధమును తెలుపు శబ్దాలు) शब्दों के साथ कभी विभक्ती आती है और कभी नही भी आती है। समुच्चय बोधक (రెండు వస్తువులను, మనుష్యులను వగైరాలను కలుపు అవ్యయాలు) अव्यय तेलुगु में ज्यादातर नहीं आते । हिंदी में ज्यादातर आते हैं । तेलुगु में हिदी से अधिक विभक्तियाँ भी हैं। हिंदी भाषा हलंत भाषा है, उस हलंत केलिए नीचे एक लकीर (क्) का चिह्न होता हैं। यह चिह्न जहाँ नहीं होता है, वहाँ स्वरात समझना होगा। तेलुगु में स्वरांत शब्द ही रहते हैं। हलंत नही।

(పై హింది భాషకు తెలుగు యనువాదము - ఏ భాషా జ్ఞానము పూర్తిగా పొందాలన్నా, దాని వ్యాకరణాన్ని కూడా తెలిసికొని యుండుటవసరం. హిందీలోనున్న 'నే' ప్రత్యయము

తెలుగులో లేదు. ఈ 'నే' ప్రత్యయాన్ని హిందీలో ప్రథమ కారకమంటారు. ఈ కారకస్థానంలో, తెలుగులో, 'డు,ము,వు,లు' అను విభక్తులొస్తాయి. తెలుగులో స్త్రీ, పుం, నపుంసక లింగాలున్నాయి. హిందీలో నపుంసక లింగము లేదు. తెలుగులో కర్తను బట్టి క్రియ మారినట్లుగానే హిందీలో కూడా క్రియ మారుతుంది గాని; కర్తకు 'నే' ప్రత్యయ మొచ్చినప్పుడు క్రియ కర్మను బట్టి మారుతుంది. ఈ 'నే' ప్రత్యయము వచ్చినప్పుడే, వాక్యనిర్మాణము కొరకు ఎంతో యనుభవ మవసరమవుతున్నది. వర్తమాన, భవిష్యత్తు కాలాల్లో రెండు భాషలలో తేడాలేమీ వుండవు. భూత కాలములో, సకర్మక క్రియలయినపుడు 'నే' ప్రత్యయము తప్పకుండా వస్తుంది, అది వచ్చినప్పుడు కర్మను బట్టి క్రియను మార్చాలను విషయము గుర్తుంచుకోవాలి. అనుభవమున్నవారికి ఈ 'నే' ప్రత్యయము వలన గడబిడ ఏమీ యుండదు. ఈ సకర్మక, అకర్మక క్రియలను తెలిసికోవడానికి ఒక మంచి సూత్రాన్ని ఏర్పరచారు. అదేమంటే, వాక్యములో కర్త, కర్మ, క్రియలున్నప్పుడు, అందులోని క్రియను 'దేనిని' అని ప్రశ్నించాలి. అప్పుడు పండు తిన్నానని గాని, అన్నము తిన్నానని గాని జవాబు వస్తుంది. అపుడు ఆ వాక్యములోని క్రియ సకర్మక క్రియ అవుతుంది. అలా అయినపుడు తప్పకుండా 'నే' ప్రత్యయము కర్త వెంట ఉండి తీరాలి. అకర్మక క్రియ అయినప్పుడు ప్రశ్నకు జవాబుండదు. 'నేను కూర్చున్నాను' అన్నప్పుడు, దేనిని కూర్చున్నావు? ఎవరిని కూర్చున్నావు? అన్న ప్రశ్నలకు జవాబు లుండవు. అలా జవాబులు లేని క్రియలు అకర్మక క్రియలని తేల్చారు. ఆ క్రియలొచ్చినపుడు కర్తకు 'నే' ప్రత్యయము రాదు, అక్కడ కర్తను బట్టియే క్రియ మారుతూ వుంటుంది.

హిందీలో ఒకే సర్వనామము యొక్క అర్థము ఆయాస్థానాలను బట్టి మారుతూ వుంటుంది. తెలుగులో అన్ని లింగాలకు (మూడు లింగాలకు) వేరు వేరు సర్వనామాలున్నాయి. హిందీలో సర్వనామాలు తెలుగులో వున్నన్ని లేవు. తెలుగులోని విశేషణాలు నామవాచకములను బట్టి మారవు. హిందీలో మారిపోతాయి. తెలుగులో మూడులింగాలకు వేరు వేరు క్రియలున్నాయి, హిందీలో అలా లేవు. జంగముల (కదలునవి) లోని పురుష వాచకములకు పుంలింగము, స్త్రీ వాచకములకు స్త్రీలింగము వాడుట జరుగుతుంది. మిగతా స్థావరముల (కదలనివాటి) వద్దనే లింగములను గురించిన పెద్ద చిక్కు. ఈ స్థావర వస్తువులకు హిందీలో కొన్ని స్త్రీలింగాలుంటాయి. కొన్ని పుంలింగాలుంటాయి. ఈ సమస్యా పరిష్కారానికి అనుభవజ్ఞులు కూడా అనుమానములో పడిపోతుంటారు. అయితే, అనుభవజ్ఞులకు, అనుభవలేని వారికున్నంత బాధ యుండదు. వీటిని గురించి బాగా గుర్తుంచుకోవాలంటే అనేక గ్రంథాలు చదువాలి,పెద్దలవద్ద తెలిసికొంటూ వుండాలి, బాగా అలవాటు పడాలి. సంబంధ బోధకాలు (రెండు వస్తువుల లేదా యిద్దరు వ్యక్తుల

సంబంధాలను తెలుపు శబ్దాలు) రెండు భాషలలో సమానంగానే వుంటాయి. అయితే ఈ సంబంధ బోధకములయిన 'లేకుండా, కారణాన, వరకు, లోపల, దగ్గర' మొదలైన శబ్దాలతో తెలుగులో ఒకప్పుడు విభక్తి వస్తుంది, కొన్ని సమయాలలో రాకుండా కూడా వుండడము జరుగుతుంది. సముచ్చయ బోధకములయిన 'మరియు, లేక, ఎందుకంటే, ఇందుచేత, అయినప్పటికి' మొదలైన శబ్దాలు తెలుగులో ఎక్కువగా ఉపయోగించ బడవు, హిందీలో ఎక్కువగా ఉపయోగింపబడుతాయి. తెలుగులో హిందీలో కంటే విభక్తు లెక్కువకూడాను.

హిందీ హలంతభాష. అది హలంత మని తెలియడానికి అక్షరము క్రింద ఒక గీతను (क् - క్) గుర్తుకు ఉంచుతారు. ఈ చిహ్నము లేనప్పుడు స్వరాంతమని (చివర అచ్చు అని) తెలిసిపోతుంది. తెలుగులో అన్నీ స్వరాంత (అచ్చులు చివరనుండు) శబ్దాలే, హలంత (హల్లులు చివరిలోనుండు) శబ్దాలుండనే యుండవు.

భాషా భాగములు (Parts of Speech)

మనము మాట్లాడునపుడు గాని, వ్రాసేటపుడప్పుడు గాని, మన మనస్సులలోని భావాలను వాక్యాలలో చెప్తాము. పదముల కలయికతో వాక్యము లేర్పడుతాయి. అవి చేయు పనిని బట్టి పదాలను ఎనిమిది రకాలుగా విభజించారు.

ఏ భాషలోనయినా ఈ ఎనిమిది రకముల శబ్ద భేదాలుంటాయి. వ్యాకరణము ద్వారా యితర భాషలను నేర్చుకొనుటకు ఈ శబ్ద భేదాలు బాగా తెలిసి కొనియుండడ మవసరము. ఇప్పుడు ఆ భాషా భాగములను వేరు వేరుగా వివరించిన యెడల, క్రొత్తగా హిందీ నేర్చుకొనువారికి ఎంతో ఉపయోగకారులవుతాయి. ఈ ఎనిమిది భాగములు క్షుణ్ణంగా తెలిసికొనని వారికే భాషా వంటబట్టదు.

I. संज्ञा (నామవాచకము - Noun)

किसी व्यक्ति, वस्तु या भाव के नाम को बतानेवाले शब्दों को संज्ञा कहते हैं। संज्ञा में रहनेवाले सारे शब्द बदलते हैं। अतः इन्हें विकारी (बदलनेवाले) शब्द कहते हैं।

(ఒక వస్తువు, వ్యక్తి, లేదా భావము యొక్క పేరును తెలియజేయు శబ్దాలను నామవాచకము లంటాము. నామవాచక శబ్దాలన్ని మార్పులు చెందుతూ వుంటాయి. అందువలన వీటిని వికారీ శబ్దాలంటారు.)

తెలుగు నామవాచకములో కర్తరి ప్రయోగ సమయములో, కర్తకు 'డు,ము,వు,లు,'

అను విభక్తులు చేర్చబడుతాయి. నామవాచకములు, రెండు భాషలలోను, ప్రధానమైనవి మూడు. (1) వ్యక్తి వాచకము (2) జాతి వాచకము (3) భావ వాచకము

(I) व्यक्ति वाचक संज्ञा (Proper Noun)

जिनसे एक ही व्यक्ति या वस्तु मालूम हो, वे व्यक्ति वाचक संज्ञाएँ हैं।

(ఒక వస్తువును గాని, ఒక వ్యక్తిని గాని తెలుపు నామవాచకములన్నీ వ్యక్తి వాచకములు. ఈ నామవాచకముల ద్వారా ఎన్నో వస్తువులు, ఎందరో వ్యక్తులు స్ఫురణకు రారు. ఒకే వస్తువు వస్తుంది.)

ఉదా:- ఢిల్లీ, గంగానది, దశరథుడు, హిమాలయము మొదలగునవి.

హింది -दिल्ली, गंगा, दशरथ, हिमालय आदि।

(II) जाति वाचक संज्ञा (Common Noun)

एक जाति के सब पदार्थों की, समान रूप से जानकारी होनेवाले शब्द जाति वाचक संज्ञाएँ हैं। जैसे आदमी, शेर, पहाड, नदी आदि। यहाँ सभी आदमियों, शेरों, पहाडों, नदियो आदि का बोध होता है, किसी एक विशेष वस्तु पदार्थ या व्यक्ति का बोध नहीं।

(ఏదో యొక జాతి యొక్క పదార్థము లన్నింటిని, సమానరూపముగా తెలియజేయు నామవాచకములను జాతివాచక నామవాచకము లంటారు - ఇలాంటి సమయములో ఏదో యొక వ్యక్తి, పదార్థము, స్థానము బోధపడదు.

ఉదా:- మనుష్యుడు (आदमी), సింహము (शेर), పర్వతము (पहाड), నది (नदी) మొదలైనవి అనేకము లుంటాయి.

(III) भाव वाचक संज्ञाएँ

इन में पदार्थों के धर्म, गुण, दोष, अवस्था, व्यापार, भावना आदि जाने जाते हैं। इन पदार्थों का आकार, रूप आदि कोई नहीं रहता। उदाहरण :- मिठास (తియ్యదనము), सौंदर्य (అందము), नीचता (నీచత్వము), लडकपन (చిన్నతనము), यौवन (యౌవనము), चोरी (దొంగతనము), पढाई (చదువు), दौड (పరుగు), हर्ष (సంతోషము), भय (భయము), शोक (దుఃఖము), रोष (కోపము) आदि।

(భావవాచక నామవాచకముల ద్వారా అన్ని పదార్థముల ధర్మము, గుణము, దోషము,

స్థితి, పని, భావము మొదలైనవి తెలుస్తాయి. ఈ పదార్థములకు రూపాకారము లుండవు, కనుపించవు.)

ఉదా:- యౌవనము(**यौवन**), తియ్యదనము (**मिठास**), అందము (**सौंदर्य**), నీచత్వము (**नीचता**), తెల్లదనము (**सफेदी**), జ్వరము (**ज्वर**), వ్యాకరణము (**व्याकरण**), మెళుకువ (**जागरण**) మొదలైనవి.

ఈ భావవాచక సంజ్ఞలు, జాతివాచక, సర్వనామ, విశేషణ, క్రియ, అవ్యయ శబ్దాలద్వారా ఏర్పడుతాయి. క్రింద యిచ్చు నామ వాచకములు హిందీ, తెలుగుకు సంబంధించినవి-

హిందీలో	**తెలుగులో**
(క) **జాతివాచక నామవాచకము - భావవాచకము**	**జాతివాచక నామవాచకము - భావవాచకము**
मित्र – मित्रता	మిత్రుడు - మిత్రత్వము
मनुष्य – मनुष्यत्व	మనుష్యుడు - మనుష్యత్వము
(ఖ) **सर्वनाम के द्वारा –**	**సర్వనామములనుండి -**
अहम – अहमत्व, अहंकार	అహమ్ - అహంభావము
अपना – अपनापन	తన - స్వంతము
(గ) **विशेषण से –**	**విశేషణముల నుండి -**
चतुर से चतुराई	చతురతగల నుండి చాతుర్యము
मीठा से मिठास	తియ్యని - నుండి తియ్యదనము
मोटा से मोटाई	లావైన నుండి లావుతవము
बुरा से बुराई	చెడ్డ నుండి చెడుతనము
सुंदर से सुंदरता	అందమైన నుండి అందము
(ఘ) **क्रिया से**	**క్రియనుండి -**
चढना से चढाई	ఎక్కుట నుండి ఎక్కుడు
सजाना से सजावट	అలంకరించుట నుండి అలంకారము
घबराना से घबराहट	గాబరాపడుట నుండి గాబర(తికమక)
चलना से चाल्	నడచుట నుండి నడక
दौडना से दौड	పరుగెత్తుట నుండి పరుగు
लडना से लडाई	పోట్లాడుట నుండి పోట్లాట

(ఞ) अव्यय से	అవ్యయము నుండి -
मिथ्या से मिथ्यात्व	బూటకము నుండి బూటకత్వము
यदार्थ से यदार्थत्व	నిజము నుండి నిజాయితీ

कारक (విభక్తులు)

హిందీ	తెలుగు
कर्ता कारक - ने	డు, ము, వు,లు
कर्म कारक - को	ని, ను, కి, కు, లన్, కూర్చి, గురించి
करण कारक - से	చేత, చే, తోడ, తో,
संप्रदान कारक - को	కొరకు, కై
(के लिए, के वास्ते)	
अपादान कारक - से	వలన, పట్టి, కంటె, నుండి
संबंध कारक -	కి, కు, యొక్క, లో, లోపల
का, के, की	
अधिकरण कारक -	అందు, పైన
में, पर	

उदाहरण	ఉదాహరణములు
I **कर्ता कारक वाक्य**	**ప్రథమా విభక్తి వాక్యములు**
(1) राम ने खाया	రాముడు తినెను.
(2) कृष्ण बैठा	కృష్ణుడు కూర్చొనెను.
(3) फूल कहाँ है?	పుష్పము ఎక్కడ వున్నది?
(4) वस्तु अच्छी है	వస్తువు మంచిది.
II **कर्म कारक - वाक्य**	**ద్వితీయా విభక్తి వాక్యములు**
(1) राम को बुलाओ	రాముని పిలువండి.
(2) पुस्तक को लाओ	పుస్తకమును తీసికొనిరండి.
(3) बच्चों को बुलाओ	పిల్లలను పిలవండి
(4) उसको कुछ न समझिये	వానిని గురించి లెక్కచేయకండి.

III करण कारक वाक्य	**తృతీయా విభక్తి వాక్యములు**
(1) इससे वह आता है	ఇందుచేత వాడు వచ్చుచున్నాడు.
(2) कलम से लिखा	కలముతో వ్రాసెను.
(3) उससे कराओ	వానిచే చేయించుము.
IV संप्रदान वाक्य	**చతుర్థీ విభక్తి వాక్యములు**
(1) उस को किताब दो –	అతనికి (కొరకు) పుస్తకమునివ్వండి.
(2) इस को लाया –	ఇతనికై (కొరకు) తెచ్చాను.
V अपादान वाक्य	**పంచమీ విభక్తి వాక్యములు**
(1) उस से नुकसान हुआ	అతని వలన నష్టమొచ్చినది.
(2) पेड़ से पत्ता गिरा	చెట్టు నుండి ఆకు రాలింది.
(3) राम से बडा है	రాముని కంటె పెద్దవాడు.
(4) तुम्हारे करने से काम हुआ	నీవు చేయుట వలన పనయింది.
VI संबंध कारक वाक्य	**షష్ఠీ విభక్తి వాక్యములు**
राम का भाई –	రామునికి తమ్ముడు.
बूट की पालिश –	బూట్లకు పాలిషు.
दशरथ का बेटा –	దశరథుని యొక్క కుమారుడు.
घर का चोर –	ఇంటిలోని దొంగ
पेट का दर्द –	పొట్టలోని బాధ (నొప్పి).
श्रीनिवास के भाई –	శ్రీనివాసుని సోదరులు.
दशरथ के बेटे –	దశరథుని యొక్క కుమారులు.
VII अधिकरण कारक वाक्य	**సప్తమీ విభక్తి వాక్యములు**
उस के आने में गलती नहीं	వాడు రావడమునందు తప్పులేదు.
खाट पर सोया –	మంచమున నిద్రించెను.
पेड पर चढा –	చెట్టు మీద ఎక్కెను.
घर में है –	ఇంటిలో నున్నాడు.
दूध में पानी है –	పాలలో నీళ్ళున్నాయి.
चट्टान पर चिडिया है –	రాతి పైన పక్షి యున్నది.

लिंग (లింగములు)

हिदी में दो लिग और तेलुगु में तीन लिग है। तेलुगु में पुरुष पुलिग में और स्त्री स्त्रीलिंग में और शेष प्राणी वाचक एवं अप्राणी वाचक शब्द सभी नपुंसक लिंग मे प्रयोग किये जाते हैं। तेलुगु मे नपुंसक लिगो के शब्द, स्त्रीलिंग एव पुंलिंग के अलग - अलग ज्यादातर नहीं हैं। उनके नाम के पहले पुरुष या स्त्री का बोध करानेवाले शब्द जोडे जाते है।

(హిందీలో రెండు లింగములు, (స్త్రీలింగ, పుంలింగములు), తెలుగులో మూడు లింగములు (స్త్రీలింగ, పుంలింగ, నపుంసక లింగములు) వున్నాయి. తెలుగులో పురుషులను పుంలింగములో, స్త్రీలను స్త్రీలింగములో చూపుతారు. లోకములో మిగతా ప్రాణివాచక, అప్రాణివాచక శబ్దాలన్ని నపుంసకలింగములలో వాడబడుచున్నాయి. తెలుగులో నపుంసక లింగముల కొరకు, స్త్రీలింగ పుంలింగములో ఎక్కువగా వేరు వేరు శబ్దాలు లేవు. వాటి పేర్లు తెలియడానికి వాటి పేర్లకు ముందు పురుష లేక స్త్రీ వాచక శబ్దాల నుంచడము జరుగుతుంది.

హిందీలో రెండు లింగము లయినందున స్త్రీలను స్త్రీలింగములో, పురుషులను పుంలింగములో ప్రయోగించుటయే గాక, మిగతా ప్రాణి వాచక, అప్రాణి వాచక శబ్దాలను స్త్రీలింగ పుంలింగములలోనే ఉపయోగించడము జరుగుతున్నది. అందువలన స్థావరములలో ఏది పుంలింగమో, ఏది స్త్రీలింగమో తెలిసికోవడము క్రొత్తవారికి చిక్కు సమస్యగా తయారయింది. అనుభవశీలురకు ఈ లింగ సమస్య అంత చిక్కయినదేమీ కాదు. తెలుగులోని క్రియాంతములలో తేడాలుండవు. హిందీలో క్రియలు వేరు వేరుగా వుంటాయి.)

हिंदी		తెలుగు
लडका दौडता है	-	బాలుడు పరుగెత్తుచున్నాడు.
लडकी दौडती है	-	బాలిక పరుగెత్తుచున్నది.
लडके दौडते है	-	బాలురు పరుగెత్తుచున్నారు.
लडकियाँ दौडती है	-	బాలికలు పరుగెత్తుచున్నారు.

पुँलिंग से स्त्रीलिंग बनाने के नियम - పుంలింగ శబ్దములను స్త్రీలింగములుగా మార్చు విధము.

हिंदी	తెలుగు
पुत्र - पुत्री	పుత్రుడు - పుత్రిక
बंदर - बंदरी	మగకోతి - ఆడకోతి
बाप - माँ	తండ్రి - తల్లి

वचन (వచనము)

हिंदी में दो वचन होते हैं। इसी प्रकार तेलुगु में भी दो ही वचन होते हैं। तेलुगु के एक वचन में 'डु,मु,वु' विभक्तियाँ संस्कृत संज्ञाओं के साथ लगाई जाती है 'लु,रु' विभक्तियाँ बहुवचन में लगाई जाती हैं। 'लु' विभक्ति ज्यादा जगह लगाई जाती है और 'रु' विभक्ति बहुत कम लगाई जाती है। जैसे -

(హిందీలో, తెలుగులో కూడా రెండు వచనములే వున్నాయి. తెలుగు ఏకవచనమునకు, సంస్కృత నామవాచకములతో, 'డు, ము, వు' లను విభక్తులు చేర్చుట జరుగుతుంది - 'లు' 'రు' విభక్తులు బహువచన శబ్దములకు మాత్రము చేర్చబడుతాయి. శబ్దములు బహువచనము లయినప్పుడు 'లు' ఎక్కువ చోట్ల కలుస్తుంది. 'రు' మాత్రము చాలా తక్కువ తావులలో కనిపిస్తుంది - ఉదా॥-)

हिंदी	తెలుగు
लडका - लडके	బాలుడు - బాలురు
मनुष्य - मनुष्य	మనుష్యుడు - మనుష్యులు
पशु - पशु	పశువు - పశువులు
गाय - गाएँ	ఆవు - ఆవులు

(కొన్ని శబ్దాలు ఏకవచన, బహువచనములలో ఒకే మాదిరిగా వుంటాయి. వాటికి విభక్తులు చేరినపుడు మార్పు కనపడుతుంది.

जैसे- ఉదా:- मनुष्यों को (మనుష్యులకు), पशुओं को.(పశువులకు)

(విభక్తులు లేనప్పుడు मनुष्य = మనుష్యులు, पशु = పశువులు గానే వుంటాయి.)

सर्वनाम् (సర్వనామము)

तेलुगु में हिंदी की अपेक्षा सर्वनामों के रूप ज्यादा हैं। उत्तम पुरुष (मैं- నేను, हम- మేము) मध्यम पुरुष (तू- నీవు, तुम- మీరు, आप- తమరు) सर्वनाम दोनों भाषाओं में बराबर है। अन्य पुरुष (वह = అది, ఆమె, వాడు, यह = ఇది,ఈమె,ఈడు, वे = వారు,అవి, ये = ఇవి, వీరు) में स्त्रीलिंग, पुँलिंग, नपुंसक लिंग और निर्देशक (वह- అ, यह- ఈ, वे- అ, ये- ఈ) वाचक सर्वनाम अलग - अलग हैं। जैसे- ఎలాగంటే -

(తెలుగులో హిందీ భాషలో కంటే సర్వనామ రూపాలెక్కువ వున్నాయి. ఉత్తమ పురుష (నేను, మేము) మధ్యమ పురుష (నీవు, మీరు, తమరు) సర్వనామములు రెండు భాషలలో (ఉత్తమ, మధ్యమ) సమానముగానే వుంటాయి. అన్య పురుష (ఉత్తమ, మధ్యమ పురుషులు కాని యితర సర్వనామములు)లో స్త్రీలింగ, పుంలింగ, నపుంసకలింగ, నిర్దేశము (సూచన)ను తెలియజేయు సర్వనామము లన్నియు వేరువేరుగా ఉంటాయి. ఉదా-

ఉత్తమ పురుష (उत्तम पुरुष)

(1)	मैं आता हूँ	(పుంలింగ క్రియ) - నేను వచ్చుచున్నాను. (పుంలింగము)
(1)	मैं आती हूँ	(స్త్రీలింగ క్రియ) - నేను వచ్చుచున్నాను. (స్త్రీలింగము)
(2)	हम आते हैं	(పుంలింగ బహువచన క్రియ) - మేము వచ్చుచున్నాము (పుం.లిం)
(2)	हम आती हैं	(స్త్రీలింగ బహువచన క్రియ) - మేము వచ్చుచున్నాము. (స్త్రీ.లిం.)
(3)	हम आते हैं	(పుంలింగ బహువచన క్రియ) - మనము వచ్చుచున్నాము (పుం.లిం.)
(3)	हम आती हैं	(స్త్రీలింగ బహువచన క్రియ) -మనము వచ్చుచున్నాము (స్త్రీ.లిం.)

మధ్యమ పురుష (मध्यम पुरुष)

(1)	तू आता है	(పుంలింగ ఏకవచన క్రియ) - నీవు వచ్చుచున్నావు. (పుం)
(1)	तू आती है	(స్త్రీలింగ ఏకవచన క్రియ) - నీవు వచ్చుచున్నావు. (స్త్రీ)
(2)	तुम आते हो	(పుంలింగ గౌరవసూచక క్రియ) - మీరు వచ్చుచున్నారు. (పుం)
(2)	तुम आती ह	(స్త్రీలింగ గౌరవసూచక క్రియ) - మీరు వచ్చుచున్నారు. (స్త్రీ)
(3)	आप आते हैं	(పుంలింగ గౌరవసూచక క్రియ) - తమరు వచ్చుచున్నారు. (పుం)
(3)	आप आती हैं	(స్త్రీలింగ గౌరవసూచక క్రియ) - తమరు వచ్చుచున్నారు (స్త్రీ)

1. अन्यपुरुष एकवचन
(ప్రథమ పురుష ఏకవచనము)

निश्चयवाचक सर्वनाम (నిశ్చయమును తెలుపు సర్వనామము)

(1)	वह आता है (పుం.లిం.ఏకవచనము)	- వాడు లేక అతను వచ్చుచున్నాడు.
(1)	वह आती है (స్త్రీ.లిం. ఏకవచనము)	- ఆమె లేక ఆవిడ వచ్చుచున్నది.
(2)	वह आता है (పుం.లిం. ఏకవచనము)	- అది వచ్చుచున్నది. (స్త్రీ.నపుం.ఏక)

(2) वह आती है (స్త్రీ.లిం. ఏకవచనము) - అది వచ్చుచున్నది. (స్త్రీ.నపుం.ఏక)

(3) यह आता है (పుం.లిం. ఏకవచనము) - వాడు వచ్చుచున్నాడు, ఇతను వచ్చుచున్నాడు. (పుం.లిం.ఏకవచనము)

(3) यह आती है (స్త్రీ.లిం.ఏకవచనము) - ఈమె వచ్చుచున్నది, ఈవిడ వచ్చుచున్నది, - స్త్రీలింగ ఏకవచనము)

(4) यह आता है (హిందీలో నపుంలింగ ఏకవచనము) - ఇది వచ్చుచున్నది. (తెలుగులో నపుంసకం)

(4) यह आती है (హిందీలో నపుంలింగ ఏకవచనము) - ఇది వచ్చుచున్నది. (నపుంసకం)

अन्य पुरुष बहुवचन

(ప్రథమ పురుష బహువచనము)

(1) वे आते है (పుం) - వారు వచ్చుచున్నారు. (పుం)

(1) वे आती है (స్త్రీ) - వారు వచ్చుచున్నారు. (స్త్రీ)

(2) ये आते है (పుం) - వీరు వచ్చుచున్నారు. (పుం)

(2) ये आती है (స్త్రీ) - వీరు వచ్చుచున్నారు. (స్త్రీ)

(3) वे आते है (పుంలింగ బహువచనము) - అవి వచ్చుచున్నవి. (నపుంసక లింగము)

(3) ये आती है (స్త్రీ లింగ బహువచనము) - ఇవి వచ్చుచున్నవి. (నపుంసక లింగము)

अनिश्चयवाचक सर्वनाम एकवचन

(నిశ్చయము తెలియని ఏకవచన సర్వనామములు)

(1) कोई आता है (పుం.ఏకవచనము) - ఎవడో వచ్చుచున్నాడు (పుం)

(1) कोई आती है (స్త్రీలింగ ఏకవచనము) - ఎవతో వచ్చుచున్నది. (స్త్రీ.లిం.)

(2) कोई आते है (పుం. బహువచనము) ఎవ్వరో(మగవారు) వచ్చుచున్నారు.

(2) कोई आती है (స్త్రీలింగ బహువచనము) ఎవ్వరో (ఆడవారు) వచ్చుచున్నారు.

(3) कोई आता है (పుం. ఏకవచనము) - ఏదో వస్తున్నది (నపుంసకము)

(3) कोई आती है (స్త్రీలింగ ఏకవచనము) ఏదో వస్తున్నది (నపుంసకము)

(4) कोई आते है (పుంలింగ బహువచనం) - ఏవో వస్తున్నాయి. (నపుం)

(4) कोई आती है (స్త్రీలింగ బహువచనం) - ఏవో వస్తున్నాయి (నపుం)

(5) कुछ आता है (పుం.ఏక) - కొంత వస్తున్నది (నపుంసకము)

(5) कुछ आती है (స్త్రీ.లిం.ఏక) - కొంత వస్తున్నది (నపుంసకము)

(6) कुछ आते है (పుం.బహు) - కొన్ని వస్తున్నాయి (నపుంసకము)

(6) कुछ आती है (స్త్రీ.లిం.బహు) - కొన్ని వస్తున్నాయి (నపుంసకము)

(హిందీ క్రియలలో మార్పు లెక్కువ వున్నందున ఏది, ఏలింగమో తెలిసికొనుట కనుభవమవసరము తెలుగులో నపుంసకలింగ మున్నది గాన ఆ విషయములో మాత్రము తేలికనిపిస్తుంది).

(7) कुछ आते है (పుం.బహు) - కొందరు(మగవారు) వచ్చుచున్నారు. (పుం)

(7) कुछ आती है (స్త్రీ.లిం.బహు) - కొందరు(ఆడవారు) వచ్చుచున్నారు. (స్త్రీలింగం)

(8) कुछ आता है (పుం.బహు) - కొంత వచ్చుచున్నది. (నపుంసకము)

(8) कुछ आती है (స్త్రీ.లిం.బహు) - కొంత వచ్చుచున్నది. (నపుంసకము)

संबंध वाचक सर्वनाम
(సంబంధమును తెలుపు సర్వనామము)

(1) जो पढेगा, वह पास होगा - చదివినవాడు పాసవుతాడు (పుం)

(1) जो पढेगी वह पास होगी - చదివినావిడ పాసవుతుంది (స్త్రీ)

(2) जो ज्यादा खाता हैं, सो बीमार हो जायेगा - ఎక్కువ తిన్నవాడు జబ్బుపడును. (పుం.)

(2) जो ज्यादा खाती हैं, सो बीमार हो जायेगी -ఎక్కువ తిన్నావిడ జబ్బుపడుతుంది. (స్త్రీ)

प्रश्नवाचक सर्वनाम – एकवचन
(ప్రశ్నల తెలుపు సర్వనామము - ఏకవచనము)

1. कौन आता है? (పుం) - ఎవడు వచ్చుచున్నాడు? (పుం)

1. कौन आती है? (స్త్రీ) - ఎవతె వచ్చుచున్నది? (స్త్రీ)

2. कौन आता है? (పుం) - ఏది వచ్చుచున్నది? (నపుంస)
2. कौन आती है? (పుం) - ఏది వచ్చుచున్నది? (నపుంస)
3. कौन आते है? (పుం.బ) - ఎవరు వచ్చుచున్నారు? (పుం.బ)
3. कौन आती है? (స్త్రీ.బ) - ఎవరు వచ్చుచున్నారు? (స్త్రీ.బ)
4. कौन आते है? (పుం.బ) - ఏవి వచ్చుచున్నవి? (నపుం.బ)
4. कौन आती है? (స్త్రీ.బ) - ఏవి వచ్చుచున్నవి? (నపుం.బ)
5. कौन आ रहे हैं? (పుం.బ) - ఎవరు వచ్చుచూ వున్నారు? (పుం.బ)
5. कौन आ रहा है? (పుం.ఏ) - ఎవడు వచ్చుచూ వున్నాడు? (పుం.ఏ)
6. कौन आ रही है? (స్త్రీ.ఏ) - ఎవతె వచ్చుచూ వున్నది? (స్త్రీ.ఏ)
6. कौन आ रही है? (స్త్రీ.బ) - ఎవర్తెలు వచ్చుచూ వున్నారు (స్త్రీ.బ)
7. कौन आ रहा है? (పుం.ఏ) - ఏది వచ్చుచూ వున్నది (నపుం.ఏ)
8. कौत आ रहे है? (పుం.బ) - ఏవి వచ్చుచూ వున్నవి? (నపుం.బ)

(ఇలా వర్తమాన, భూత, భవిష్యత్కాలములలో, వాటిలోని అంతర్భాగాలలో. పైవిధంగా రెండు భాషలలో, ఆయా భాషలలో, మార్పులు గమనిస్తూ ముందుకు సాగిపోతూ వుండాలి.)

निजवाचक सर्वनाम एकवचन

[శ్రోతలు (వినేవారు), వక్తలు (వినిపించువారు) యిరువురను కలుపుకొని ఉపయోగించుకొని పలుకు ఏకవచన సర్వనామము]

1. मैं अपना काम आप करता हूँ (పుం.ఏ).
   నేను నా పని స్వంతముగా చేసికొంటున్నాను. (పుం.ఏ)
1. मैं अपना काम आप करती हूँ (స్త్రీ.ఏ)
   నేను నా పని స్వంతముగా చేసికొనుచున్నాను. (స్త్రీ.ఏ)
2. हम अपना काम आप करते हैं (పుం.బ)
   మేము మా పనులు స్వంతముగా చేసికొనుచున్నాము. (పుం.బ)
2. हम अपना काम आप करती हैं (స్త్రీ.బ)
   మేము మా పనులు స్వంతముగా చేసికొనుచున్నాము. (స్త్రీ.బ)
3. तू अपना काम आप करता हैं (పుం.ఏ)
   నీవు నీ పని స్వంతముగా చేసికొనుచున్నావు. (పుం.ఏ)

3. तू अपना काम आप करती है (స్త్రీ.ఏ)
నీవు నీ పని స్వంతముగా చేసికొనుచున్నావు. (స్త్రీ.ఏ)

4 तुम अपना काम आप करते हो (గౌరవ శబ్దము బహువచనముకాదు)
మీ పని మీరు స్వంతముగా చేయుచున్నారు. (పుం.ఏ)

4. तुम अपना काम आप करती हो (స్త్రీ.ఏ)
మీరు మీ పని స్వంతముగా చేయుచున్నారు. (స్త్రీ.ఏ)

5. आप अपना काम आप करते हैं (పుం.ఏ).
తమంతు తమ పని స్వంతముగా చేసికొనుచున్నారు. (పుం.ఏ)

5. आप अपना काम आप करती है (స్త్రీ.ఏ)
తమరు తమ పనిని స్వంతముగా చేసికొనుచున్నారు. (స్త్రీ.ఏ)

6. वह अपना काम आप करता है (పుం.ఏ)
వాడు (అతను) తన పని తాను చేసికొనుచున్నాడు. (పుం.ఏ)

6. वह अपना काम आप करती है (స్త్రీ.ఏ)
ఆమె (అది) తన పనిని తాను స్వయముగా చేసికొనుచున్నది (స్త్రీ.ఏ)

7. यह अपना काम आप करता है (పుం.ఏ)
ఇతను (వీడు) తన పని తాను స్వయముగా చేసికొనుచున్నాడు. (పుం.ఏ)

7. यह अपना काम आप करती है (స్త్రీ.ఏ)
ఈమె (ఇది) తన పని తాను చేసికొనుచున్నది. (స్త్రీ.ఏ)

8. वे अपना काम आप करते है (పుం.బ)
వారు (పురుషులు) తమ పనులు తాము చేసికొనుచున్నారు. (పుం.బ)

8. वे अपना काम आप करती है (స్త్రీ.బ)
వారు (స్త్రీలు) తమ పనులు తాము చేసికొనుచున్నారు. (స్త్రీ.బ)

9. वे अपने काम आप करते है (పుం.బ)
అవి తమ పనులు తాము చేసుకొనుచున్నవి (నపుం.బ)

9. वे अपने काम आप करती है (స్త్రీ.బ)
అవి తమ పనులు తాము చేసికొనుచున్నవి. (నపుం.బ)

10. ये अपने काम आप करते है (పుం.బ)
అవి తమ పనులు తాము చేసికొనుచున్నవి (నపుం.బ)

10. ये अपने काम आप करती हैं (స్త్రీ.బ)
అవి తమ పనులు తాము చేసికొనుచున్నవి (నపుం.బ)

సర్వనామముల రూపములు

1. पुरुष वाचक - उत्तम पुरुष - मैं
(పురుష వాచక సర్వనామము - ఉత్తమ పురుష - నేను)

कर्ता कारक - मैं, मैने (నేను)
हम, हमने (మేము)
कर्म कारक - मुझे, मुझ को (నన్ను, నాకు)
हमें, हमको (మమ్ము, మాకు)
करण कारक - मुझ से (నాతో, నాచేత)
हमसे (మాతో, మాచేత)
संप्रदान कारक - मुझे, मुझ को (నాకొరకు, నాకై)
हमें, हमको (మాకొరకు, మాకయి)
अपादान कारक - मुझ से (నావలన, నాకంటె, నానుండి)
हम से (మాకంటె, మానుండి)
संबंध कारक - मेरी, मेरा, मेरे (నాకు, నాయొక్క, నాలో, నాలోపల)
हमारा, हमारे, हमारी (మాకు, మాయొక్క, మాలో, మాలోపల)
अधिकरण कारक - मुझ में, मेझ पर (నాయందు, నాలో)
हम में, हम पर (మాయందు, మాలో)

2. पुरुष वाचक (मध्यम पुरुष) तू
(పురుష వాచక (మధ్యమ పురుష) - నీవు.

कर्ता कारक - तू, तूने (నీవు)
तुम, तुमने (మీరు)
कर्म कारक - तुझे, तुझ को (నిన్ను, నీకు)
तुम्हे, तुमको (మీకు, మిమ్ములను)

10. ये अपने काम आप करती हैं (స్త్రీ.బ)
అవి తమ పనులు తాము చేసికొనుచున్నవి (నపుం.బ)

సర్వనామముల రూపములు

1. पुरुष वाचक – उत्तम पुरुष – मैं
(పురుష వాచక సర్వనామము - ఉత్తమ పురుష - నేను)

कर्ता कारक	–	मैं, मैंने (నేను)
		हम, हमने (మేము)
कर्म कारक	–	मुझे, मुझ को (నన్ను, నాకు)
		हमें, हमको (మమ్ము, మాకు)
करण कारक	–	मुझ से (నాతో, నాచేత)
		हमसे (మాతో, మాచేత)
संप्रदान कारक	–	मुझे, मुझ को (నాకొరకు, నాకై)
		हमें, हमको (మాకొరకు, మాకయి)
अपादान कारक	–	मुझ से (నావలన, నాకంటె, నానుండి)
		हम से (మాకంటె, మానుండి)
संबंध कारक	–	मेरी, मेरा, मेरे (నాకు, నాయొక్క, నాలో, నాలోపల)
		हमारा, हमारे, हमारी (మాకు, మాయొక్క, మాలో, మాలోపల)
अधिकरण कारक	–	मुझ में, मेझ पर (నాయందు, నాలో)
		हम में, हम पर (మాయందు, మాలో)

2. पुरुष वाचक (मध्यम पुरुष) तू
(పురుష వాచక (మధ్యమ పురుష) - నీవు.

कर्ता कारक	–	तू, तूने (నీవు)
		तुम, तुमने (మీరు)
कर्म कारक	–	तुझे, तुझ को (నిన్ను, నీకు)
		तुम्हे, तुमको (మీకు, మిమ్ములను)

		ఆమెలకంటే, ఆమెలనుండి, వాటివలన,వాటికంటే, వాటినుండి
संबंध कारक	-	उसका, उसके, उसकी (వానికి, వానియొక్క, వానిలో, వానిలోపల, ఆమెకి, ఆమెయొక్క, ఆమెలో, ఆమెలోపల దానికి, దానియొక్క, దానిలో, దానిలోపల)
		उनका, उनके, उनकी (వారికి, వారియొక్క, వారిలో, వారిలోపల, ఆమెలకి, ఆమెలయొక్క, ఆమెలలో, ఆమెల లోపల, వాటికి, వాటియొక్క, వాటిలో, వాటిలోపల)
अधिकरण कारक	-	उसमें, उसपर (వానియందు, ఆమెయందు, దానియందు వానిలో, ఆమెలో, దానిలో)
		उनमें, उनपर (వారియందు, ఆమెలయందు, వాటియందు వారిలో, ఆమెలలో, వాటిలో)

4. पुरुष वाचक (अन्यपुरुष) निश्चयवाचक - यह
పురుష వాచకము (ప్రథమ పురుష)
నిశ్చయ వాచకము - ఇది, వీడు, ఈమె

कर्ता कारक	-	यह, इसने (ఇది, వీడు, ఈమె)
		ये = (ఇవి, వీరు, ఈమెలు)
कर्म कारक	-	इसे, इसको (దీనిని, వీనిని, ఈమెని)
		इन्हें, इनको (వీటిని, వీరిని, ఈమెలని)
करण कारक	-	इससे (దీనిచేత, దీనితో, వీనిచేత, వీనితో, ఈమెచేత, ఈమెతో)
		इनसे (వీటిచేత, వీటితో, వీరిచేత, వీరితో, ఈమెలచేత, ఈమెలతో)
सप्रदान कारक	-	इसको, इसे (దీనికొరకు, ఇతని కొరకు, ఇతనికై, ఈమెకొరకు, ఈమెకై, దీనికై)
इनको, इन्हें	-	(వీరికొరకు, వీరికై, ఈమెల కొరకు, ఈమెలకై, వీటికొరకు, వీటికై)
अपादान कारक	-	इससे, इसको (వీనివలన, వీనికంటె, వీనినుండి, ఈమెవలన, ఈమెకంటే, ఈమెనుండి, దీనివలన, దీనికంటె, ధీనినుండి)

इनसे, इनको - (వీరివలన, వీరికంటె, వీరినుండి, ఈమెలవలన, ఈమెలకంటే, ఈమెలనుండి; వీటివలన, వీటికం టే, వీటినుండి)

सबध कारक - **इसका, इसके, इसकी** (వీనికి, వీనియొక్క, వీనిలో; ఈమెకి, ఈమెయొక్క. ఈమెలో; దీనియొక్క, దీనికి, దీనిలో)

इनका, इनके, इनकी (వీరికి, వీరియొక్క, వీరిలో: ఈమెలకి, ఈమెలయొక్క, ఈమెలలో: వీటికి, వీటియొక్క, వీటిలో).

अधिकरण कारक - **इसमें, इसपर** (వీనియందు, వీనిమీద, ఈమె యందు, ఈమెమీద, దీనియందు, దీనిమీద)

अधिकरण कारक - इन में, इनपर (వీరియందు, వీరిమీద, ఈమెలయందు, ఈమెలమీద, వీటియందు, వీటిమీద)

5. पुरुष वाचक (अन्यपुरुष) निश्चयवाचक - आप
పురుష వాచకము (ప్రథమ పురుష) నిశ్చయవాచకము - తమరు

कर्ता - आप, आपने (తమరు)

कर्म - आप को (తమని, తమకు, తమలో, తమనిగూర్చి, తమనుగురించి)

करण - आपसे (తమచేత, తమచే, తమతో, తమతోడ)

संप्रदान - आपसे, आपको (తమకొరకు, తమకై)

अपादान - आप से (తమవలన, తమకంటే,తమనుండి)

संबंध - आपका, आपके, आपकी (తమకి, తమకు, తమయొక్క తమలో, తమలోపల)

अधिकरण - आपमें, आप पर (తమయందు, తమమీద)

ऊपर के लिखे हुए शब्दों के बहुवचन के पिछे लोग लगाकर भी बोलते हैं।

(పైన వ్రాసిన శబ్దముల బహువచనముల తరువాత మీరందరు, తమరందరు, మేమందరము, మనమందరము, వీరందరు, వారందరు అని కూడా వ్రాయవచ్చు)

6. निजवाचक सर्वनाम - आप

(నిజవాచక సర్వనామము - తన (స్వంతముగా)

कर्ता - आप (తన స్వంతముగా)
कर्म - अपने को (తనని,తనను, తననుగురించి)
करण - अपने से (తనచేత, తనతో)
संप्रदान - अपने को (తనకొరకు, తనకై)
अपादान - अपना, अपने, अपनी (తనవలన, తనకంటే, తననుండి)
संबंध - अपना, अपने, अपनी (తనకి, తనకు,తనయొక్క, తనలో, తనలోపల)
अधिकरण - अपने में, अपने पर (తనయందు, తనమీద)

7. अनिश्चयवाचक सर्नाम - कोई

(అనిశ్చయవాచక సర్వనామము - ఎవరో, ఎవతో, ఏదో)

कर्ता - कोई, किसीने (ఎవరో,ఎవడో, ఎవతో, ఏదో)
कर्म - किसी को (ఎవనినో, ఎవరినో, ఎవని గురించియో, ఎవరిని గురించియో)
करण - किसी से (ఎవరి చేతనో, ఎవని చేతనో, ఎవని గురించియో)
संप्रदान - किसी को (ఎవని కొరకో, ఎవరి కొరకో, దేని కొరకో)
अपादान - किसी से (ఎవని వలననో, ఎవని నుండియో, ఎవరి నుండియో, ఎవరి వలననో)
संबंध - किसी का, किसी के, किसी की (ఎవని యొక్కయో, ఎవనిలోనో)
अधिकरण - किसी में, किसी पर (ఎవని యందో, ఎవరిమీదో)

8. प्रश्नवाचक सर्वनाम - कौन

(ప్రశ్నను తెలుపు సర్వనామము - ఎవరు, ఎవతె, ఏది)

कर्ता - कौन, किसने (ఎవరు, ఎవతె, ఏది?)
कर्म - किसको, किसे (ఎవరిని, ఎవరిని గురించి, ఎవతెను, ఎవతెను గురించి)
करण - किससे, किनसे, किसको (ఎవనిచేత, ఎవరిచేత, ఎవనితో, ఎవనితోడ)
संप्रदान - किसको, किसे (ఎవని కొరకు, ఎవనికై, ఎవతె కొరకు, దేని కొరకు?)

किनको - किन्हें (ఎవరి కొరకు, ఎవరికై, ఎవర్తెల కొరకు, వేటి కొరకు)

अपादान - किससे, किसे (ఎవని వలన, ఎవని కంటె, ఎవని నుండి, ఎవతె వలన, ఎవతెకంటే, ఎవతెనుండి, దేని వలన, దేనికంటే, దేనినుండి)

किनसे (ఎవరి వలన, ఎవరికంటే, ఎవరినుండి; ఎవర్తెల వలన, ఎవర్తెలకంటె, ఎవర్తెలనుండి, వేటి వలన, వేటినుండి, వేటికంటే)

संबंध - किसका, किसके, किसकी (ఎవనికి, ఎవనియొక్క, ఎవనిలో)

किनका, किनके, किनकी (ఎవరికి, ఎవరి యొక్క, ఎవరిలో)

अधिकरण - किसमें, किस पर (ఎవరియందు, ఎవరిమీద)

ఇలా సర్వనామా లెన్నోరకాలున్నాయి. చాలా తక్కువ రూపాలు చూపడము జరిగింది. వీటి యాధారంతో అనుభవము మీద మాత్రమే చాలా ఎక్కువ తెలిసికొను టకు వీలుంటుంది.

III विशेषण (విశేషణములు)

इसकी परिभाषा, दोनों भाषाओं में बराबर है। मगर हिंदी मे संज्ञा के लिग, वचन के अनुसार विशेषण बदलता है, तेलुगु में नहीं बदलता।

(నామవాచకము యొక్క ప్రత్యేకతను తెలుపు శబ్దములను విశేషణము లనుట రెండు భాషలలో సమానమే. అయితే, హిందీలో విశేషణాలు, నామవాచకముల లింగ, వచనములను బట్టి మారుతూ ఉంటాయి, తెలుగులో ఆ మార్పు వుండదు.)

गुण वाचक विशेषण

(గుణమును తెలుపు విశేషణములు)

1. अच्छा लडका (పుం.ఏ) - మంచి పిల్లవాడు. (బాలుడు). (పుం.ఏ)
1. अच्छी लडकी (స్త్రీ.ఏ) - మంచి పిల్ల (బాలిక). (స్త్రీ.ఏ)
2. अच्छे लडके (పుం.బ) - మంచి పిల్లవాండ్రు (బాలకులు) (పుం.బ)
2. अच्छी लडकियाँ స్త్రీ.బ) - మంచి బాలికలు (స్త్రీ.బ).
3. अच्छे सामान (పుం.బ) - మంచి సామానులు. (నపుం.బ)
3. अच्छी चिडियाँ (స్త్రీ.బ) - మంచి పక్షులు (నపుం.బ)

परिमाण वाचक विशेषण

(తూకములను, కొలతలను తెలుపు విశేషణములు)

1. सेर भर आटा - సేరెడు పిండి.
2. थोडा दूध - కొంచెము పాలు.
3. पेट भर खाना - పొట్టెడు తిండి.

निश्चित संख्यावाचक विशेषण

(అనుమానము లేకుండా సంఖ్యలద్వారా చూపు విశేషణము)

1. चार गज - నాలుగు గజములు
2. पाँच दिन - ఐదు రోజులు

अनिश्चित संख्यावाचक विशेषण

(నిశ్చయము తెలియని సంఖ్యలను చూపు విశేషణములు)

1. बहुत लोग - చాలామంది ప్రజలు.
2. कम बालक - తక్కువమంది బాలకులు
3. कुछ आम - కొన్ని మామిడిపండ్లు

(అ) क्रिया बोधक संख्या वाचक विशेषण (పనిని తెలుపునది)

दुसरा घोडा - రెండవ గుఱ్ఱము

(ఆ) गुण बोधक विशेषण (రెట్టింపును తెలుపునది)

दुगुना दाम - రెట్టింపు ధర

(ఇ) संकेत बोधक विशेषण (సూచించు విశేషణము)

वह लडका - ఆ పిల్లవాడు (బాలుడు)

यह लडकी - ఈ పిల్ల (బాలిక)

वे लोग - ఆ ప్రజలు

ये लोग - ఈ ప్రజలు

(ఈ) विभाग वाचक विशेषण (విభజించు విశేషణము)

प्रत्येक लडका - ప్రతిఒక్క పిల్లవాడు (బాలుడు)

प्रत्येक लडकी - ప్రతిఒక పిల్ల (బాలిక)

क्रिया (క్రియ)

हिंदी और तेलुगु की धातुओ, सामान्य क्रियाओं में फरक है। हिंदी में ज्यादातर धातुएँ हलंत (क् = క్) और आकारांत (चल + ना = चलना) होते हैं, बहुत कम धातुएँ ईकारांत (पी = త్రాగు), (छू=త్రాకు), ओकारांत, उकारांत, (सो = నిద్రించు) होते हैं। तेलुगु की बहुत - सी धातुएँ उकारांत ही होते हैं। जैसे -

(హిందీలో ఎక్కువగా ధాతువులు హలంతాల్లుగా (క్) (బాలక్), ఆకారాంతాలుగా వుంటాయి. చాలా తక్కువ ధాతువులు ఈకారాంత, ఉకారాంత, ఓకారాంతము లుంటాయి. తెలుగులోని చాలా ధాతువులు ఉకారాంతములుగానే వుంటాయి. ఉదా -)

हिंदी धातुएँ	తెలుగు ధాతువులు
चल (చల్)	నడచు
जा (జా)	వెళ్ళు
पी (పీ)	త్రాగు
छू (ఛూ)	త్రాకు
सो (సో)	నిద్రించు
पढ (పఢ్)	చదువు

क्रिया का सामान्य रुप - (క్రియ యొక్క మామూలు రూపం)

हिंदी		తెలుగు
चल + ना (చల్+నా) चलना	=	నడచు+ ట= నడచుట
जा + ना (జా+నా) जाना	=	వెళ్ళు+ట = వెళ్ళుట
पी + ना (పీ+నా) पीना	=	త్రాగు+ట = త్రాగుట
छू + ना (ఛూ+నా) छूना	=	త్రాకు +ట = త్రాకుట
सो + ना (సో+నా) सोना	=	నిద్రించు + ట = నిద్రించుట

वर्तमान काल कृदंत रूप - (వర్తమాన కాల వృదంత రూపం)

चल + ता (చల్+తా) चलता	=	నడచు + చు = నడచుచు
जा + ता (జా+తా) जाता	=	వెళ్ళు + చు = వెళ్ళుచు

पी + ता (పి+తా) पीता = త్రాగు + చు = త్రాగుచు

छू + ता (ఛూ+తా) छूता = త్రాకు + చు = త్రాకుచు

सो + ता (సో+తా) सोता = నిద్రించు + చు = నిద్రించుచు

प्रेरणार्थक क्रिया (ప్రేరణార్థక క్రియ)

चला + ना = चलाना (చలానా) - నడిపించు+ట = నడిపించుట

चला + ता = चलाता (చలాతా) - నడిపించు +చు = నడిపించుచు.

पूर्वकालिक क्रिया (పూర్వకాలిక క్రియ)

1. चलकर + जाना (చల్‌కర్ + జానా) चलकर जाना (हिंदी)

నడచి + వెళ్ళుట (తెలుగు)

पीकर + सोना (పీకర్ + సోనా) पीकर सोना– (हिंदी)

త్రాగి + నిద్రించుట (తెలుగు)

ఇప్పుడు కాలములు గురించి తెలిసికొన బోవుటకు ముందే కొన్ని చిక్కయిన విషయాలు ముందుగా తెలిసికొనియున్న కాలములు తేలికగా అర్థమవుతాయి. అవి -

(1) ముందు హిందీలోనున్న లింగముల విషయము చెప్తాను. ఇందులో నపుంసక లింగము లేనందున అప్రాణివాచక శబ్దాల లింగములను తెలిసికొనడము యిబ్బందిగా వుంటున్నది. ఈ యిబ్బందుల నెదుర్కొనడానికి కొద్ది విషయాలు గుర్తించాలి.

హిందీలో అప్రాణి వాచక శబ్దాలెన్నో వున్నాయి. అవి అకారాంతాలు, ఇకారాంతాలు, ఈకారాంతాలు, ఉకారాంతాలు మొదలైనవి. వాటిలోనున్న శబ్దాలు ఇకారాలంతాలయితే, స్త్రీలింగములని, మిగిలిన అకారాంత, ఉకారాంతము మొదలైన శబ్దాలన్నీ పుంలింగములని అనుకుంటే, ఈ లింగపు చిక్కు చాలావరకు తొలగిపోతుంది. ఇంకా సమస్య మిగిలియుంటే, అది యనుభవము మీద చక్కబడుతుంది.

(2) 'ने' ప్రత్యయము సంగతి. ఇది భూతకాలములో మాత్రమే వస్తుంది. వాటిల్లో కూడా అపూర్ణ, తాత్కాలిక అపూర్ణ భూతములకు రాదు. సామాన్య, ఆసన్న, పూర్ణ, సందిగ్ధ, హేతుహేతు మద్భూత కాలము లప్పుడే వస్తుంది. అయితే ఇలా రావడము వెనుక ఇంకా కొన్ని నియమాలున్నాయి.

(1) 'ने' ప్రత్యయము వాక్యములోని క్రియ సకర్మక క్రియ అయితేనే వస్తుంది.

(2) ఈ సకర్మక, అకర్మక క్రియలెలా తెలుస్తాయంటే, హిందీలో ఒక నియమము పెట్టారు. పై 5 భూతకాలములలో వచ్చు క్రియలు హిందీలోనయితే. किसको (దేనిని, ఎవరిని),

తెలుగులోనయితే దేనిని. ఎవరిని అను ప్రశ్నలు ఆ క్రియలకు వేసినప్పుడు సమాధానము వస్తే సకర్మక క్రియ, రాకపోతే అకర్మక క్రియ. దీనికి రెండు ఉదాహరణలిస్తాను -

(అ) **राम ने खाना खाया** = రాముడు అన్నము తినెను.

ఇప్పుడు మనము హిందీలో ప్రశ్నించినపుడు. **खाया** అనే క్రియను **किसको** అని ప్రశ్నించుతాము. జవాబు వస్తుంది.- **खाना** అని. అలాగే తెలుగులో దేనిని తినెను? అని ప్రశ్న వేస్తే, అన్నము అని జవాబు వస్తుంది. అపుడది సకర్మక క్రియగాన 'ने' ప్రత్యయము రావాలి అని గుర్తుంచుకోవాలి.

(ఆ) ఇంకొక సమస్య వుంది. కర్తకు 'ने' ప్రత్యయము వచ్చినపుడు కర్మ ఏ లింగములో, ఏ వచనములో ఉంటే క్రియ ఆ లింగ, వచనములకు మారిపోతుంది.

ఉదా :- **मैने एक फल खाया** = నేను ఒక పండును తిన్నాను.

मैने दो फल खाये = నేను రెండు పండ్లు తిన్నాను.

मैने एक किताब पढी = నేను ఒక పుస్తకము చదివాను.

मैने दो किताबें पढी = నేను రెండు పుస్తకాలు చదివాను.

ఈ నాలుగు వాక్యములలోనున్న కర్త ఏకవచనమే. అయినా 'నే' ప్రత్యయము వచ్చినందున కర్తను వదలి క్రియ, కర్మను బట్టి మారిపోయింది.

(ఇ) ఇక మూడవ సమస్య చిన్నది. కర్తకు 'ने' ప్రత్యయము వచ్చినప్పుడు కర్మకు 'को' ప్రత్యయము చేర్చితే క్రియ ఎప్పుడూ ప్రథమపురుష, పుంలింగ ఏకవచనములో వుంటుంది. ఎలాగంటే -

मैनें एक फल को खाया = నేను ఒక పండును తిన్నాను.

मैने दो फलो को खाया = నేను రెండు పండ్లను తిన్నాను.

मैने एक किताब को पढा = నేను ఒక పుస్తకమును చదివాను.

मैने दो किताबों को पढा = నేను రెండు పుస్తకములను చదివాను.

పై వాక్యములలో కర్మ ప్రక్కన **को** (కో) ప్రత్యయము చేరగానే, నియమ ప్రకారము కర్మను బట్టి మారవల్సిన క్రియ, మారకుండా పుంలింగ, ఏకవచనము ప్రథమ పురుషలో వుండిపోయింది.

(ఈ) ఇక అకర్మక క్రియ సంగతి. ఈ అకర్మక క్రియలకు కూడా ఎవరిని, దేనిని అని తెలుగులో, **किसको** అని హింధీలో ప్రశ్నలు వేసినప్పుడు జవాబు వస్తే 'ने' ప్రత్య యము కర్తకు వస్తుంది. లేకపోతే రాదు. ఈ క్రియలకు ఆ ప్రశ్నలు వేసినపుడు జవాబు రానేరాదు. ఎలాగంటే -

राम मेज पर बैठा = రాముడు మేజా బల్లమీద కూర్చున్నాడు.

राम काट पर सोया = రాముడు మంచము మీద నిద్రించాడు.

ఇక్కడ बैठा (కూర్చొనెను), सोया (నిద్రించెను) అను భూతకాలిక క్రియలు రెండు వచ్చాయి. వాటిని ప్రశ్నించి జవాబు పొందాలి అంటే ఎవరిని కూర్చొ న్నావు? దేనిని కూర్చున్నావు? ఎవరిని నిద్రించావు? దేనిని నిద్రించావు? అది తెలుగు లోను, किसको सोया, किसको बैठा అని పై మాదిరిగానే ప్రశ్నించితే జవాబులు రావు. అలా జవాబులు రావడానికి వీలులేని క్రియలన్నీ అకర్మక క్రియలు.

ఇక్కడ ఒక్క విషయము గుర్తుంచుకోవాలి. పూర్ణ వాక్యమయినపుడు, అది సకర్మక క్రియ అయినా, అకర్మక క్రియ అయినా కర్త, కర్మ, క్రియలుంటాయి. అయితే అక్కడి క్రియలను ఎపుడు కూర్చున్నావు? ఎందుకు నిద్రించావు? ఎలా కూర్చున్నావు? ఎలా నిద్రించావు?, లాంటి ప్రశ్నలు మన యిష్టము వచ్చినట్లు వేస్తే, ఏదో యొక జవాబు రానే వస్తుంది. ఇక్కడ 'ने' ప్రత్యయము రావడమా, రాకపోవడమా' అనునది తెలిసికోవాలంటే హిందీ క్రియకు, హిందీ లోనయితే, 'किसको' అనియు, తెలుగు క్రియకు, ఎవరిని, దేనిని అని మాత్రమే ప్రశ్నించి జవాబు వచ్చేది, రానిది తెలిసికొని 'ने' ప్రత్యయమును నిర్ణయించాలి.

నేను 'ने' ప్రత్యయమును గురించి కొన్ని నియమాలు క్లుప్తంగా చెప్పాను. ముందు భూతకాలమును చూడబోతున్నాము. అపుడు 'ने' ప్రత్యయమును గురించి కొంతవరకయినా వినబుద్ధి, చదువబుద్ధి వేస్తుందనుకుంటాను. ఈ 'ने' ప్రత్యయము భూతకాలములో తప్ప మరే కాలములలోను రాదు. క్రింద కొన్ని అకర్మక, సకర్మక క్రియలిస్తున్నాను.

సకర్మక క్రియలు			అకర్మక క్రియలు		
लेना	=	తీసికొనుట	आना	=	వచ్చుట
पीना	=	త్రాగుట	जाना	=	వెళ్ళుట.
खाना	=	తినుట	लाना	=	తెచ్చుట
देना	=	ఇచ్చుట	सोना	=	నిద్రుంచుట
गाना	=	పాడుట	पाना	=	పొందుట
उडना	=	ఎగురుట	खेना	=	నావను తెడ్డువేసి నడపుట
गिरना	=	పడుట	खोना	=	పోగోట్టుకొనుట
उठना	=	లేచుట	छूना	=	త్రాకుట
जलना	=	మండుట	मरना	=	చచ్చుట
दौडना	=	పరుగెత్తుట	बिगडना	=	చెడిపోవుట
कटना	=	తెగుట	फटना	=	పగిలిపోవుట

छूटना	=	వదలిపోవుట	खुलना	=	తెరచుకొనుట
जागना	=	మేల్కొనుట	खेलना	=	ఆడుట
जीना	=	బ్రతుకుట	टूटना	=	విరుగుట
डूबना	=	మునుగుట	रोना	=	నాటుట
निकलना	=	వెడలిపోవుట	करना	=	చేయుట
पहुँचना	=	చేరుట	सीखना	=	నేర్చుకొనుట
बिकना	=	అమ్ముడుబోవుట	पढना	=	చదువుట
रुकना	=	ఆగుట	लिखना	=	వ్రాయుట
रोना	=	ఏడ్చుట	समझना	=	తెలుసుకొనుట
लटकना	=	వ్రేలాడుట	सुनना	=	వినుట
लुटना	=	దోపిడీపడుట	सीना	=	కుట్టుట
लेटना	=	పండుకొనుట	कहना	=	చెప్పుట
रहना	=	ఉండుట	फोडना	=	పగులగొట్టుట
हँसना	=	నవ్వుట			

I. काल (కాలములు)

हिंदी और तेलुगु भाषाओं के काल और प्रयोग बराबर हैं। मगर हिंदी के कुछ भूतकालों में 'ने' प्रत्यय आने से क्रिया कर्म के लिंग, वचन के अवुसार बदलती हैं। ईसके साथ साथ हिंदी में कर्ता के साथ 'ने' प्रत्यय आकर कर्म के साथ 'को' प्रत्यय जुडे तो क्रिया हमेशा पुंलिंग, एक वचन, प्रथम पुरुष में रहती है। तेलुगु में ऐसी कोई स्थिति नहीं है। अतः तेलुगु की क्रिया हमेशा कर्ता के लिंग, वचन के अनुसार ही बदलती है। जैसें -

मैंने खाना खाया - నేను అన్నము తిన్నాను.

मैंने दो फल खाये - నేను రెండు పండ్లు తిన్నాను.

मैंने किताब पढी - నేను ఒక పుస్తకము చదివాను.

मैंने दो किताबो को पढा - నేను రెండు పుస్తకాలను చదివాను.

పై వాక్యములలో మొదటి వాక్యములో खाना (ఖానా) అను కర్మ పుంలింగ

ఏకవచనములో వున్నది గాన క్రియ పుంలింగ ఏక వచనములో వున్నది. రెండవ వాక్యములో రెండు పండ్లను కర్మ బహువచనములోనున్నదిగాన క్రియ, బహువచనములోనికి మారిపోయింది. మూడవ వాక్యములో **एक किताब** (ఒక పుస్తకము) అని వుండడమేగాక, ఆ కర్మ స్త్రీలింగమయినందున క్రియ స్త్రీలింగ ఏకవచనముగా మారినది. నాలుగవ వాక్యములో **दो किताबें** అని రెండు పుస్తకములు అను బహువచనము స్త్రీలింగ కర్మ అయినప్పుడు క్రియ **पढी** అని చుక్కతో వుండవలసినది; దానికి **'को'** విభక్తి చేరినందున నియమ ప్రకారము ప్రథమపురుష, ఏకవచన, పుంలింగ క్రియగా మారిపోయినది.

క్రియల ఏ రూపముల ద్వారా, అవి వాటంతటవి అవడమో లేక ఇతరుల ద్వారా చేయబడడమో జరిగినప్పుడు, ఆ జరుగుటను కాలములు (Tenses) అని అంటారు.

सामान्य वर्तमान काल

(సామాన్య వర్తమాన కాలము)

वह पढता है	=	వాడు, అతను చదువుచున్నాడు.
वह पढती है	=	ఆమె, అది చదువుచున్నది.
मैं पढता हूँ	=	నేను చదువుచున్నాను. (పుం)
मैं पढती हूँ	=	నేను చదువుచున్నాను. (స్త్రీ.లిం)
हम पढते हैं	=	మేము చదవుచున్నాము (పుం)
हम पढती हैं	=	మేము చదువుచున్నాము. (స్త్రీ.లిం)
वे, ये पढते हैं	=	వారు, వీరు చదువుచున్నారు (పుం)
वे, ये पढती हैं	=	వారు, వీరు చదువుచున్నారు (స్త్రీ.లిం)
तू पढता है	=	నీవు చదువుచున్నావు (పుం.లిం)
तू पढती है	=	నీవు చదువుచున్నావు (స్త్రీ.లిం)
तुम पढते हो	=	మీరు (గౌరవము) చదువుచున్నారు (పుం)
तुम पढती हो	=	మీరు (గౌరవము) చదువుచున్నారు (స్త్రీ.లిం)
आप पढते हैं	=	తమరు చదువుచున్నారు. (పుం)
आप पढती हैं	=	తమరు చదువుచున్నారు. (స్త్రీ.లిం)

तात्कालिक वर्तमान काल (తాత్కాలిక వర్తమాన కాలము)

मैं पढ रहा हूँ = నేను చదువుచూ ఉన్నాను. (పు)

मैं पढ रही हूँ = నేను చదువుచూ ఉన్నాను. (స్త్రీ)

(మిగతా వాక్యాలన్నీ పై వర్తమాన కాలములో నున్నట్లుగానే पढता అనుచోట पढ रहा, पढ रही అని మార్చితే సరిపోతుంది.

संदिग्ध वर्तमान काल (సందిగ్ధ వర్తమాన కాలము)

वह पढता होगा = వాడు లేక అతను చదువుచు వుండవచ్చు. (పుం)

मैं पढता हूँगा = నేను చదువుచు వుండవచ్చు. (పుం)

मैं पढती हूँगी = నేను చదువుచు వుండవచ్చు (స్త్రీ.లిం)

वह पढती होगी = ఆమె, చదువుచు వుండవచ్చు (స్త్రీ.లిం)

तुम पढते होगे = మీరు చదువుచు వుండవచ్చు (పుం.లిం)

तुम पढती होगी = మీరు చదువుచు వుండవచ్చు (స్త్రీ.లిం)

(మిగతా వాక్య నిర్మాణ మంతయు పైమాదిరిగానే)

हेतु हेतु मद्भूतकाल (హేతుహేతుమద్వర్తమానకాలము)

ఈ క్రియ ద్వారా కారణము పూర్తి అయితేనే తప్ప కార్యము పూర్తి కాదని తెలుస్తుంది - ఉదా.

यदि उसने पढा हो तो उसे रहने दो = అతను చదివితే ఉంచుము

यदि उसने पढी हो तो उसे रहने दो = ఆమె చదివితే ఉంచుము

(భూతకాలపు క్రియలు సకర్మకములయి, 'నే' ప్రత్యయములు వస్తే హిందీ వాక్యాలలో ఎక్కువగా మార్పులుండవు.)

भूतकाल (భూతకాలము)

भूतकाल के छः भेद हैं (1) सामान्यभूत (2) आसन्नभूत (3) पूर्णभूत (4) अपूर्णभूत (5) संदिग्धभूत (6) हेतुहेतुमद्भूत

1. **सामान्य भूत** – భూతకాలమును గురించి నిశ్చయము తెలియజేయని క్రియా రూపాలు సామాన్యభూతకాల క్రియ లనబడుతాయి. అలాంటి క్రియలున్న కాలాన్ని సామాన్య భూత కాల మంటారు. అకర్మక క్రియ నుపయోగించినప్పుడు ఈ కాలమునకు ఉదాహరణలు క్రింది విధముగా వుంటాయి -

मैं आया = నేను వచ్చితిని (పుం.లిం)

मैं आयी	=	నేను వచ్చితిని (స్త్రీ.లిం)
हम आये	=	మేము వచ్చితిమి (పుం.బ)
हम आयी	=	మేము వచ్చితిమి (స్త్రీ లిం.బ)
तू आया	=	నీవు వచ్చితివి (పుం.ఏక)
तू आयी	=	నీవు వచ్చితివి. (స్త్రీ.ఏక)
तुम आये	=	మీరు (గౌరవము) వచ్చితిరి (పుం.)
तुम आयी	=	మీరు వచ్చితిరి (స్త్రీ లింగము)
आप आये	=	తమరు వచ్చితిరి (గౌరవసూచక పుం.బ)
आप आयीं	=	తమరు వచ్చితిరి (గౌరవసూచక స్త్రీ లిం.బ)
वह आया	=	వాడు లేక అతను వచ్చెను. (పుం.ఏ)
वह आयी	=	ఆమె లేక అది వచ్చినది (స్త్రీ.ఏ)
वे आये	=	వారు వచ్చిరి (పుం.బ)
वे आयीं	=	వారు వచ్చిరి (స్త్రీ.బ)
यह आया	=	వీడు లేక ఇతను వచ్చెను (పుం.ఏ)
यह आयी	=	ఈమె లేక ఇది వచ్చెను (స్త్రీ.ఏ)
ये आये	=	వీరు వచ్చిరి (పుం.బహు)
ये आयी	=	వీరు (స్త్రీలు) వచ్చిరి (స్త్రీ.బ)

(ఇప్పుడు మరొక సకర్మక క్రియా వాక్యములో 'నే' ప్రత్యయము వచ్చుటెలాగో చూద్దాము).

मैंने खाना खाया	=	నేను అన్నము తిన్నాను. (పుం.ఏ)
मैंने खाना खाया	=	నేను (స్త్రీ) అన్నము తిన్నాను (స్త్రీ.ఏ)
हमने खाना खाया	=	మేము అన్నము తిన్నాము (పుం.బ)
हमने खाना खाया	=	మేము (స్త్రీలు) అన్నము తిన్నాము (స్త్రీ.బ)
तूने खाना खाया	=	నీవు అన్నము తిన్నావు. (పుం.ఏ)
तूने खाना खाया	=	నీవు అన్నము తిన్నావు (స్త్రీ.ఏ)
आपने खाना खाया	=	తమరు అన్నము తిన్నారు. (పుం.ఏ)
आपने खाना खाया	=	తమరు అన్నము తిన్నారు (స్త్రీ.ఏ)

वह+ने = उसने खाना खाया = అతను అన్నము తినెను.

वह+ने	=	उसने खाना खाया	= ఆమె అన్నము తినెను.
वे+ने	=	उन्होंने खाना खाया	= వారు (పురుషులు) అన్నము తినిరి.
वे+ने	=	उन्होंने खाना खाया	= వారు (స్త్రీలు) అన్నము తినిరి.
यह+ने	=	इसने खाना खाया	= ఇతను అన్నము తినెను.
यह+ने	=	इसने खाना खाया	= ఈమె అన్నము తినెను.
ये+ने	=	इन्होंने खाना खाया	= వీరు (పురుషులు) అన్నము తినిరి.
ये+ने	=	इन्होंने खाना खाया	= వీరు (స్త్రీలు) అన్నము తినిరి.

స్త్రీలింగపు కర్మ గలిగిన వాక్యరూపము

मै ने किताब पढी	=	నేను పుస్తకమును చదివితిని (పుం.ఏ)
मैं ने किताब पढी	=	నేను (స్త్రీ)పుస్తకమును చదివితిని (స్త్రీ.ఏ)
हम ने किताब पढी	=	మేము (పురుషులు) పుస్తకమును చదివితిమి.
हमने किताब पढी	=	మేము (స్త్రీలు) పుస్తకమును చదివితిమి.
तूने किताब पढी	=	నీవు (పురుషుడు) పుస్తకము చదివితివి.
तूने किताब पढी	=	నీవు (స్త్రీ) పుస్తకమును చదివితివి.
तुम ने किताब पढी	=	మీరు (పురుషులు) పుస్తకమును చదివితిరి.
तुम ने किताब पढी	=	మీరు (స్త్రీలు) పుస్తకమును చదివితిరి.
उसने किताब पढी	=	అతను పుస్తకమును చదివెను.
उसने किताब पढी	=	ఆమె పుస్తకమును చదివెను.
उन्होंने किताब पढी	=	వారు (పురుషులు) పుస్తకమును చదివిరి.
उन्होंने किताब पढी	=	వారు (స్త్రీలు) పుస్తకమును చదివిరి.
इसने किताब पढी	=	ఇతను పుస్తకమును చదివెను.
इसने किताब पढी	=	ఈమె పుస్తకమును చదివెను
इन्होंने किताब पढी	=	వీరు (పురుషులు) పుస్తకమును చదివిరి.
इन्होंने किताब पढी	=	వీరు (స్త్రీలు) పుస్తకమును చదివిరి.

ఇప్పుడు పుంలింగ బహువచన కర్మను ఉపయోగించిన వాక్యములను గమనించండి.

मैंने दो फल खाये	=	నేను రెండు పండ్లను తింటిని. (పుం)
मैंने दो फल खाये	=	నేను (స్త్రీ) రెండు పండ్లు తింటిని.

हमने दो फल खाये = మేము (పురుషులు) రెండు పండ్లు తింటిమి.
हमने दो फल खाये = మేము (స్త్రీలు) రెండు పండ్లు తింటిమి.
तूने दो फल खाये = నీవు (పురుషుడు) రెండు పండ్లు తింటివి.
तूने दो फल खाये = నీవు (స్త్రీ) రెండు పండ్లు తింటివి.
तुमने दो फल खाये = మీరు (పురుషులు) రెండు పండ్లు తింటిరి.
तुमने दो फल खाये = మీరు (స్త్రీలు) రెండు పండ్లు తింటిరి.
उसने दो फल खाये = అతను రెండు పండ్లు తినెను.
उसने दो फल खाये = ఆమె రెండు పండ్లు తినెను.
उन्होंने दो फल खाये = వారు (పురుషులు) రెండు పండ్లు తినిరి.
उन्होंने दो फल खाये = వారు (స్త్రీలు) రెండు పండ్లు తినిరి.
इन्होंने दो फल खाये = వీరు (పురుషులు) రెండు పండ్లు తినిరి.
इन्होंने दो फल खाये = వీరు (స్త్రీలు) రెండు పండ్లు తినిరి.

పై విధముగానే ఏమార్పు లేకుండా వాక్యాలుంటాయి. కాని ఆసన్న భూతకాలమున వాక్యాలన్నింటికి చివరన **हैं**, పూర్ణ భూతకాలానికి ,సందిగ్ధ భూతకాలానికి **होगा**, హేతుహేతు మద్భూతకాలానికి **यदि-तो** లు కలిపితే చాలు. ఉదాహరణలు కొద్దిగా చూడండి.

आसन्न भूत (ఆసన్న భూతకాలము)

मैंने खाया है = నేను తిని యున్నాను (పుం)
मैंने खाया है = నేను తిని యున్నాను (స్త్రీ)

पूर्ण भूत (పూర్ణ భూతకాలము)

मैंने खाया था = నేను (పురుషుడు) తిని యుంటిని.
मैंने खाया था = నేను (స్త్రీ) తిని యుంటిని.

संदिग्ध भूत (సందిగ్ధ భూతకాలము)

मैंने खाया होगा = నేను (పురుషుడు) తిని యుండవచ్చు.
मैंने खाया होगा = నేను (స్త్రీ) తిని యుండవచ్చు.

हेतुहेतुमद्भूत – मैंने खाया होता, तो तुमको कुछ भी बचा होता नहीं - నేను (పురుషుడు) తినియుంటే, నీకేమీ మిగిలియుండేది కాదు.

मैने खाया होता तो तुमको कुछ भी बचा नहीं होता = నేను (స్త్రీ) తిని యుంటే, నీకేమీ మిగిలియుండేది కాదు.

ఇప్పుడు అకర్మక క్రియలతో నున్న వాక్యములను గమనించండి - వీటికి 'దేనిని' అను ప్రశ్న వేస్తే జవాబు రాదు.

मैं सोया था	=	నేను (పురుషుడు) నిద్రించి యుంటిని.
मैं सोयी थी	=	నేను (స్త్రీ) నిద్రించి యుంటిని.
तू सोया था	=	నీవు (పురుషుడు) నిద్రించి యుంటివి
तू सोयी थी	=	నీవు (స్త్రీ) నిద్రించి యుంటివి.
तुम सोये थे	=	మీరు నిద్రించి యుంటిరి (పురుషులు)
तुम सोयी थी	=	మీరు (స్త్రీలు) నిద్రించి యుంటిరి.
आप सोये थे	=	తమరు (పురుషులు) నిద్రించి యుంటిరి.
आप सोयी थी	=	తమరు (స్త్రీ) నిద్రించి యుంటిరి.
वह सोया था	=	అతను నిద్రించి యుండెను.
वह सोयी थी	=	ఆమె నిద్రించి యుండెను.
वे सोये थे	=	వారు (పురుషులు) నిద్రించి యుంటిరి.
वे सोयीं थीं	=	వారు (స్త్రీలు) నిద్రించి యుండిరి.
यह सोया था	=	ఇతను నిద్రించి యుండెను.
यह सोयी थी	=	ఈమె నిద్రించి యుండెను.
ये सोये थे	=	వీరు (పురుషులు) నిద్రించి యుండిరి.
ये सोयी थीं	=	వీరు (స్త్రీలు) నిద్రించి యుండిరి.

(ఇలా అపూర్ణ భూతకాల క్రియలన్నీ వాటివాటి క్రియల అర్థాలనుబట్టి, పై విధము గానే వుంటాయి.)

भविष्य काल (భవిష్యత్కాలము)

సామాన్య భవిష్యత్తు :-

मैं आऊँगा	=	నేను (పురుషుడు) వచ్చెదను.
मैं आऊँगी	=	నేను (స్త్రీ) వచ్చెదను.
हम आयेंगे	=	మేము (పురుషులు) వచ్చెదము.
हम आयेंगी	=	మేము (స్త్రీలు) వచ్చెదము.
तू आयेगा	=	నీవు (పురుషుడు) వచ్చెదవు.

तू आयेगी	=	నీవు (స్త్రీ) వచ్చెదవు.
तुम आओगे	=	మీరు (పురుషుడు) వచ్చెదరు.
तुम आओगी	=	మీరు (స్త్రీలు) వచ్చెదరు.
वह आयेगा	=	అతను వచ్చును.
वह आयेगी	=	ఆమె వచ్చును.
वे आयेंगे	=	వారు (పురుషులు) వచ్చెదరు.
वे आयेंगी	=	వారు (స్త్రీలు) వచ్చెదరు.
यह आयेगा	=	ఇతను వచ్చును.
यह आयेगी	=	ఈమె వచ్చును.
ये आयेंगे	=	వీరు (పురుషులు) వచ్చెదరు.
ये आयेंगी	=	వీరు (స్త్రీలు) వచ్చెదరు.

सामान्य विधि (సున్నితమైన ఆజ్ఞ)

तू जा	=	నీవు (పురు,స్త్రీ) వెళ్ళు.
तुम जाओ	=	మీరు (పురుషులు) వెళ్ళండి.
तुम जाओ	=	మీరు (స్త్రీలు) వెళ్ళండి.
आप जाइये	=	తమరు (పురుషులు) వెళ్ళండి.
आप जाइये	=	తమరు (స్త్రీలు) వెళ్ళండి.

परोक्ष विधि (పెత్తనపు ఆజ్ఞ)

तू मत जा	=	నీవు (పురుషుడు) వెళ్ళ వద్దు.
तू मत जा	=	నీవు (స్త్రీ) వెళ్ళ వద్దు.
तुम मत जाओ	=	మీరు (పురుషులు) వెళ్ళ వద్దు.
तुम मत जाओ	=	మీరు (స్త్రీలు) వెళ్ళ వద్దు.
आप मत जाइये	=	తమరు (పురుషులు) వెళ్ళవద్దు
आप मत जाइये	=	తమరు (స్త్రీలు) వెళ్ళ వద్దు.

क्रिया विशेषण (క్రియా విశేషణము)

క్రియ యొక్క ప్రత్యేక స్థితిని తెలియజేయు శబ్దములు క్రియా విశేషణా లనబడుతాయి. ఈ విశేషములు లింగ, వచనముల బట్టి మారవు. ఎలాగంటే -

जरूर आओ (జరూర్ ఆఓ = తొందరగా రమ్ము),

आहिस्ता जाओ (అహిస్తా జాఓ = నెమ్మదిగా వెళ్ళు) మొదలగునవి.

(1) **रीतिकाल क्रिया विशेषण** – **(పద్ధతిని తెలుపు క్రియా విశేషణము)**

धीरे - धीरे आता है (ధీరే ధీరే ఆతా హై) మెల్లమెల్లగా వచ్చుచున్నాడు.

धीरे - धीरे आती है (ధీరే ధీరే ఆతీ హై) మెల్లమెల్లగా వచ్చుచున్నది.

(2) **काल वाचक** – **(కాలమును తెలుపు విశేషణము)**

कभी - कभी आता है = అప్పుడప్పుడు వచ్చుచున్నాడు.

कभी - कभी आती है = అప్పుడప్పుడు వచ్చుచున్నది.

(3) **स्थान वाचक** – **(స్థానమును తెలుపునది)**

किधर जाता है ? - ఎటు వెళ్ళుచున్నాడు?

किधर जाती है ? - ఎటు వెళ్ళుచున్నది?

(4) **परिमाण वाचक क्रिया विशेषण** **(కొలతను తెలుపు క్రియా విశేషణాలు)**

कितना लाता हैं ? - ఎంత తీసికొని వచ్చుచున్నాడు?

कितना लाती हैं ? - ఎంత తీసికొని వచ్చుచున్నది?

(5) **स्वीकारात्मक** **(ఒప్పుకొను లక్షణమున్న విశేషణము)**

तुम हाँ बोलो = మీరు ఒప్పుకొనండి.

तुम ठीक बोलो = మీరు సరిగ్గా మాట్లాడండి.

तुम तो जाओगे = మీరు మాత్రము వెళ్ళుదురు.

तुम ही जाओगे = మీరే వెళ్ళుదురు.

(6) **निषेध वाचक** **(వ్యతిరేకమును తెలుపు క్రియా విశేషణము)**

तुम नहीं जाओ = మీరు వెళ్ళకండి.

तुम मत जाओ = మీరు వెళ్ళవద్దు.

(7) **प्रश्न वाचक** **(ప్రశ్నించు క్రియా విశేషణము)**

क्यों जाता है ? = ఎందుకు వెళ్ళుచున్నాడు?

क्यों जाती है ? = ఎందుకు వెళ్ళుచున్నది?

(8) **हेतु वाचक** **(కారణమును తెలుపు క్రియా విశేషణము)**

वह इसलिए जाता है = అతడు యిందుచేత వెళ్ళుచున్నాడు.

वह इसलिए जाती है = ఆమె యిందుచేత వెళ్ళుచున్నది.

ఇక్కడకు రా, అక్కడకు పో, ఎక్కడకు పోయావు? ఎందుకు పోయావు? ఎప్పుడు పోయావు? మొదలైన అవ్యయాలన్నీ ఆయా క్రియలకు విశేషణాలు. అందువలన వాటిని క్రియా విశేషణాలన్నారు. మరికొన్ని ఉదాహరణలు:-

भली-भाँति (భలీ - భాంతి)	=	బాగా
भली-भाँति सोता है (భలీ భాతీ సోతా హై)	=	బాగా నిద్రించుచున్నాడు.
जल्दी चलो (జల్దీ చలో)	=	తొందరగా వెళ్ళు
थोडा (థోడా)	=	కొంచెము
थोडा खाओ (థోడా ఖాఓ)	=	కొంచెము తినండి
बहुत (బహుత్)	=	చాలా.
जहाँतक (జహాఁతక్)	=	ఎంత వరకు
आज (ఆజ్)	=	నేడు.
कल (కల్)	=	రేపు, నిన్న.
परसों (పరసోం)	=	మొన్న, ఎల్లుండి.
पहले (పహలే)	=	ముందు
पीछे (పీఛే)	=	వెనుక
निदान (నిదాన్)	=	నిధానం
आजकल (ఆజ్కల్)	=	ప్రస్తుతము
सदा (సదా)	=	ఎల్లప్పుడు.
सतत् (సతత్)	=	ఎల్లప్పుడు.
निरतर (నిరంతర్)	=	ఎల్లప్పుడు.
अब (అబ్)	=	ఇప్పుడు
तब (తబ్)	=	అప్పుడు
जब (జబ్)	=	ఎప్పుడైతే
कब (కబ్	=	ఎప్పుడు.
अभी (అభీ)	=	ఇప్పుడే.
कभी (కభీ)	=	ఎప్పుడో.
तभी (తభీ)	=	అప్పుడే.
फिर (ఫిర్)	=	మరల

कभी-कभी (కభి కభీ)	=	అప్పుడప్పుడు.
अबभी (అబ్భీ)	=	ఇప్పుడు కూడా
दिन भर (దినభర్)	=	రోజంతా
अन्त मे (అంత్ మేం)	=	చివరలో
कब का (కబ్ కా)	=	ఎప్పటిది
बार-बार (బార్ - బార్)	=	మాటిమాటికి
घडी-घडी (ఘడి · ఘడీ)	=	ప్రతిక్షణము
बहुधा (బహుధా)	=	తరుచుగా
प्रतिदिन (ప్రతిదిన్)	=	ప్రతిరోజు
यहाँ (యహాం)	=	ఇక్కడ
वहाँ (వహాం)	=	అక్కడ
जहाँ (జహాం)	=	ఎక్కడైతే
आगे (ఆగే)	=	ముందు
पीछे (పీఛే)	=	వెనుక
ऊपर (ఊపర్)	=	పైన
दायें (దాయేఁ)	=	కుడికి
बाये (బాయేం)	=	ఎడమకు
बाहर (బాహర్)	=	బయట
साथ (సాథ్)	=	వెంట
पास (పాస్)	=	దగ్గర
दूर (దూర్)	=	దూరముగా
सामने (సామ్నే)	=	ఎదురుగా
इधर (ఇధర్)	=	ఇటు
उधर (ఉధర్)	=	అటు
जिधर (జిధర్)	=	ఎటయితే
किधर (కిధర్)	=	ఎటు
बहुत (బహుత్)	=	చాలా
थोडा (థోడా)	=	కొంచెము

बडा (బడా)	=	పెద్ద
कम (కమ్)	=	తక్కువ
हलका (హల్‌కా)	=	తేలికగా
खूब (ఖూబ్)	=	బాగా
कुछ (కుఛ్)	=	కొంచెము
जरा (జరా)	=	కొంచెము
बिलकुल (బిల్‌కుల్)	=	పూర్తిగా
बस (బస్)	=	చాలు
काफी (కాఫీ)	=	చాలినంత, ఎక్కువగా
इतना (ఇత్‌నా)	=	ఇంత
उतना (ఉత్‌నా)	=	అంత
धीरे-धीरे (ధీరే - ధీరే)	=	మెల్లమెల్లగా
ऐसे (ఐసే)	=	ఇలా
वैसे (వైసే)	=	అలా
यथा (యథా)	=	ఎలాగైతే
तथा (తథా)	=	అలాగ
वृथा (వృథా)	=	వృధాగా
अचानक (అచానక్)	=	అకస్మాత్తుగా
अनायास (అనాయాస్)	=	అప్రయత్నముగా
एकाएक (ఎకాఎక్)	=	వెంటనే
सहसा (సాహసా)	=	వెంటనే
सुखपूर्वक (సుఖపూర్వక్)	=	సుఖంగా
शांति से (శాంతి సే)	=	శాంతంగా
हँसता हुआ (హంస్‌తా హువా)	=	నవ్వుతూ
मन से (మన్‌సే)	=	మనసారా
झटपट (ఝట్‌పట్)	=	వెంటనే
निश्चय (నిశ్చయ్)	=	నిశ్చయముగా
अवश्य (అవశ్య)	=	తప్పక

ठीक (ఠీక్)	=	సరిగ్గా
सचमुच (సచ్‌ముచ్)	=	నిజంగా
अलबत्ता (అల్‌బత్తా)	=	సందేహము లేకుండా
बेशक (బేశక్)	=	అనుమానం లేకుండా
शीघ्रता से (శీఘ్రతా సే)	=	తొందరగా
कदाचित (కదాచిత్)	=	బహుశా
शायद (శాయద్)	=	బహుశా
बहुत करके (బహుత్ కరకే)	=	చాలా వరకు
वास्तव से (వాస్తవ్ సే)	=	వాస్తవంగా
इसलिए (ఇస్‌లియే)	=	ఇందుచేత
अतएव (అతేవ్)	=	అందుచేత
क्यों (క్యోం)	=	ఎందుకు
किसलिए (కిస్‌లియే)	=	ఎందుచేత
नहीं (నహీం)	=	లేదు, కాదు
मत (మత్)	=	వద్దు, వలదు
फौरन (ఫౌరన్)	=	వెంటనే

संबंध बोधक (సంబంధమును తెలుపునది)

संज्ञा और सर्वनाम के पीछे आकर, उसका वाक्य के अन्य शब्दो से संबंध बताते हैं। अकसर, अव्यय संज्ञा या सर्वनाम के बाद आते हैं, मगर कभी कभी संज्ञा या सर्वनाम के पहले भी मिला देते हैं। जैसे - मेहनत के बिना, बिना मेहनत के (మేహనత్ కే బినా (పరిశ్రమలేకుండా), मारे दुख के (దుఃఖము వలన), दुख के मारे (దుఃఖ కారణంగా), भूख के मारे, मारे भूख के (ఆకలి కారణంగా) - इन वाक्यों में बिना, मारे (బినా, మారే) संबंध बोधक अव्यय है- (నామవాచకము, సర్వనామములకు తరువాత వచ్చి, అవి ఇతర శబ్దాలతో సంబంధ మేర్పరచుకొంటుంటాయి. అయితే, ఈ అవ్యయములు (ఎప్పుడూ మారనివి) అప్పుడప్పుడు నామవాచకము, సర్వనామములకు ముందు కూడా ఉపయోగించబడుతాయి. కాని

తెలుగులో అలా ముందు వెనుకలుగా కాక, ఎప్పుడూ శబ్దము తరువాతనే ఈ అవ్యయాలు వస్తుంటాయి. ఎలాగంటే - అన్నము తినకుండా, నిద్రలేని కారణంగా, ఇంటివరకు, ఇంటిలోపల, మొదలైనవి.

प्रयोग के ढंग से संबंध- बोधक अव्यय दो तरह के होते है- (1) **संबंध** (సంబంధించిన, కలసిన), **और** (2) **अनुबंध** (నియమబద్ధము) - **क** (ప్రయోగమును బట్టి సంబంధ బోధక్ అవ్యయములు నామవాచకము, సర్వనామముల యొక్క విభక్తులు (ప్రత్యయాలు) తరువాత వస్తుంటాయి. **भीतर** (భీతర్ = లోపల), **समीप** (సమీప్ = సమీపమున), **पास** (పాస్ = దగ్గర), **नजदीक** (నజ్‌దీక్ = దగ్గర), **बराबर** (బరాబర్ = సమానముగా), **पीछे** (పీఛే = వెనుక), **आगे** (ఆగే = ముందు), **परे** (పరే = తరువాత), **जैसे** (జైసే = ఎలాగంటే), **घर के भीतर** (ఘర్ కే భీతర్ = ఇంటి లోపల), **घर की ओर** (ఘర్ కీ ఓర్ = ఇంటివైపు), **घर के निकट** (ఘర్ కే నికట్ = ఇంటి వద్ద), **घर के पीछे** (ఘర్ కే పీఛే = ఇంటి వెనుక), **घर के आगे** (ఘర్ కే ఆగే = ఇంటికి ముందు), **घर से परे** (ఘర్ సే పరే = ఇంటి కవతల).

इन अव्ययों के पहले अकसर संबंध कारक की विभक्तियाँ (का, के ,की, रा, रे, री) आती है। किंतु कुछ अव्ययों के पहले हमेशा अपादान की 'से' विभक्ति आती है। माने संबंध कारक अथवा अपादान कारक दोनों का प्रयोग होता है। जैसे-मेरा घर तुम्हारे मकान से परे है (నాయిల్లు, నీయింటికి అవతలనున్నది). **घर से बाहर, घर के बाहर** (ఇంటికి వెలుపల). (ఈ అవ్యయములకు ముందు తరచుగా సంబంధ కారకముల యొక్క విభక్తులు కా, కే, కీ, రా, రే, రీ(యొక్క) వస్తాయి. కాని, కొన్ని అవ్యయములకు ముందు ఎల్లప్పుడు సంబంధ అపాదాన కాలము పంచమీ విభక్తి అయిన 'से= నుండి' యను విభక్తి కూడా వస్తుంది. అనగా సంబంధ, బోధక అవ్యయములు, అపాదాన కారక విభక్తి కూడా వస్తాయి. ఎలాగంటే - నాయిల్లు నీయింటి నుండి అవతల యున్నది, నాయిల్లు నుండి నీ యిల్లు బయట నున్నది. నాయిల్లు నీయింటికి అవతల యున్నది, నీయింటి బయట నాచోటు యున్నది.)

(ख) अनुबंध संबंध बोधक अव्यय संज्ञा के साथ विभक्तिरहित होकर रुप बदल जाते है जैसे-पर्यंत (పర్యంత్ = వరకు), **सहित** (సహిత్ = తో), **तक** (తక్ = వరకు).

कुछ संबोधक शब्दों को और उनके उदाहरण ये है – (కొన్ని సంబోధక శబ్దాలు, వాటి ప్రయోగాలివి) -

अव्यय (అవ్యయము) - प्रयोग (ప్రయోగము)

(1) ओर (ఓర్ = వైపు) - राम के ओर (రాముని వైపు)
(2) नाई (నాఈ = వైపు) - पंडित की नाई (పండిత్‌కీ నాఈ = పండితునివైపు)
(3) सामने (సామ్‌నే = ఎదురుగా) - राजा के सामने (రాజాకే సామ్‌నే = రాజు ఎదుట)
(4) ऊपर (ఊపర్ = పైన) - घर के ऊपर (ఘర్ కే ఊపర్ = ఇంటిపైన)
(5) नीचे (నీచే = క్రింద) - घर के नीचे (ఘర్ కే నీచే = ఇంటిక్రింద)
(6) पास (పాస్ = దగ్గర) - रानी के पास (రానీ కే పాస్ = రాణి దగ్గర)
(7) निकट (నికట్ = దగ్గర) - आप के निकट (ఆప్ కే నికట్ = తమ వద్ద)
(8) तक (తక్ = వరకు) - दो दिन तक (దో దిన్ తక్ = రెండు రోజుల వరకు)

VII. समुच्चय बोधक (కలుపునది)

शब्दो, वाक्यांशों अथवा वाक्यों मिलानेवाले अव्ययों को समुच्चय बोधक कहते है - (శబ్దాలను, వాక్యాలను, వాక్యాంశాలను కలుపు అవ్యయాలను సముచ్చయములు (కలుపు శబ్దాలు) అంటాము. ఎలాగంటే - **राम और लक्ष्मण** (రాముడు మరియు లక్ష్మణుడు), **चाहे राम या लक्ष्मण** (రాముడు గాని లక్ష్మణుడు గాని కావాలి), **राम या लक्ष्मण** (రాముడు లేక లక్ష్మణుడు) **वा** (లేక) **या** (లేదా) **अथवा** (లేక) **कि** (ఏమనగా) **नहीं** (లేదు, కాదు) **तो** (అయితే) **इसलिए** (ఇందుచేత) **अतः** (అందువలన) **क्यों कि** (ఎందుకంటే) **यद्यपि** (అయినప్పటికి) **और, एवं, व** (మరియు) **या, वा, अथवा** (లేక, లేదా) **पर, परन्तु, मगर, किंतु** (కాని) **अर्थात्, याने, माने** (అనగా) **मानों** (అన్నట్లు).

VIII. विस्मयादि बोधक (విస్మయాది బోధకము)

(Interjections)

विस्मयादिक शब्दों से बोलने वाले के ताज्जुब (ఆశ్చర్యము) शर्म, शोक आदि मनोभाव प्रकट होते हैं। जैसे - वाह, खूब बोला, छीं आदि। (విస్మయాదులను తెలుపు శబ్దముల వలన మాట్లాడు వాని ఆశ్చర్యము, సిగ్గు, శోకము మొదలైన మనోభావములు వెల్లడవుతాయి. ఉదా॥ ఓహో, భలే మాట్లాడావే! ఛీ ఏం పని యిది! అయ్యో,

మొదలైనవి. ఇలా రకరకాల మనోవికారాలను తెలియజేయుట కొరకు రకరకాల అవ్యయములు ప్రయోగింప బడుతూ ఉంటాయి. ఎలాగంటే -)

(1) **हर्षबोधक** (సంతోషమును తెలుపునవి) - **आहा** (అహా), **वाह-वाह** (ఓహో) **धन्य-धन्य** (ధన్యుడను), **शबाश** (మాబాగుంది)

(2) **शोकबोधक** (దుఃఖాన్ని తెలుపునవి) – **आह** (అ), **हाय** (అయ్యో),
हे कृष्णा (కృష్ణ కృష్ణా), **हे ईश्वर** (ఓ దేముడో).

(3) **अश्चर्य बोधक** (ఆశ్చర్యమును తెలుపునవి) - **ठीक** (సరే!), **अच्छा** (మంచిది) **जी हाँ** (అలాగే) **आदि**

(4) **तिरस्कार बोधक** (వ్యతిరేకించునవి) - **छी** (ఛీ), **हट** (తొలగిపో), **अरे** (అరే!), **चुप** (నోర్ముయ్) **आदि**

(5) **संबोध बोधक** (సంబోధించునవి) – **अरे** (ఒరే), **अरी** (ఒసే), **ओ** (ఓయ్) **आदि** (మొ॥వి).

(ఈ భాగమును వెనుక వ్రాయడము ఎందుకులే అని నిర్లక్ష్యము చేశాను. అయినా క్రమము తప్పించకూడదని యిక్కడ వ్రాశాను.)

संधि - సంధులు

अक्षरों के पास-पास आकर मिल जाने से उन में विकार होता है। अतः उसे 'संधि' कहते हैं। जैसे- राम+अवतार। इस में राम का अन्त अक्षर म्+अ और अवतार का पहला 'अ' मिलकर दीर्घ 'आ' हो गया है। इस परिवर्तन को संधि कहते है।

(రెండు శబ్దాలకు మధ్య + గుర్తుంటుంది. ఈ + కు ముందు శబ్దము చివరి అక్షరము, వెనుకటి శబ్దము యొక్క ముందు అక్షరమును కలిపిన సంధియగును. ఉదా - రామ + అవతారము యను రెండు శబ్దములను కలిపినప్పుడు సంధి (కలిసిపోవుట) జరుగుతుంది. అనగా రామ శబ్దములోని చివరి అక్షరం 'మ' 'అ' అవతారము యను శబ్దములోని ముందు అక్షరము 'అ' ను కలిపిన దీర్ఘ 'ఆ'గా మారిపోతుంది. అప్పుడు రామ + అవతారము యను రెండు శబ్దములు కలిసి రామావతార మవుతుంది. సంధులు మూడు రకాలు (1) స్వర సంధి (2) వ్యంజన సంధి (3) విసర్గ సంధి.

1. स्वर-संधि (అచ్చుల సంధి)

दो स्वरों के पास-पास आजाने से जो संधि होती है, उसे स्वर-संधि कहते है। स्वर-संधि के पाँच भेद हैं - दीर्घ, गुण, वृद्धि, यण, अयादि।

(రెండు అచ్చులు దగ్గర దగ్గరకు వచ్చినప్పుడు జరుగు సంధి (కలయిక)ని స్వరసంధి (అచ్చుల సంధి) అంటాము. ఈ అచ్చుల సంధులు 5 రకములు - దీర్ఘసంధి, గుణసంధి, వృద్ధిసంధి, యణసంధి, అయాదిసంధి.

दीर्घसंधि - अगर दो सवर्ण (एक ही जाति के) स्वर पास-पास आने से, दोनों को बदले सवर्ण दीर्घ स्वर हो जाता है - अर्थात् ह्रस्व या दीर्घ अ, इ, उ से परे, अगर ह्रस्व या दीर्घ अ, इ, उ అ, ఈ, ఊ हों तो दोनों के स्थान में वही दीर्घ स्वर हो जाता हैं। जैसे -

(రెండు ఒకేరకమైన అచ్చులు దగ్గర దగ్గర చేరినప్పుడు, ఆ రెండింటికి బదులు, ఆ జాతికి సంబంధించిన దీర్ఘపు అచ్చు వస్తుంది. అంటే, హ్రస్వ అచ్చు రూపములయిన అ, ఇ, ఉ, లేక ఆ, ఈ, ఊ తరువాత, హ్రస్వ అ, ఇ, ఉ లు గాని, దీర్ఘ ఆ, ఈ, ఊ లు ఉన్నట్లయితే, ఆ రెండింటి స్థానములో, అదే జాతికి సంబంధించిన దీర్ఘపు అచ్చు వస్తుంది. సంధులు జరుగుటను గ్రహించుటకు ఎల్లప్పుడు పదాలను విభజించుటకు + (ప్లస్)ను ఉపయోగిస్తాము. ఆ + కు ఇటువైపు, అటువైపు దానికి దగ్గరలో నున్న అచ్చులను దృష్టిలో నుంచుకోవాలి. ఎలాగంటే -)

अ+अ,	(అ+అ)	= आ (ఆ)	=	परम्+अर्थ = परमार्थ (పరమార్థ)
अ+आ,	(అ+ఆ)	= आ (ఆ)	=	रत्न+आकार= रत्नाकर (రత్నాకర్)
आ+अ,	(ఆ+అ)	= आ (ఆ)	=	विद्या+अभ्यास = विद्याभ्यास (విద్యాభ్యాస్)
आ+आ,	(ఆ+ఆ)	= आ (ఆ)	=	महा + आशय = महाशय (మహాశయ్)
इ+इ,	(ఇ+ఇ)	= ई (ఈ)	=	कवि+इन्द्र = कवींद्र (కవీంద్ర)
इ+ई=	(ఇ+ఈ)	= ई (ఈ)	=	कवि+ईश्वर = कवीश्वर (కవీశ్వర్)
ई+इ=	(ఈ+ఇ)	= ई (ఈ)	=	मही + इन्द्र = महीन्द्र (మహీంద్ర)
ई+ई	(ఈ+ఈ)	= ई (ఈ)	=	मही + ईश = महीश (మహీశ)
उ+उ	(ఉ+ఉ)	= ऊ (ఊ)	=	गुरु + उपदेश = गुरुपदेश (గురూపదేశ)
उ+ऊ	(ఉ+ఊ)	= ऊ, (ఊ)	=	सिंधु + ऊर्मि = सिंधूर्मि (సింధూర్మి)
ऊ+उ	(ఊ+ఉ)	= ऊ, (ఊ)	=	वधू + उत्सव = वधूत्सव (వధూత్సవ)

गुण संधि (గుణసంధి) :- अगर अ या आ के आगे इ या ई हो तो, दोनों

मिलकर ए ; उ या ऊ हो तो दोनो मिलकर ओ, और ऋ हो तो दोनों मिलकर अर हो जाता है। जैसे –

గుణసంధి - అ లేక ఆ తరువాత, ఇ లేక ఈ వచ్చినట్టయితే, అవి రెండు కలిసి 'ఏ' గాను, उ+ऊ వచ్చినట్టయితే, అవి రెండు కలిసి 'ఓ' గాను. ఋ వచ్చినట్టయితే, ఆ రెండు కలసి 'అర్' గాను మారిపోతాయి. ఎలాగంటే -)

(1) अ या आ + इ या ई = ए (అ లేక ఆ + ఇ లేక ఈ = 'ఏ' అవుతుంది.
जैसे (ఎలాగంటే) -

देव + इन्द्र = देवेंद्र (దేవేంద్ర)
महा + इन्द्र = महेन्द्र (మహేంద్ర)
सुर + ईश = सुरेश (సురేశ్)
रमा + ईश = रमेश (రమా +ఈశ)(రమేశ)

(2) अ या आ + उ या ऊ = ओ, (అ లేక ఆ + ఉ లేక ఊ = ఓ, అవుతాయి.
ఎలాగంటే –)

वीर + उचित (వీర+ఉచిత) = वीरोचित (వీరోచిత)
नव + ऊढा (నవ + ఊఢ) = नवोढा (నవోఢా)
महा + उत्सव (మహా + ఉత్సవ) = महोत्सव (మహోత్సవ)

(3) आ या आ + ऋ = अर, (అ లేక ఆ + ఋ= అర్) ఎలాగంటే -)

सत्प + ऋषि (సప్త +ఋషి) = सत्पर्षि (సప్తర్షి)
महा + ऋषि (మహా +ఋషి) = महर्षि (మహర్షి)

वृद्ध संधि अ या आ के आगे, ए या ऐ हो तो दोनों मिलकर ऐ, और ओ या औ हो तो दोनों मिलकर 'औ' हो जाते हैं। जैसे –

వృద్ధి సంధి - అ లేక ఆ కు తరువాత, ఎ లేక ఐ చేరిన యెడల రెండున్ను కలిసి 'ఐ' గాను, ఓ లేక ఔ చేరితే రెండున్ను కలిసి 'ఔ' గాను మారిపోతాయి. ఎలాగంటే -)

एक + एक = एकैक, ఏక + ఏక = ఏకైక
मत + ऐक्य = मतैक्य, మత + ఐక్య = మతైక్య
वन + ओषधि = वनौषधि, వన+ఓషధి = వనౌషధి
परम + औदार्य = परमौदार्य, పరమ+ఔదార్య = పరమౌదార్య
सदा + एव = सदैव, సదా+ ఏవ = సదైవ

महा	+	ऐश्वर्य	=	महैश्वर्य,	మహా+ఐశ్వర్య = మహైశ్వర్య
महा	+	ओज	=	महौज,	మహా+ ఔజ = మహౌజ
महा	+	औदार्य	=	महौदार्य,	మహా + ఔదార్య = మహౌదార్య

यण संधि इ, ई, उ, ऊ, या ऋ के आगे कोई असवर्ण स्वर आये तो इ,ई के स्थान में य, उ, ऊ के स्थान में 'व', ऋ के स्थान मे ' र ' हो जाता है । जैसे-

(యణసంధి : ఇ,ఈ,ఉ,ఊ లేక ఋ ల తరువాత ఇదే జాతికి సంబంధించిన అక్షరాలు కాక వేరే అక్షరములు చేరినట్లయితే, ఇ,ఈ, స్థానంలో 'య' గాను; ఉ,ఊ ల స్థానములో 'వ' గాను, 'ఋ' స్థానములో 'ర' గాను మారిపోతాయి. ఉదా :-)

यदि	+	अपि (యది+అపి)	=	यद्यपि	(యద్యపి)
नि	+	ऊन् (ని+ఊన్)	=	न्यून्	(న్యూన్)
प्रति	+	एक (ప్రతి+ఏక)	=	प्रत्येक	(ప్రత్యేక)
सु	+	आगत (సు+ఆగత్)	=	स्वागत्	(స్వాగత్)
पितृ	+	अनुमति (పితృ+అనుమతి)	=	पित्रनुमति	(పిత్రనుమతి)
इति	+	आदि (ఇతి+ఆది)	=	इत्यादि	(ఇత్యాది)
अभि	+	उदय् (అభి+ఉదయ్)	=	अभ्युदय	(అభ్యుదయ్)
नदि	+	अर्पण (నది+ అర్పణ్)	=	नद्यर्पण	(నద్యర్పణ్)
अनु	+	ऐषण् (అను + ఏషణ్)	=	अन्वेषण्	(అన్వేషణ్)
मातृ	+	आनंद (మాతృ + ఆనంద్)	=	मात्रानंद	(మాత్రానంద్)

अयादि संधिः ए,ओ,ऐ,औ, से परे कोई स्वर हो तो ए को अय् ओ को अव्, ए को आय तथा औ को आव् हो जाता है । जैसे-

(అయాది సంధి :- ఎ,ఓ,ఐ,ఔ,కు తరువాత ఏదైనా అచ్చు వచ్చి నట్లయితే 'ఎ' కు అయ్; 'ఓ' కు 'అవ', 'ఐ' కి ఆయ్; 'ఔ' కు ఆవ్‌గా వస్తాయి. ఎలాగంటే –)

ने	+	अन	=	नयन्	(నే+అన్ = నయన్)
गै	+	आक्	=	गायक्	(గై+ ఆక్= గాయక్)
भो	+	अन्	=	भवन्	(భో+ అన్) = (భవన్)

भो + उक् = भाउक् (భో+ఉక్= భావుక్)

ऊपर + उक्त = उपरोक्त (ఊపర్ + ఉక్త = ఉపరోక్త)

2. व्यजन संधि (హల్సంధి)

व्यंजन से स्वर या व्यंजन के आने से व्यंजन में विकार होता है, तब उसे व्यजन संधि कहते हैं।

(హల్సంధి :- హల్లుకు తరువాత అచ్చుగాని, లేక హల్లుగాని వచ్చినట్లయితే . హల్లులో మార్పు వస్తుంది. ఆ మార్పునే హల్సంధి అంటారు. ఎలాగంటే -)

वाक् + ईश = वागीश (వాక్ + ఈశ = వాగీశ)

वाक् + विलास् = वाग्विलास (వాక్ +విలాస్ = వాగ్విలాస్)

वाक् + दान् = वाग्दान् (వాక్ + దాన్ = వాగ్దాన్)

अच + अंत् = अजंत (అచ్ + అంత్ = అజంత్)

अप् + ज = अब्ज (అప్ + జ = అబ్జ)

वाक् + मय = वाङमय (వాక్ + మయ = వాఙ్మయ్)

शट् + मास् = शण्मास् (షట్ + మాస్ = షణ్మాస్)

जगत + नाथ् = जगन्नाथ (జగత్+ నాథ్ = జగన్నాథ్)

जगत् + ईश = जगदीश (జగత్ + ఈశ = జగదీశ)

भगवत् + भक्ति = भगवद्भक्ति (భగవత్ + భక్తి = భగవద్భక్తి)

उत् + गम् = उद्गम् (ఉత్ + గమ్ = ఉద్గమ్)

तत् + रूप = तद्रूप (తత్ + రూప్ = తద్రూప్)

उत् + चारण् = उच्चारण् (ఉత్ + చారణ్ = ఉచ్చారణ్)

उत् + छेद् = उच्छेद् (ఉత్ + ఛేద్ = ఉచ్ఛేద్)

उत् + डयन = उड्डयन् (ఉత్ + డయన్ = ఉడ్డయన్)

विपद् + जाल् = विपज्जाल (విపత్ + జాల్ = విపజ్జాల్)

सत् + जन = सज्जन् (సత్ + జన్ = సజ్జన్)

तत् + लीन = तल्लीन (తత్ + లీన్ = తల్లీన్)

सत् + शास्त्र = सच्छास्त्र (సత్ + శా = సచ్ఛాస్త్ర)

उत् + हार = उद्धार (ఉత్ + హార్ = ఉద్ధార్)

3. विसर्ग संधि (విసర్గ సంధి)

विसर्ग के बाद स्वर या व्यंजन के आने पर विसर्ग में जो विकार हेता है, उसे विसर्ग संधि कहते है। जैसे–

(విసర్గ 'ః' తరువాత అచ్చుగాని, హల్లుగాని వస్తే విసర్గలో జరిగిన మార్పునే విసర్గ సంధి అంటారు. ఎలాగంటే -)

निः	+	चल	=	निश्चल	(నిః + చల్ = నిశ్చల్)
धनुः	+	टंकार	=	धनुष्ठंकार	(ధనుః + టంకార్ = ధనుష్టంకార్)
निः	+	छल्	=	निश्चल्	(నిః + ఛల్ = నిశ్ఛల్)
दुः	+	तर्	=	दुस्तर	(దుః + తర్ = దుస్తర్)
दुः	+	शासन्	=	दुश्शासन्	(దుః + శాసన్ = దుశ్శాసన్)
निः	+	संदेह	=	निस्संदेह	(నిః + సందేహ్ = నిస్సందేహ్)
निः	+	कलंक्	=	निष्कलंक	(నిః + కలంక్ = నిష్కలంక్)
निः	+	फल	=	निष्फल्	(నిః + ఫల్ = నిష్ఫల్)
निः	+	पाप	=	निष्पाप्	(నిః + పాప్ = నిష్పాప్)
दुः	+	कर्	=	दुष्कर्	(దుః + కర్ = దుష్కర్)
निः	+	आशा	=	निराशा	(నిః + ఆశా = నిరాశా)
निः	+	गुण	=	निर्गुण्	(నిః + గుణ్ = నిర్గుణ్)
निः	+	लज्ज	=	निर्लज्ज	(నిః + లజ్జ = నిర్లజ్జ)
निः	+	विकार्	=	निर्विकार	(నిః + వికార్ = నిర్వికార్)
निः	+	झर्	=	निर्झर	(నిః + ఝర్ = నిఝర్)
निः	+	यात्	=	निर्यात्	(నిః + యాత్= నిర్యాత్)
बहिः	+	मुख	=	बहिर्मुख	(బహిః + ముఖ్ = బహిర్ముఖ్)
दुः	+	लभ	=	दुर्लभ	(దుః + లభ్ = దుర్లభ్)
अतः	+	ऐव	=	अतएव	(అతః + ఏవ = అత ఏవ)

मनः	+	अभिराम्	=	मनोभिराम	(మనః + అభిరామ్ = మనోభిరామ్)
तेजः	+	राशि	=	तेजोराशि	(తేజః + రాశి = తేజోరాశి)
अधः	+	गति	=	अधोगति	(అధః + గతి = అధోగతి)
मनः	+	हर्	=	मनोहर	(మనః + హర్= మనోహర్)
पुरः	+	कार	=	पुरस्कार	(పురః + కార్ = పురస్కార్)
नमः	+	कार	=	नमस्कार	(నమః + కార్ = నమస్కార్)

समास (సమాసములు)

परस्पर संबंध रखनेवाले दो या दो से अधिक शब्द मिलकर जब कोई स्वतंत्र शब्द बनाते है, यह मेल समास कहा जाता है और इस प्रकार मिले हुए शबदों को समस्त अथवा सामासिक शब्द कहते हैं । समस्त (समास के) शब्दों के बीच के विभक्ति प्रत्ययों का और संबंध बनानेवाले शबदों का लोप हो जाता है। जैसे - धन का मद = धनमद । घोडे का सवार = धुडसवार। काठ की पुतली = कटपुतली । चंद्र सा मुख = चंद्रमुख।

उक्त शब्दों मिल होकर, समासों के रूप बदल जाते ही, विभक्ति शब्द का, की और संबंध बतानेवाला शब्द सा का लोप हो गया है । समासों के छः भेद हैं -

1. अव्ययी समास, 2 . तत्पुरुष समास, 3. कर्मधारय समास, 4. द्विग समास, 5. द्वन्द्व समास, . 6. बहुब्रीहि समास।

(ఒకదానికి మరొక దానితో సంబంధముండు రెండు లేదా రెండు కంటే ఎక్కువ శబ్దాలు కలిసి వేరే రూపములుగా మారినపుడు వాటిని సమాసములు అంటారు. ఈ విధముగా కలిసిన శబ్దాలను సమస్త శబ్దాలని లేదా సామాసిక శబ్దాలని అంటారు. సమాసము ఏర్పడుటకు పూర్వము శబ్దాలు విభక్తులు, సంబంధమున్న శబ్దాలు మొదలైనవి వేరు వేరుగా వుంటాయి. ఆ శబ్దములన్నీ కలిసి సమాస శబ్దమేర్పడునపుడు ఇంతకు ముందు వేరువేరుగా ఉన్న శబ్దాలలోని విభక్తులు, సంబంధమును తెలుపు శబ్దాలు లోపించి పోతాయి. ఎలాగంటే - ధనము యొక్క మదము = ధనమదము; గుఱ్ఱము యొక్క స్వారీ = గుఱ్ఱపుస్వారీ; కొయ్య యొక్క బొమ్మ = కొయ్యబొమ్మ ; చంద్రుని లాంటి ముఖము = చంద్రముఖము.

పై శబ్దముల కలయికతో సమాసము ఏర్పడినపుడు యొక్క. లాంటి శబ్దాలు లోపించిపోయాయి.)

1. अव्ययी भाव समास (అవ్యయీ భావ సమాసము)

जिस समास मे प्रथम भाग, जो अक्सर अव्यय (नहीं बदलने वाला) हो प्रधान हो, उसे अव्ययीभाव समास कहतें हैं । अव्ययी भाव समास का समस्त शब्द भी अव्यय ही होता है और वाक्य में क्रिया की विशेषता को बताता है ।

जैसे - यथाशक्ति (शक्ति के अनुसार): बेखटके (बाधा के बिना).

उक्त उदाहरणो मे के विभक्ति का लोप होकर अव्ययी भाव समास के रूप हो गये ।

(ఈ సమాసములో ఎక్కువ స్థలాల్లో ప్రథమ భాగములో నున్న అవ్యయము ప్రధానమయినదిగా వుంటుంది. (అవ్యయమంటే ఎట్టి పరిస్థితులలోను మారనటువంటిది) అవ్యయీ భావ సమాసములోని ప్రథమ భాగములోని పదము ప్రధానమయినదయినా, రెండవ భాగములోని పదము అప్రధానమయినదయినా, అది కూడా అవ్యయము (మారనిది) గానే వుంటుంది. ఈ అవ్యయీ భావ సమాసము వాక్యములోనికి చేరినపుడు, ఇది క్రియా విశేషణమయి క్రియ యొక్క ప్రత్యేకతను తెలుపుతూ ఉంటుంది. ఎలాగంటే -.

యధాశక్తి (శక్తిని బట్టి); అడ్డులేకుండా (నిరాటంకముగా) అను అవ్యయీ సమాసములలో యధాశక్తి, అడ్డులేకుండా అనునవి క్రియలకు విశేషణములుగా వచ్చినపుడు, యధాశక్తి చూస్తాను, యధాశక్తి ప్రయత్నిస్తాను, యధాశక్తి పరుగెత్తుతాను అను వాక్యాలలో యధాశక్తి యను అవ్యయీ భావ సమాస మిక్కడ చేస్తాను; ప్రయత్నిస్తాను, పరుగెత్తుతాను, అను క్రియలకు విశేషణమయింది. అడ్డు లేకుండా అను అవ్యయీ భావ సమాసము అడ్డులేకుండా, అడ్డు రాకుండా చేస్తాను అన్నపుడు ఈ అడ్డులేకుండా యను అవ్యయీ భావ సమాసము చేస్తాను అను క్రియకు విశేషణమయింది. ఇలా ఎకాఎకిగా, మనస్సు లోపల, మధ్యమధ్య, తటాలున, అకస్మాత్తుగా, రమారమి మొదలైన వెన్నో సమాసము లుంటాయి. ఈ సమాసములే కొంచెము తేడాలతో హిందీ భాషకు సరిపోతాయి. ఆ భాషలో एका एक (ఎకాఎక్ - వెంటనే), मन ही

मन (మన్ హీ మన్ - మనస్సులోనే) ,बीचोंबीच (బీచోంబీచ్ - మధ్యలో), धडाधड (ధడాధడ్ -వెనుక ముందు లాడకుండా) అనేవి చాలా వుంటాయి.

2. तत्पुरुष समास (తత్పురుష సమాసము)

जिस समास में दूसरा पद प्रधान हो, उसे तत्पुरुष समास कहते है । जैसे चंद्रमुख, राज - सभा, मदमस्त, रसोई धर, पाठशाला, वनवास, अन्याय आदि।

उस समास में, दूसरा शब्द प्रधान होने के कारण, उक्त शब्दों में मुख (ముఖము),सभा (సభ), मस्त (మత్తు), धर (ఇల్లు), शाला (స్థానము, గది), वास (నివాసము), न्याय (న్యాయము) आदी प्रधान खंड होते हैं।

(అవ్యయీ భావ సమాసములో శబ్దములోని మొదటి భాగము ప్రధానమయితే, ఈ సమాసములో రెండవ భాగము ప్రధానమవుతుంది. ఎలాగంటే - చంద్రముఖము (చంద్రునిలాంటి ముఖము), రాజసభ (రాజు యొక్క సభ), మదమస్త (మదము వలన మత్తెక్కిన), రసోయీ ఘర్ (వంటయిల్లు), పాఠశాల (పాఠములు చెప్పు చోటు), వనవాసము (వనములో నివసించుట), అన్యాయము (న్యాయము కాకుండుట) అనువాటిలో, రెండవ భాగములయిన ముఖము, సభ, మత్తు, ఇల్లు, స్థలము, నివాసము, న్యాయము అనునవి ప్రధానము లయినందున, అవి తత్పురుష సమాసము లనబడినాయి. తత్పురుష సమాసములో కర్మధారయ, ద్విగు సమాసము లనునవి కూడా వున్నాయి).

(क) कर्मधारय समास (కర్మధారయ సమాసము)

जिस तत्पुरुष समास के विग्रह में दोनों पदों के बाद एक ही विभक्ति आती है, उसे कर्मधारय समास भी कहते है। इस समास के पद ज्यादातर विशेषण-विशेष्य (నామవాచకము) होते है। जैसे - नीलकमल = नीला कमल (నీలిరంగు కమలము). इस में नीला (నీలిరంగు) विशेषण और कमल (కమలము) विशेष्य (నామవాచ కము) हैं।

महाराज (महान्+राजा= గొప్పరాజు), (पुच्छलतारा పుచ్ఛల్‌తారా = తోక+చుక్క); उन में महा(గొప్ప) विशेषण, राजा(రాజు) विशेष्य(నామవాచకము), पुच्छल (తోక) विशेषण, तारा (తోక) विशेष्य (నామవాచకము) हैं।

(ఈ కర్మధారయ సమాసములోని పదమును విడదీసినప్పుడు. విడదీసిన రెండు పదముల మధ్య ఒక విభక్తి మాత్రమే వుంటుంది. అలాంటి సమాసమును కర్మధారయ సమాసమంటారు. ఈ సమాసములోని పదాలు విశేషణ - విశేష్య (నామవాచక) ములుగా వుంటాయి. ఉదా॥ నీలకమలము (నీలవర్ణపు కమలము) ఇందులో నీలవర్ణపు విశేషణము, కమలము -నామవాచకము మహారాజులో, మహా విశేషణము, రాజు నామవాచకము, తోకచుక్కలో తోక - విశేషణము, చుక్క- నామవాచకము)

(भ) द्विगु समास (ద్విగు సమాసము)

जिस कर्मधारय समास मे पहला शब्द संख्या वाचक विशेषण हो और जिससे किसी समुदाय का बोध हो, उसे द्विगु समास कहते है। इस मे पहला शब्द सख्यावाचक विशेषण होता है। अतः इसे सख्यावाचक कर्मधारय भी कहते है। जैसे - त्रिभुवन (మూడు లోకములు), चौमास, (चार मास = నాల్గు మాసములు), पंच पाडव (पांच पांडव = ఐదుగురు పాండవులు), षट् ऋतु (छः ऋतु = ఆరు ఋతువులు) आदि ।

(ఈ కర్మధారయ సమాసములో మొదటి శబ్దము సంఖ్యను తెలుపు విశేషణముగా వుండి, ఏదో యొక సముదాయమును తెలుపుచున్నట్లుంటుంది. ఇలా వున్నందున దీనిని ద్విగు సమాసము అన్నారు. ఇందులో మొదటి శబ్దము సంఖ్యను తెలుపు విశేషణముగా వుంటుంది. ఎలాగంటే -

1. మూడు లోకములు - ఇందులో మొదటి 'మూడు' విశేషణము, రెండవ భాగమయిన 'లోకములు' నామవాచకము 2. నాలుగు మాసములు -'నాలుగు' విశేషణము, 'మాసములు' నామవాచకము. ఐదుగురు పాండవులు- 'ఐదుగురు' విశేషణము, 'పాండవులు' నామవాచకము. ఆరు ఋతువులు - 'ఆరు' విశేషణము, 'ఋతువులు' నామవాచకము. ఇలా ఎన్నో వుంటాయి.)

3. द्वन्द्व समास (ద్వంద్వ సమాసము)

जिस समास में सब खंड प्रधान होते है और निग्रह करने पर जिस मे और (మరియు), या (లేక), अथवा (లేదా) आदी योजक (समुच्चय बोधक, (Conjunction) लगते हैं । उसे द्वन्द्व समास कहते हैं। जैसे -भला-बुरा (భలా-బురా= మంచిచెడు), ऋषि- मुनि (ఋషి-ముని), दाल -रोटी (దాల్-రోటీ =పప్పు, రొట్టె), हाथ-पांव (హాత్-పాంవ్= చేతులు, కాళ్ళు), तन,मन,धन (తన్-మన్-ధన్ = శరీరము, మనస్సు, ధనము) आदी द्वन्द्व समास बहुत से हैं।

ఈ సమాసములో అన్ని భాగములు ప్రధానమైనవిగానే ఉంటాయి. అయితే విడివిడిగా వ్రాయునపుడు వాటి మధ్యలో మరియు 'లేక' 'లేదా' మొద లైన కలుపుడు శబ్దాలను ఉపయోగించాలి. ఎలాగంటే - మంచి మరియు చెడు, ఋషి లేక ముని, పప్పు మరియు రొట్టె, చేతులు మరియు కాళ్ళు, శరీరము, మనస్సు మరియు ధనము. మనస్సు మరియు వాక్కు. కాని తెలుగులో ఇలాంటి కలుపుడు శబ్దాలయిన - మరియు 'లేక' లేదా వగైరాలు ఎక్కడో తప్ప, చాలా చోట్ల ఉపయోగించబడవు. ఈ శబ్దాలు తెలుగులో ప్రతి చోట చేర్చితే భాష బాణి తప్పిపోతుంది. హిందీలో ఉపయోగించకపోతే, దాని నియమము కుంటుపడుతుంది. తెలుగులో రాముడు, లక్ష్మణుడో ఒకడు అని, కాళ్ళుచేతులని, మంచి చెడులని, మొదలుగా అంటాము. ఋషి-ముని అను చోట్ల ఋషిగాని ముని గాని అనియో ఋషి లేదా ముని అనియో అరుదైన చోట్ల అంటుంటారు.

4. बहुव्रीहि समास (బహువ్రీహి సమాసము)

जिस समास मे कोई भी शब्द प्रधान नहीं होकर सभी शब्द अपने भागो से अलग, किसी संज्ञा के विशेषण होते है । उन्हें बहुव्रीहि समास कहते हैं । जैसे -

दशकंघर - इसका अर्थ दस सिरवाला है । उस समास के अनुसार यह दस सिरवाला रावण का विशेषण है । अनंत -(అనంత్) का अर्थ है, जिसका अन्त नहीं है, मगर यहाँ ईश्वर का विशेषण है। अनग - इसका अर्थ है, अग नहीं रहनेवाला, मगर यहाँ कामदेव का नाम है। बारहसिंगा - उसका अर्थ है, बारह सींगवाला (పన్నెండు కొమ్ముల దుప్పి). पजाब - उसका अर्थ है, जिस में पाँच नदियाँ है (ఎక్కడ అయిదు నదులున్నాయో, అది పంజాబు అని యర్థము).

मिठबोल का अर्थ है - मीठा बोलनेवाला (తియ్యని పలుకులు పలికేవాడు)

कर्मधारय और बहुव्रीहि समास में यह फरक है कि कर्मधारय में पूरे शब्द का पहला भाग, दूसरे भाग का विशेषण होता है। मगर बहुव्रीहि समास मे सारे पूरे शब्द अपने भागो से अलग, किसी और शब्द का विशेषण होता है । बहुत से समस्त शब्द अर्थ-भेद से अलग-अलग तरीके के समास होते हैं । जैसे - (1) मृगलोचन - मृगलोचन (संबंध तत्पुरुष - లేడికళ్ళు)

(2) मृगलोचन –मृग के समान लोचनों वाला (లేడికన్నుల వంటి కనులు కలవాడు.)

(3) पीतांबर–पीला कपडा (పసుపు గుడ్డ) బహువ్రీహి (कर्मधारय) కర్మధారయ(4) पीताबर – पीला कपडा पहना व्यक्ति (कृष्णा) (बहुव्रीहि– బహువ్రీహి).

कई बार सारे शब्द में कई समास होते है । किंतु पूरे शब्द के अन्त का समास अव्वल होता है । जैसे – राकेंदुबिंबानना, यह पद राका+इन्दु+बिम्ब+आनन (రాకా+ఇందు+బింబ+ఆనన) इन चार शब्दों के मिलन से बना है । राका का इंदु = राकेंदु (పూర్ణచంద్రుడు), राकेंदु का बिंब = राकेंदु बिंब, राकेंदु बिंब के समान जिसका आनन (मुख– ముఖము) है, वह स्त्री राकेंदुबिंबानना होगी। उस प्रकार, पूरा शब्द बहुव्रीहि समास है ।

(ఈ సమాసములో ఏ శబ్దము కూడా ప్రధానమయినది కాదు. అక్కడ నున్న పూర్తి శబ్దములోని వేరు వేరు భాగాలు కలిసి మరొక నామవాచకానికి విశేషణ మవుతుంది. ఎలాగంటే - దశకంధరుడు - అను శబ్దమున్నది. దీని పదముల యర్థము పదితలలు గలవాడు. కాని యిక్కడ ఈ దశకంధరుడను శబ్దము రావణుడు అను నామవాచకమునకు విశేషణ మవుతుంది. మరొక శబ్దము 'అనంగుడు' . ఈ శబ్దార్థము అంగములు లేనివాడు. కాని ఇది 'మన్మథుని పేరు. హిందీలో దుప్పి పేరు బారహ్‌సింగా. దీని అర్థము 'పన్నెండు కొమ్ములు' గలదియని. అయితే 'పన్నెండు కొమ్ములు' దుప్పియను నామవాచకమునకు విశేషణమయింది. మనము పంజాబు అంటుంటాము. అంటే దాని అసలు అర్థము ఐదు నదులు గలది. అయితే బహువ్రీహి సమాస ప్రకారము పంజాబు అను నామవాచకానికి, ఐదు నదులు గలది విశేషణము. ఇలా ఎన్నో సమాసా లున్నాయి.

కర్మధారయ, బహువ్రీహి సమాసములలో తేడా ఏమిటంటే, కర్మధారయ సమాసములో మొత్తము శబ్దము యొక్క మొదటి భాగము, రెండవ భాగానికి విశేషణమవుతుంది. కాని బహువ్రీహి సమాసములో శబ్దము మొత్తములో నున్న భాగాల అర్థాలకు వేరుగా, ఏదో మరొక క్రొత్త విశేషణము వస్తుంది. అనేక శబ్దాలు అర్థభేదముల వలన రకరకాల సమాసములుగా మారిపోతుంటాయి. ఎలాగంటే - 1. మృగలోచన అంటే అర్థము- లేడి కళ్ళు (ఇది సంబంధమును తెలుపు తత్పురుష) 2. మృగలోచన - లేడికళ్ళలాంటి కళ్ళు గలవాడు, కలది(బహువ్రీహి) 3. పీతాంబరము - పసుపు గుడ్డ (కర్మధారయ సమాసము) 4. పీతాంబరుడు - పసుపు వస్త్రము ధరించిన వ్యక్తి - కృష్ణుడు (బహువ్రీహి).

అనేకసార్లు ఒక పూర్ణ శబ్దములో అనేక సమాసాలు వుంటాయి. కాని పూర్తి శబ్దమునకు చివరనున్న సమాసమే ముఖ్యమని భావించబడుతుంది. ఎలాగంటే - 'రాకేందు బింబాననా' యను శబ్దములో రాకా+ఇందు+బింబ+ఆనన యను నాలుగు శబ్దాల కలియిక వుంది.

రాకా+ఇందు=రాకేందు అంటే పూర్ణచంద్రుడు; రాకేందు బింబము అంటే పూర్ణచంద్రునితో సమానమయిన ముఖమని యర్థము. అపుడు ఈ రాకేందు బింబాననా యను శబ్దమున కర్థము ఒక స్త్రీ అవుతుంది. ఈ విధముగా ఈ శబ్దము మొత్తము బహువ్రీహి సమాసము.

अंक (అంకెలు)

1.	एक	=	१	(ఏక్)	ఒకటి
2.	दो	=	२	(దో)	రెండు
3.	तीन	=	३	(తీన్)	మూడు
4.	चार	=	४	(చార్)	నాలుగు
5.	पाँच	=	५	(పాంచ్)	ఐదు
6.	छः	=	६	(ఛః)	ఆరు
7.	सात्	=	७	(సాత్)	ఏడు
8.	आठ	=	८	(ఆఠ్)	ఎనిమిది
9.	नौ	=	९	(నౌ)	తొమ్మిది
10.	दस	=	१०	(దస్)	పది
11.	ग्यारह्	=	११	(గ్యారహ్)	పదకొండు
12.	बारह	=	१२	(బారహ్)	పన్నెండు
13.	तेरह	=	१३	(తేరహ్)	పదమూడు
14.	चौदह	=	१४	(చౌదహ్)	పధ్నాలుగు
15.	पंद्रह	=	१५	(పంద్రహ్)	పదిహేను
16.	सोलह	=	१६	(సోలహ్)	పదహారు
17.	सत्रह	=	१७	(సత్రహ్)	పదిహేడు
18.	अठारह	=	१८	(అఠారహ్)	పద్దెనిమిది
19.	उन्नीस	=	१९	(ఉన్నీస్)	పందొమ్మిది
20.	बीस	=	२०	(బీస్)	ఇరవై
21.	इक्कीस	=	२१	(ఇక్కీస్)	ఇరవై ఒకటి
22.	बाईस	=	२२	(బాయీస్)	ఇరవై రెండు
23.	तेईस	=	२३	(తేయీస్)	ఇరవై మూడు

24.	चौबीस	=	२४	(చౌబీస్)	ఇరవై నాలుగు
25.	पच्चीस	=	२५	(పచ్చీస్)	ఇరవై ఐదు
26.	छब्बीस	=	२६	(ఛబ్బీస్)	ఇరవై ఆరు
27.	सत्ताईस	=	२७	(సత్తాయీస్)	ఇరవై ఏడు
28.	अठाईस	=	२८	(అఠాయీస్)	ఇరవై ఎనిమిది
29.	उन्तीस	=	२९	(ఉన్తీస్)	ఇరవై తొమ్మిది
30.	तीस	=	३०	(తీస్)	ముప్పై
31.	इकतीस	=	३१	(ఇక్తీస్)	ముప్పై ఒకటి
32.	बत्तीस	=	३२	(బత్తీస్)	ముప్పై రెండు
33.	तैंतीस	=	३३	(తైంతీస్)	ముప్పై మూడు
34.	चौंतीस	=	३४	(చౌంతీస్)	ముప్పై నాలుగు
35.	पैंतीस	=	३५	(పైంతీస్)	ముప్పై ఐదు
36.	छत्तीस	=	३६	(ఛత్తీస్)	ముప్పై ఆరు
37.	सैंतीस	=	३७	(సైంతీస్)	ముప్పై ఏడు
38.	अडतीस	=	३८	(అడ్తీస్)	ముప్పై ఎనిమిది
39.	उन्चालीस	=	३९	(ఉన్చాలీస్)	ముప్పై తొమ్మిది
40.	चालीस	=	४०	(చాలీస్)	నలభై
41.	इक्तालीस	=	४१	(ఇక్తాలీస్)	నలభై ఒకటి
42.	बयालीस	=	४२	(బయాలీస్)	నలభై రెండు
43.	तैंतालीस	=	४३	(తైంతాలీస్)	నలభై మూడు
44.	चवालीस	=	४४	(చవాలీస్)	నలభై నాలుగు
45.	पैंतालीस	=	४५	(పైంతాలీస్)	నలభై ఐదు
46.	छियालीस	=	४६	(ఛియాలీస్)	నలభై ఆరు
47.	सैंतालीस	=	४७	(సైంతాలీస్)	నలభై ఏడు
48.	अडतालीस	=	४८	(అడతాలీస్)	నలభై ఎనిమిది
49.	उन्चास	=	४९	(ఉన్చాస్)	నలభై తొమ్మిది
50.	पचास्	=	५०	(పచాస్)	యాభై
51.	इक्कावन्	=	५१	(ఇక్కావన్)	యాభై ఒకటి

52.	बावन	=	५२	(బావన్)	యాభై రెండు
53.	तिरपन	=	५३	(తిరపన్)	యాభై మూడు
54.	चौवन	=	५४	(చౌవన్)	యాభై నాలుగు
55.	पचपन	=	५५	(పచ్‌పన్)	యాభై ఐదు
56.	छप्पन	=	५६	(ఛప్పన్)	యాభై ఆరు
57.	सत्तावन	=	५७	(సత్తావన్)	యాభై ఏడు
58.	अट्ठावन	=	५८	(అట్ఠావన్)	యాభై ఎనిమిది
59.	उनसठ	=	५९	(ఉన్‌సఠ్)	యాభై తొమ్మిది
60.	साठ	=	६०	(సాఠ్)	అరవై
61.	इक्सठ	=	६१	(ఇక్‌సఠ్)	అరవై ఒకటి
62.	बासठ	=	६२	(బాసఠ్)	అరవై రెండు
63.	तिरसठ	=	६३	(తిరసఠ్)	అరవై మూడు
64.	चौंसठ	=	६४	(చౌంసఠ్)	అరవై నాలుగు
65.	पैंसठ्	=	६५	(పైంసఠ్)	అరవై ఐదు
66.	छियासठ्	=	६६	(ఛియాసఠ్)	అరవై ఆరు
67.	सड्सठ	=	६७	(సడ్‌సఠ్)	అరవై ఏడు
68.	अडसठ्	=	६८	(అడ్‌సఠ్)	అరవై ఎనిమిది
69.	उन्हत्तर	=	६९	(ఉన్హత్తర్)	అరవై తొమ్మిది
70.	सत्तर	=	७०	(సత్తర్)	డెబ్బై
71.	इकहत्तर	=	७१	(ఇక్‌హత్తర్)	డెబ్బై ఒకటి
72.	बहत्तर	=	७२	(బహత్తర్)	డెబ్బై రెండు
73.	तिहत्तर	=	७३	(తిహత్తర్)	డెబ్బై మూడు
74.	चौहत्तर	=	७४	(చౌహత్తర్)	డెబ్బై నాలుగు
75.	पचहत्तर	=	७५	(పచ్‌హత్తర్)	డెబ్బై ఐదు
76.	छिहत्तर	=	७६	(ఛిహత్తర్)	డెబ్బై ఆరు
77.	सतहत्तर	=	७७	(సత్‌హత్తర్)	డెబ్బై ఏడు
78.	अठत्तर	=	७८	(అఠత్తర్)	డెబ్బై ఎనిమిది
79.	उन्यासी	=	७९	(ఉన్యాసి)	డెబ్బై తొమ్మిది

80.	अस्सी	=	८0	(అస్సీ)	ఎనభై
81.	इक्यासी	=	८१	(ఇక్యాసీ)	ఎనభై ఒకటి
82.	बयासी	=	८२	(బయాసీ)	ఎనభై రెండు
83.	तिरासी	=	८३	(తిరాసీ)	ఎనభై మూడు
84.	चौरासी	=	८४	(చౌరాసీ)	ఎనభై నాలుగు
85.	पचासी	=	८५	(పచాసీ)	ఎనభై ఐదు
86.	छियासी	=	८६	(ఛియాసీ)	ఎనభై ఆరు
87.	सत्तासी	=	८७	(సత్తాసీ)	ఎనభై ఏడు
88.	अठासी	=	८८	(అఠాసీ)	ఎనభై ఎనిమిది
89.	नवासी	=	८९	(నవాసీ)	ఎనభై తొమ్మిది
90.	नब्बे	=	९0	(నబ్బే)	తొంభై
91.	इकानवे	=	९१	(ఇకానవే)	తొంభై ఒకటి
92.	बानवे	=	९२	(బానవే)	తొంభై రెండు
93.	तिरानवे	=	९३	(తిరానవే)	తొంభై మూడు
94.	चौरानवे	=	९४	(చౌరానవే)	తొంభై నాలుగు
95.	पंचानवे	=	९५	(పంచానవే)	తొంభై ఐదు
96.	छियानवे	=	९६	(ఛియానవే)	తొంభై ఆరు
97.	सत्तानवे	=	९७	(సత్తానవే)	తొంభై ఏడు
98.	अट्ठानवे	=	९८	(అట్ఠానవే)	తొంభై ఎనిమిది
99.	निन्यानवे	=	९९	(నిన్యానవే)	తొంభై తొమ్మిది
100.	सौ	=	१00	(సౌ)	వంద, నూరు
101.	एक सौ एक	=	१0१	(ఏక్ సౌ ఏక్)	నూట ఒకటి
102.	एक सौ दो	=	१0२	(ఏక్ సౌ దో)	నూట రెండు
103.	एक सौ तीन	=	१0३	(ఏక్ సౌ తీన్)	నూట మూడు
104.	एक सौ चार	=	१0४	(ఏక్ సౌ చార్)	నూట నాలుగు
105.	एक सौ पाँच	=	१0५	(ఏక్ సౌ పాంచ్)	నూట ఐదు

1000.	एक हजार	=	१000	(ఏక్ హజార్)	ఒక వెయ్యి
10000.	दस हजार	=	१0000	(దస్ హజార్)	పదివేలు
100,000.	एक लाख	=	१00000	(ఏక్ లాక్)	ఒక లక్ష

10,000,000.	एक करोड	=	१0,000,000 (ఏక్ కరోడ్) ఒక కోటి
100,00,00,000.	एक अरब	=	१00,00,00,000 (ఏక్ అరబ్) ఒక అర్బుదం (వంద కోట్లు)

2 Ordinals

पहला	=	ఒకటవ (పహలా)
दूसरा	=	రెండవ (దూసరా)
तीसरा	=	మూడవ (తీసరా)
चौथा	=	నాల్గవ (చౌథా)
पाँचवाँ	=	అయిదవ (పాంచవాఁ)
छठवाँ,छठा	=	ఆరవ (ఛఠవాఁ, ఛఠా)
सातवाँ	=	ఏడవ (సాతవాఁ)
आठवाँ	=	ఎనిమిదవ (ఆఠ్వాఁ)
नौवाँ	=	తొమ్మిదవ (నౌవాఁ)
दसवाँ	=	పదియవ (దసవాఁ)
दोनों	=	రెండు, ఇద్దరు (దోనోం)
तीनों	=	మూడు, ముగ్గురు (తీనోం)
चारों	=	నాలుగు, నలుగురు (చారోం)

3.भाग (భాగములు, భిన్నములు)

1/4 चौथाई (చౌథాఈ) पाव, एक बटे चार (ఏక్ బటే చార్)

1 1/4 सवा, एक सही एक बटे चार

2 1/4 सवा दो, दो सही एक बटे चार

3 1/4 सवा तीन, तीन सही एक बटे चार

1/2 आधा, एक बटे दो

1 1/2 डेढ, एक सही एक बटे दो

2 1/2 ढाई, अढाई (ఢాఈ, అఢాఈ) दो सही एक बटे दो

3 1/2 साढे तीन, तीन सही एक बटे दो

3/4 तीन चौथाई, पोन, तीन बटे चार

1 3/4 पौने दो, एक सही तीन बटे चार
2 3/4 पौने तीन, दो सही तीन बटे चार
3 3/4 पौने चार, तीन सही तीन बटे चार
1/3 एक तिहाई, एक बटे तीन
2/3 दो तिहाई, दो बटे तीन
1/5 एक पचौथी, एक बटे पाँच
2/5 दो पचौथी, दो बटे पाँच
दुगुना = రెండుసార్లు
तिगुना = మూడుసార్లు
चौगुना = నాల్గుసార్లు
पचगुना = ఐదుసార్లు

हिंदी में, अनेक अन्य शब्दो

(హిందీలో వాడుచున్న కొన్ని ఇతర భాషల శబ్దములు)

हिंदी में, अनेक अन्य भाषाओं के शब्दो के साथ-साथ तत्सम, तद्भव, देशज और विदेशी शब्द भी इस्तेमाल किये जा रहे हैं।
(అనేక అన్య భాషల శబ్దములతో పాటు, తత్సమ, తద్భవ, దేశియ, విదేశీ భాషల శబ్దాలు హిందీలో వాడబడుచూ వున్నాయి.)

(1) तत्सम शब्द: (తత్సమ శబ్దములు) - इसके सभी शब्द संस्कृत के हैं। इनके प्रयोगों के समय शब्दो में कोई परिवर्तन नही होता। जैसे - पिता, मिष्ठान्न (తత్సమ శబ్దములన్నీ ఏమార్పు లేకుండా, సంస్కృత శబ్దాలుగానే వుంటాయి. ఉదా॥ पिता (తండ్రి), मिष्ठान्न (పాయసము)

(2) तद्भव शब्द संस्कृत शब्दों से बने है। हिंदी में उनके कुछ रूप परिवर्तन हुए हैं। अब कुछ रूप परिवर्तन हुए हिंदी शब्द निम्न प्रकार हैं।
(తద్భవ శబ్దాలు సంస్కృత శబ్దముల నుండి ఏర్పడినాయి. వాటి కొన్ని రూపాలు హిందీలో మార్పులు చెందాయి. ఆ శబ్దాలలో కొన్ని యివి.)

संस्कृत (సంస్కృతము)		हिंदी (హిందీ)	
क्षेत्र	(క్షేత్ర = పొలము) -	खेत	(ఖేత్)
अध	(అంధ్ = గ్రుడ్డివాడు) -	अंधा	(అంధా)

आम्र (ఆమ్ర = మామిడి)	-	आम	(ఆమ్)
उलूक (ఉలూక్ = గుడ్లగూబ)	-	उल्लू	(ఉల్లూ)
स्तन (స్తన్ = పాలిండ్లు)	-	थन्	(థన్)
दधि (దధి = పెరుగు)	-	दही	(దహీ)
दीपक (దీపక్ = దీపము)	-	दीपा	(దీపా)
धूम्र (ధూమ్ర = పొగ)	-	धुआँ	(ధుఆం)
कातर (కాతర్ = పిరికి)	-	कायर	(కాయర్)
दुग्ध (దుగ్ధ్ = పాలు)	-	दूध	(దూధ్)
गर्दभ् (గర్దభ్ = గాడిద)	-	गधा	(గధా)
अद्य (అద్య = నేడు)	-	आज	(ఆజ్)
स्वप्न (స్వప్న = కల)	-	सपना	(సప్నా)
अग्नि (అగ్ని = నిప్పు)	-	आग	(ఆగ్)
अश्रु (అస్రు = కన్నీళ్లు)	-	आँसू	(ఆంసూ)
कपाट (కపాట్ = తలుపు)	-	किवाड	(కివాడ్)
कुठार (కుఠార్ = గొడ్డలి)	-	कुल्हाडी	(కుల్హాడీ)
कूप (కూప్ = భావి)	-	कुआँ	(కుఆఁ)
काष्ठ (కాష్ఠ = కొయ్య)	-	काठ	(కాఠ్)
पत्र (పత్ర = ఆకు)	-	पत्ता	(పత్తా)
गर्भिणी (గర్భిణీ = గర్భిణీ స్త్రీ)	-	गाभिन्	(గాభిన్)
प्रस्तर (ప్రస్తర్ = రాయి)	-	पत्थर	(పత్థర్)
वधू (వధూ = కోడలు)	-	बहू	(బహూ)
भगिनी (భగినీ = సోదరి)	-	बहन	(బహన్)
विवाह (వివాహ్ = పెండ్లి)	-	ब्याह	(బ్యాహ్)
मस्तक (మస్తక్ = తల)	-	माथा	(మాథా)
शय्या (శయ్యా = ప్రక్క)	-	सेज	(సేజ్)
हस्त (హస్త = చేయి)	-	हाथ	(హాథ్)
वत्स (వత్స్ = దూడ)	-	बच्छा, बछडा	(బచ్ఛా, బఛడా)
सत्य (సత్య = సత్యము)	-	सच्	(సచ్)

घृत	(ఘృత్ = నేయి)	-	घी	(ఘీ)
चंद्र	(చంద్ర్ = చందమామ)	-	चाँद	(చాంద్)
भ्राता	(భ్రాతా = సోదరుడు)	-	भाई	(భాఈ)
जिह्वा	(జిహ్వా = నాలుక)	-	जीभ	(జీభ్)
ओष्ठ	(ఓష్ఠ = పెదవి)	-	ओंठ	(ఓంఠ్)
त्वरित	(త్వరిత్ = తొందరగా)	-	तुरत, तुरंत	(తురత్, తురంత్)
श्याम	(శ్యామ్ = చామనఛాయ)	-	साँवला	(సాంవలా)
सूर्य	(సూర్య = సూర్యుడు)	-	सूरज	(సూరజ్)

(3) देशज शब्द संस्कृत शब्दों से नहीं बने है। वे प्राचीन भारतीय अनार्य भाषाओं या तत्कालीन स्थानीय बोलियों से अथवा आवस्यकतानुसार बना लिये गये हैं। जैसे - पेट = పొట్ట, गाड़ी = బండి, पिल्ला = కుక్కపిల్ల आदि।

(దేశియ శబ్దాలు, సంస్కృత శబ్దాల నుండి ఏర్పడలేదు. అవి ప్రాచీన భారతీయ భాషల ద్వారానో లేక ఆయా సమయాల్లో మాట్లాడుకొను స్థానికమైన సాధారణమైన పలుకుల ద్వారానో, లేదా అవసరమును బట్టియో ఏర్పరుచ బడినాయి. ఎలాగంటే - పొట్ట, బండి, కుక్కపిల్ల మొదలైనవి.)

(4) भारतीय भाषाओं के शब्दों के अतिरिक्त बहुत से विदेशी शब्द माने अरबी, फारसी, अंग्रेजी आदि भाषाओं से हिंदी में लिये गये हैं। वे अब हिंदी द्वारा खूब अपना लिये हैं, वे ये हैं -

భారతీయ భాషలవే కాకుండా, చాలా విదేశీ భాషలు అంటే అరబ్బీ, ఫారసీ, ఇంగ్లిషు మొదలైన భాషల నుండి అనేక శబ్దాలు హిందీలోకి చేరుకోబడ్డాయి. అవి యిప్పుడు హిందీ భాషకు తమ స్వంతమయిపోయాయి. ఎలాగంటే -)

(क) अरबी (అరబ్బీ) - बाग = తోట, बाकी = బాకీ,మిగిలిన, अखबार = పత్రిక, अकल = బుద్ధి, अजब = విలక్షణమైన, अदालत = కోర్టు, अफवाह = వదంతి, अमीर = ధనవంతుడు, आफत = ఆపద, इन्तजाम = ఏర్పాటు, इमारत = భవనము, कर्ज = అప్పు, कानून = చట్టము, कुरसी = కుర్చీ, खराब = చెడు, गरीब = బీద మొదలైనవి.

(ख) फारसी (ఫారసీ) - बाजार = బజారు, अंगूर = ద్రాక్ష, अनार = దానిమ్మ, अफसोस = దుఃఖము, उस्तरा = మంగలి కత్తి, कबूतर = పావురము, उम्मेदवार = ఎన్నుకున్నవాడు, कमर

= నడుము, **कमीना** = లోభి, **किनारा** = ఒడ్డు, **कूच** = ప్రయాణము, **खरगोश** = కుందేలు, **खासा** = ముఖ్యమైన, **गंदा** = మురికి, **गरदन** = మెడ, **गवाही** = సాక్ష్యము, **गुस्ताख** = అవిధేయత, **चश्मा** = కళ్ళజోడు, **चरखा** = రాట్నము, **चालाक** = నేర్పరి, **चीज** = వస్తువు, **सरताज** = కిరీటము మొదలైనవి.

(గ) **तुर्की** (తుర్కీ) - **काबू** = స్వాధీనము, **कुली** = కూలివాడు, **गलीचा** = పరుపు, మెత్త, **बावर्ची** = వంటవాడు, **लाश** = శవము, **सौगात** = ఒట్టు, **तोप** = ఫిరంగి, **बेगम** = భార్య, **बहादुर** = వీరుడు మొదలైనవి.

(ఘ) **अंग्रेजी** (ఇంగ్లిష్) - **हास्पिटल** = ఆస్పత్రి, **आर्डर** = ఆదేశము, **कालिज** = కాలేజి, **कांग्रेस** = కాంగ్రెసు, **जेलर** = జైలు అధికారి, **ट्रंक** = ట్రంకుపెట్టె, **टेलीफोन, टेबुल, डायरी, ड्रिल, दर्जन** = డజను, **प्रोफेसर, प्लेटफार्म, फीस, फौरन, बटन, बैरिस्टर, बोर्डिंग, मोटर, मेंबर, रिजल्ट, रसीद, रजिस्टर, लेबर, लेटरबाक्स, वालंटियर, सरकस, सूटकेस, सोडावाटर, हाईकोर्ट, हाईस्कूल, होटल आदि।**

ఈ విదేశీ శబ్దాలలో అన్నిటి కంటే ఎక్కువ శబ్దాలు హిందీలో ఫారసీ శబ్దాలు, తరువాత ఇంగ్లీష్ నంబరు వస్తుంది. ఇంగ్లీష్ శబ్దాలు ఈనాడు హిందీలో అడ్డులేకుండా వాడబడుచూ ఉన్నాయి.

पुल्लिंग शब्दों से स्त्रीलिंग शब्द
(పుంలింగ - స్త్రీలింగ శబ్దాలు)

पुल्लिंग (పుంలింగము)		**स्त्रीलिंग** (స్త్రీలింగము)
पुत्र (పుత్ర) పుత్రుడు	-	**पुत्री** (పుత్రీ) పుత్రిక
लडका (లడ్కా) బాలుడు	-	**लडकी** (లడ్కీ) బాలిక
बन्दर (బందర్) మగకోతి	-	**बन्दरी** (బందరీ) ఆడకోతి
घोडा (ఘోడా) మగ గుఱ్ఱము	-	**घोडी** (ఘోడీ) ఆడగుఱ్ఱము
चूहा (చూహా) మగ ఎలుక	-	**चूही** (చూహీ) ఆడఎలుక
कुत्ता (కుత్తా) మగకుక్క	-	**कुत्ती** (కుత్తీ) ఆడకుక్క
बूढा (బూఢా) ముసలివాడు	-	**बूढी** (బూఢీ) ముసలావిడ
बेटा (బేటా) కుమారుడు	-	**बेटी** (బేటీ) కుమార్తె
लोटा (లోటా) పెద్దగ్లాసు	-	**लोटी** (లోటీ) చిన్నగ్లాసు

डिब्बा (డిబ్బా) పెద్దడబ్బా	-	डिब्बी (డిబ్బీ) చిన్నడబ్బా
सुनार (సునార్) కంసాలి	-	सुनारी (సునారీ) కంసాలావిడ
कहार (కహార్) పాకీవాడు	-	कहारी (కహారీ) పాకీఆమె
धोबी (ధోబీ) చాకలివాడు	-	धोबिन (ధోబిన్) చాకలావిడ
जुलाहा (జులాహా) సాలెవాడు	-	जुलाहिन (జులాహిన్) సాలెఆవిడ
सिंह (సింహ్) సింగము (మగ)	-	सिंहनी (సింహనీ) ఆడసింహము
पंडित (పండిత్) పండితుడు	-	पंडितानी (పండితానీ) పండితురాలు
मोर (మోర్) మగనెమలి	-	मोरनी (మోర్నీ) ఆడనెమలి
सेठ (సేఠ్) షాహుకారు	-	सेठानी (సేఠానీ) షావుకారుభార్య
ऊँट (ఊంట్) మగఒంటె	-	ऊँटनी (ఊంట్నీ) ఆడఒంటె
राजपूत (రాజపూత్) రాజపుత్రుడు	-	राजपूतनी (రాజ్‌పూతనీ) రాజపుత్రిక
देवर (దేవర్) మరిది	-	देवरानी (దేవరానీ) మరదలు
हाथी (హాథీ) మగ ఏనుగు	-	हाथिनी (హాథినీ) ఆడ ఏనుగు
दुबे (దుబే) రెండు వేదములు	-	दुबाइन (దూబాఇన్) రెండు వేదములు తెలిసినవాడు, తెలిసినామె
सुत (సుత్) సుతుడు, పుత్రుడు	-	सुता (సుతా) పుత్రిక
बालक (బాలక్) బాలకుడు	-	बालिका (బాలికా) బాలిక
देव (దేవ్) దేవుడు	-	देवी (దేవీ) దేవత
विद्वान (విద్వాన్) విద్వాంసుడు	-	विदुषी (విదుషీ) విద్వాంసురాలు
स्वामी (స్వామీ) యజమానుడు	-	स्वामिनी (స్వామినీ) యజమానురాలు
प्रिय (ప్రియ) ప్రియుడు	-	प्रिया (ప్రియా) ప్రియురాలు
विशारद (విశారద్) తెలివి	-	विशारदा (విశారదా) తెలివిగలది, గలవాడు, నేర్పుగలవాడు, నేర్పరురాలు
पिता (పితా) తండ్రి	-	माता (మాతా) తల్లి
मर्द (మర్ద్) పురుషుడు	-	औरत (ఔరత్) స్త్రీ
वर (వర్) పెండ్లికొడుకు	-	वधू (వధూ) పెండ్లికూతురు
बाप (బాప్) తండ్రి	-	माँ (మాం) తల్లి
भाई (భాఈ) సోదరుడు	-	बहन (బహన్) సోదరి

राजा (రాజా) రాజు - रानी (రానీ) రాణి
पुरुष (పురుష్) పురుషుడు - स्त्री (స్త్రీ) ఆడావిడ
पुत्र (పుత్ర) పుత్రుడు - कन्या (కన్యా) పుత్రిక (పెండ్లికాని)
बैल (బైల్) ఎద్దు - गाय (గాయ్) ఆవు

स्त्रीलिंग शब्दों से पुंलिंग बनना
(స్త్రీలింగ శబ్దాలు పుంలింగమగుట)

स्त्रीलिंग (స్త్రీలింగము)		पुंलिग (పుంలింగము)
बहन (బహన్) చెల్లెలు	-	बहनोई (బహనోఈ) చెల్లెలి భర్త
ननद (ననద్) ఆడుబిడ్డ	-	ननदोई (నన్దోఈ) ఆడబిడ్డ మగడు
बिल्ली (బిల్లీ) ఆడుపిల్లి	-	बिलाव (బిలావ్) మగపిల్లి (భర్త)
जीजी (జీజీ) అక్క	-	जीजा (జీజా) అక్కపెనిమిటి
भेड (భేడ్) ఆడుగొర్రె	-	भेडा (భేడా) మగగొర్రె (గొర్రెపొట్టేలు)
भैस (భైంస్) బర్రె	-	भैंसा (భైంసా) దున్నపోతు
राँड (రాండ్) విధురుడు (పెండ్లాము లేనివాడు)	-	रँडुवा (రండువా) విధవరాలు

पुंलिंग शब्दो के बहुवचन बनना
(పుంలింగ శబ్దాలు బహువచన మగుట)

पुंलिंग एकवचन (ఏకవచనము)		पुंलिंग बहुवचन (బహువచనము)
लडका (లడ్కా) బాలుడు	-	लडके (లడ్కే) బాలురు
घोडा (ఘోడా) గుఱ్ఱము	-	घोडे (ఘోడే) గుఱ్ఱములు
कपडा (కపడా) గుడ్డ	-	कपडे (కపడే) గుడ్డలు
पहिया (పహియా) చక్రము	-	पहिये (పహియే) చక్రములు
भानजा (భానజా) మేనల్లుడు	-	भानजे (భానజే) మేనల్లుళ్ళు
पोता (పోతా) మనమడు	-	पोते (పోతే) మనుమళ్ళు (కొడుకుబిడ్డ)

मामा (మామ). **नाना** (తాత, అమ్మనుగన్న వ్యక్తి), **बाबा** (తండ్రి), **दादा** (తండ్రికి తండ్రి), **एशिया** (ఆసియా), **जावा** (జావా), **सुमित्रा** (సుమిత్రా), **देवता** (దేవత),**सूरमा** (యోధుడు), **दरिया** (సముద్రము) **आदि शब्द**. ఏకవచన బహువచనములలో ఒకే మాదిరిగా వుంటాయి.

स्त्रीलिंग शब्दों के बहुवचन

(స్త్రీలింగ శబ్దాలు బహువచనములో మారువిధము)

एकवचन (ఏకవచనము)	-	**बहुवचन** (బహువచనము)
बहन (బహన్) సోదరి	-	बहनें (బహనేం) సోదరీలు
पुस्तक (పుస్తక్) పుస్తకము	-	पुस्तकें (పుస్తకేం) పుస్తకములు
रात् (రాత్) రాత్రి	-	रातें (రాతేం) రాత్రిళ్ళు
आँख (ఆంఖ్) కన్ను	-	आखे (ఆంఖే) కండ్లు
तिथि (తిథి) తిథి	-	तिथियाँ (తిథియాং) తిథులు
रानी (రానీ) రాణి	-	रानियाँ (రానియాం) రాణులు
रीति (రీతి) పద్ధతి	-	रीतियाँ (రీతియాం) పద్ధతులు
टोपी (టోపీ) టోపి	-	टोपियाँ (టోపియాం) టోపీలు
नीति (నీతి) నీతి	-	नीतियाँ (నీతియాం) నీతులు
सखी (సఖీ) సఖి, చెలికత్తె	-	सखियाँ (సఖియాం) సఖులు, చెలికత్తెలు
डिबिया (డిబియా) డబ్బా	-	डिबियाँ (డిబియాం) డబ్బాలు
बुढिया (బుఢియా) ముసలిది	-	बुढियाँ (బుఢియాం) ముసలావిడలు
लता (లతా) తీగ	-	लताएँ (లతాఏం) తీగలు
वस्तु (వస్తు) వస్తువు	-	वस्तुएँ (వస్తుఏం) వస్తువులు
माता (మాతా) తల్లి	-	माताएँ (మాతాఏం) తల్లులు
बहू (బహూ) కోడలు	-	बहुएँ (బహూఏం) కోడళ్ళు

प्राण (ప్రాణ్), **दर्शन** (దర్శన్), **लोग** (లోగ్), **होश** (తెలివి) మొదలైనవి తరచుగా బహువచనములోనే వుంటాయి. **सामग्री**, **तैयारी** మొదలైన శబ్దములు ఏకవచనములో మాత్రమే ఉంటాయి.

विपरीतार्थक शब्द (వ్యతిరేకార్థ శబ్దములు)

अदि	(ఆది) మొదలు	×	अन्त	(అంత్) చివర
आगे	(ఆగే) ముందు	×	पीछे	(పీఛే) వెనుక
ऊँचा	(ఊంచ్) పైన	×	नीचे	(నీచే) క్రింద
कृश	(కృశ్) చిక్కిన	×	स्थूल	(స్థూల్) బలసిన
स्थावर	(స్థావర్) కదలనివి	×	जंगम	(జంగమ్) కదలునవి
आकाश	ఆకాశ్ ఆకాశము	×	पाताल	(పాతాల్) పాతాళము
धर्म	(ధర్మ్)	×	अधर्म	(అధర్మ్) అధర్మము
उचित	(ఉచిత్) అనువైన	×	अनुचित्	(అనుచిత్) అనువుకాని
चर	(చర్) కదలునవి	×	अचर	(అచర్) కదలనివి
लौकिक्	(లౌకిక్) ఈ లోక సంబంధమైన	×	अलौकिक्	(అలౌకిక్) లోకోత్తరమైన
यश	(యశ్) కీర్తి	×	अपयश	(అపయశ్) అపకీర్తి
नूतन	(నూతన్) క్రొత్త	×	पुरातन	(పురాతన్) పాత
ऋणी	(ఋణీ) ఋణగ్రస్థుడు	×	उऋण	(ఉరుణ్) ఋణము లేనివాడు
सज्जन	(సజ్జన్) మంచివాడు	×	दुर्जन	(దుర్జన్) చెడ్డవాడు
अर्वाचीन	(అర్వాచీన్) ఈనాటి (ఆధునికము)	×	प्राचीन्	(ప్రాచీన్) పురాతనమైన
शीत	(శీత్) చల్లని	×	उष्ण	(ఉష్ణ) వేడి
उन्नति	(ఉన్నతి) పెరుగుదల	×	अवनति	(అవనతి) తగ్గుదల
सुगम्	(సుగమ్) తేలిక	×	दुर्गम्	(దుర్గమ్) కష్టము
स्थिर	(స్థిర్) నిలుకడ	×	चंचल	(చంచల్) నిలుకడలేని
कृतज्ञ	కృతజ్ఞత్ చేసినమేలు మరువని	×	कृतघ्न	(కృతఘ్న) చేసినమేలు మరచు.
सरस	(సరస్) రసముతో కూడిన, సున్నితమైన	×	विरस	(విరస్) రసహీనమైన. రసముతోకూడని
सुलभ	(సులభ్) సులభము(సాధ్యము)	×	दुर्लभ	(దుర్లభ్) కష్టము. అసాధ్యము
अनुराग	(అనురాగ్) ప్రీతి. ప్రేమ	×	विराग	(విరాగ్) వైరాగ్యము

शरीर के भाग
(శరీరములోని భాగములు)

सिर – (సర్) తల
कान – (కాన్) చెవి
मुँह – (ముహ్) నోరు, ముఖము
दाँत – (దాంత్) పన్ను, పండ్లు
हाथ – (హాథ్) చెయ్యి, చేతులు
उंगली – (ఉంగలి) వ్రేలు
अंगूठा – (అంగూఠా) బొటనవ్రేలు
पेट – (పేట్) కడుపు, పొట్ట
नाक – (నాక్) ముక్కు
आँख – (ఆంఖ్) కన్ను
जीभ – (జీభ్) నాలుక
गर्दन – (గర్దన్) మెడ
पैर – (పైర్) పాదము, కాలు, కాళ్ళు
जाँघ – (జాంఘ్) తొడ
चेहरा – (చెహరా) ముఖము, అగ్రభాగము
पीठ – (పీఠ్) వీపు

तरकारी, भाजी, फल
కూరగాయలు, పండ్లు

केला – (కేలా) అరటిపండు
आम – (ఆమ్) మామిడిపండు
खरबूज – (ఖర్బూజ్) దోసపండు (ఇదొక పెద్దరకము)
कटहल – (కటహల్) పనస

ककडी – (కక్డీ) దోసకాయ (ఇది చిన్నది. కూరల దోసకాయ)

अंगूर – (అంగూర్) ద్రాక్ష

आलू – (ఆలూ) బంగాళాదుంప

बैंगन – (బైంగన్) వంకాయ

भिंडी – (భిండీ) బెండకాయ

चचींडा – (చచీండా) పొట్లకాయ

करेला – (కరేలా) కాకరకాయ

नींबू – (నీంబూ) నిమ్మకాయ

तरबूजा – (తరబూజా) పుచ్చకాయ

(ఇది खरबूजा పెద్దదోసకాయంత వుంటుంది खराबूजा పసుపు పచ్చగా వుం టుంది. तरबूजा (పుచ్చకాయ) ఆకుపచ్చగాను, గీరగీరలగాను వుంటుంది.)

Note :- तरकारी (తర్కారీ) కూరగాయలు भाजी (భాజీ) కూరగాయలు అనే అర్థములో వాడుతారు. भाजी అంటే మాంసము. చేపలు, వగైరాలు లేని కూరగాయలు మాత్రమే. तरकारी (తర్కారీ)ని కూరగాయలతో పాటు మాంసము, చేపలు వగైరాలను కూడా కలిపి అంటారు.)

अनाज (ధాన్యము)

धान	(ధాన్)	వడ్లు
मूँग	(మూంగ్)	పెసలు
चना	(చనా)	శనగలు
राई	(రాఈ)	చిన్న ఆవాలు
सरसो	(సరసోం)	పెద్దఆవాలు
ज्वार	(జ్వార్)	జొన్నలు
चावल	(చావల్)	బియ్యము
तिल	(తిల్)	నువ్వులు

मटर	(మటర్)	బటాణీలు, మొక్క జొన్నలు
गेहूँ	(గేహూం)	గోధుమలు
उडद	(ఉడద్)	మినుములు
बाजरा	(బాజరా)	సజ్జలు
धनियाँ	(ధనియా)	ధనియాలు, కొత్తిమేరలు
दाल	(దాల్)	పప్పులు
अरहर	(అరహర్)	కందులు
बोरा	(బోరా)	బస్తా
गुड	(గుడ్)	బెల్లము
काली मिर्च	(కాలీమిర్చి)	మిరియాలు
जीरा	(జీరా)	జీలకర్ర
मैंथी	(మైంథీ)	మెంతులు
लौंग	(లౌంగ్)	లవంగాలు
इलायची	(ఇలాయచీ)	యాలుకులు
इमली	(ఇమలీ)	చింతపండు
नारियल	(నారియల్)	కొబ్బరి
मिट्टी का तेल	(మిట్టీ కా తేల్)	కిరసనాయిలు
प्याज	(ప్యాజ్)	(పెద్దవుల్లి), నీరుల్లి
लहसुन	(లహసున్)	(చిన్నవుల్లి), వెల్లుల్లి
टोकरी	(టోకరీ)	బుట్ట
टमाटर	(టమాటర్)	టమాటా
तुरई	(తురఈ)	బీరకాయ
लौकी	(లౌకీ)	సొరకాయ
कद्दू	(కద్దూ)	పెట్టెసొరకాయ, సొరకాయ (గుండ్రపుసొర)
घुइयाँ, अरुई	(ఘుఇయా, అరుఈ)	చేమదుంప

नेनुआ, निनुआ	(నేనుఆ, నినుఆ)	నేతి బీరకాయ
मूली	(మూలీ)	ముల్లంగి
सेम	(సేమ్)	చిక్కుడు
कुम्हडा	(కుమ్హడా)	గుమ్మడి
रीठा	(రీఠా)	కుంకుడు

रिस्तेदार (బంధువులు)

माँ, माता	(మాఁ, మాతా)	తల్లి
बाप, पिता	(బాప్, పితా)	తండ్రి
भाई	(భాయీ)	సోదరుడు
बहन्	(బహన్)	సోదరి
औरत, स्त्री	(ఔరత్, స్త్రీ)	మహిళ, భార్య
पति, खाविंद, खसम्	(పతి, ఖావింద్, ఖసమ్)	భర్త
चाचा	(చాచా)	పినతండ్రి (తండ్రి తమ్ముడు)
चाची	(చాచీ)	పినతల్లి (తండ్రి తమ్ముని భార్య)
काकी	(కాకి)	పిన్నమ్మ (తల్లి చెల్లెలు)
काका	(కాకా)	పినతండ్రి (తల్లి చెల్లెలు భర్త)
मामा	(మామా)	మేనమామ
मामी	(మామీ)	మేనమామ భార్య
फूफा	(ఫూఫా)	మేనత్త మగడు
फूफी	(ఫూఫీ)	మేనత్త
बुवा	(బువా)	మేనత్త
मौसा	(మౌసా)	పిన్నమ్మ భర్త, (తండ్రి తమ్ముడు), పెద్దమ్మ భర్త (తండ్రి అన్న)
मौसी	(మౌసీ)	పిన్నమ్మ (తండ్రి తమ్ముని భార్య, పెద్దమ్మ (తండ్రి అన్న భార్య)
दामाद	(దామాద్)	అల్లుడు
बहू	(బహూ)	కోడలు

जेठ	(జేఠ్)	భర్త అన్న
जेठानी	(జేఠానీ)	భర్త అన్న భార్య (పెద్ద తోడికోడలు).
देवर	(దేవర్)	మరిది
दवरानी	(దేవరానీ)	చిన్న తోడికోడలు (భర్త తమ్ముని భార్య)
साला	(సాలా)	బావమరిది
बहनोई	(బహనోఈ)	బావ (అప్ప భర్త)
जीजा	(జీజా)	బావ (భర్త అన్నగారు)
ससुर	(ససుర్	మామ (భార్య లేక భర్త తండ్రి)
सास	(సాస్)	అత్త (భార్య లేక భర్త తల్లి)
ननद	(ననద్)	ఆడుబిడ్డ
सबधी, समधी	(సంబంధీ, సమధీ)	వియ్యంకుడు
भाभी	(భాభీ)	వదిన (అన్న భార్య)
साढू	(సాఢూ)	షడ్రకుడు (తోడల్లుడు)
भतीजा	(భతీజా)	సోదరుని కుమారుడు
भानजा	(భానజా)	మేనల్లుడు
भतीजी	(భతీజీ)	సోదరుని కుమార్తె
भानजी	(భానజీ)	మేనకోడలు
सौत	(సౌత్)	సవతి
सौतेली माँ	(సౌతేలీ మాం)	సవతి తల్లి
दादा	(దాదా)	తాత (తండ్రి తండ్రి)
दादी	(దాదీ)	అవ్వ (తండ్రి తల్లి)
नाना	(నాన)	తాత (తల్లి తండ్రి) అమ్మనాన్న
नानी	(నానీ)	అవ్వ (అమ్మమ్మ)
पोता	(పోతా)	మనమడు (కుమారుని కుమారుడు)
पोती	(పోతీ)	మనుమరాలు (కుమారుని కుమార్తె)
नाती	(నాతీ)	మనమడు (కుమార్తె బిడ్డ)
नातिन्	(నాతిన్)	మనుమరాలు (కుమార్తె బిడ్డ)
बडा भाई	(బడా భాయీ)	అన్న
छोटा भाई	(ఛోటా భాయీ)	తమ్ముడు

शादी, विवाह, ब्याह	(శాదీ, వివాహ్, బ్యాహ్)	పెండ్లి
उम्र	(ఉమ్ర)	వయస్సు
तन्दुरुस्ती, स्वास्थ्य, सेहत	(తందురుస్తీ, స్వాస్థ్య, సేహత్)	ఆరోగ్యము
दूलहा	(దుల్హా)	పెండ్లికుమారుడు, వరుడు
दुलहिन	(దులహిన్)	పెండ్లికూతురు, వధువు

परिशिष्ट (అనుబంధము, మిగిలిన)

1. उपसर्ग (ఉపసర్గ) उन शब्दांश

शब्द के शब्दांश लगने पर, उन शब्दाशो को उपसर्ग कहते हैं। ये शब्दाश किसी शब्द के आदि मे आकर उसके अर्थ मे विशेषता उत्पन्न करते है या उस के अर्थ को पूरा बदल देते हैं। जैसे – ' जय ' शब्द का अर्थ है 'जीत' (జయము), किंतु अगर उसके आदि मे परा शब्दांश जोड दिया जाय तो 'पराजय' (పరాజయము) हो जाता है। इस पराजय का अर्थ होगा हार (హార్, ఓటమి). यह मूल शब्द के अर्थ का बिलकुल खिलाफ (వ్యతిరేకము) है। इसी तरह 'बल' (బలము) शब्द से पहले 'प्र' शब्दांश उपसर्ग के रुप में आये तो प्रबल (ప్రబల్, అధిక బలము) शब्द बन जाता है। इस शब्द का अर्थ हो जाता है अधिक बलवाला (ఎక్కువ బలవంతుడు). मगर, अगर 'प्र' की जगह 'निर' शब्दांश उपसर्ग के स्थान मे आये तो 'निर्बल' (బలహీనుడు) हो जाता है। इस का अर्थ होता है बलरहित या कमजोर (బలములేనివాడు, బలహీనుడు) है।

(శబ్దము మొదట శబ్దాంశములు చేరినప్పటి శబ్దాంశములను ఉపసర్గ లంటాము. ఈ యుపసర్గ శబ్దాంశములకు విడిగా అర్థములుండవు. అయితే, ఈ శబ్దాంశములు ఏ శబ్దమునకు ముందు వచ్చి చేరినా, ఆ యుపసర్గతో కూడిన శబ్దానికి ఒక ప్రత్యేకతయినా వస్తుంది, లేదా, దాని యర్థము పూర్తిగా మారిపోనయినా మారిపోతుంది. ఎలాగంటే, 'జయ' శబ్దమున కర్థము జయము, కాని ఆ 'జయ' శబ్దానికి ముందు శబ్దాంశమయిన యుపసర్గ 'పరా' ను కలిపినయెడల 'పరాజయము' అవుతుంది. ఈ 'పరాజయము'న కర్థము, ఓటమి. ఇది మూల

శబ్దమయిన 'జయము'నకు పూర్తి వ్యతిరేకము. ఇదే విధంగా 'బలము' యను శబ్దమునకు ముందు 'ప్ర' యుపసర్గ చేర్చితే 'ప్రబల' మవుతుంది. దీని యర్థము అధికబలము, కాని 'ప్ర' వున్న చోట 'నిర్' యుపసర్గను చేర్చిన యెడల. నిర్బల అవుతుంది. దీని యర్థము బలహీనుడు.)

हिंदी में उपसर्गयुक्त सभी शब्द अकसर संस्कृत के तत्सम् शब्द है। बाकी उपसर्ग अगर कही भी आये तो वे अकसर सस्कृत उपसर्गों के अपभ्रंश ही होते है। ठेठ (ఠేఠ్) हिंदी का तो एकाध्य ही उपसर्ग है। इसलिए पहले संस्कृत के उपसर्ग, अनेक अर्थ एवं उदाहरण देना वाजिब (उचित) हैं।

(अ) संस्कृत के उपसर्ग (సంస్కృత ఉపసర్గలు)

अति = अधिक (అతి), ऊपर - अतिदीन, अतिरिक्त।

अधि = ऊपर (పైన), श्रेष्ठ (శ్రేష్ఠమైన) - अधिकार, अध्यक्ष, अधिपति।

अनु = पीछे (వెనుక), समान (సమానము) - अनुज, अनुचर, अनुरूप।

अप = बुरा (చెడ్డ), विरुद्द (వ్యతిరేకమైన) - अपमान, अपकर्ष, अपशब्द।

अभि = ओर (వైపు), सामने (ఎదుట), इच्छा (కోరిక) - अभिमुख, अभ्यागत, अभिप्राय।

अव = नीचे (తక్కువ), हीन (హీనమైన) - अवगुण, अवतार, अवनति।

आ = तक (వరకు), समेत (కూడిన), उलटा (విరుద్ధముగా) -आजीवन, आकर्षण, आगमन।

उत् = ऊपर (పైన), श्रेष्ठ (ఉత్తమము) - उत्पत्ति, उत्कर्ष, उत्तम् (किंतु, उतक्रांति (ఉత్క్రాంతి) का. अर्थ मृत्यु है (ఉత్క్రాంతి అంటే మరణమని యర్థము).

उप = समीप, गौण (అప్రధానము) - उपकूल, उपवन, उपनाम, उवमंत्री।

दुस (దుస్)= दुर (దుర్), बुरा (చెడు), कठिन (కఠినము) - दुराचार, दुर्ग, दुस्तर, दुष्कर।

नि = नीचे (క్రింద), बहुत (ఎక్కువ) - निपात, निरोघ, निधान।

निस, निर = निषेध - निश्चय, निरपराध, निर्गुण, निर्बल।

परि = आस पास (దగ్గరలో), सब तरफ (అన్నిచోట్ల), पूर्ण (పూర్తిగా)- परिजन, परिक्रमा, पारितोष।

परा = पीछे, उलट (వ్యతిరేకముగా) पराजय, पराभव।

प्र (ప్ర) = अधिक, ऊपर - प्रचार, प्रबल, प्रभाव (ప్రభావ్).

प्रति (ప్రతి) – विरुद्ध, सामने, हर एक – प्रतिकूल, प्रत्यक्ष, प्रतिदिन।
वि = भिन्न, विशेष – विदेश, विख्यात्, विज्ञान।
सम् = (మంచి, తో, పూర్తి) – संस्कार, संगम, संतोष, सम्मान।
सु = अच्छा (మంచి), सहज (మామూలు) – सुपुत्र, सुकर्म, सुगम।

कभी कभी एक ही शब्द (శబ్దు) के साथ दो – तीन उपसर्ग आते है। जैसे – निराकरण (निर+आ+करण), समालोचना (सम्+आ+लोचना), प्रत्युपकार (प्रति+उप+कार)।

(అప్పుడప్పుడు ఒకే శబ్దముతో రెండు మూడు ఉపసర్గలు కూడా వస్తుంటాయి. ఎలాగంటే – నిరాకరణము (నిర్ + ఆ + కరణము), సమాలోచనము (సమ్ + ఆ + లోచనము), ప్రత్యుపకారము (ప్రతి + ఉప + కారము)

इनके अतिरिक्त संस्कृत के कुछ विशेषण और अव्यय भी उपसर्गों की तरह प्रयुक्त होते है। जैसे –

(ఇంతేకాక, సంస్కృతములోని కొన్ని విశేషణములు , అవ్యయములు కూడా ఉపసర్గల్లాగా ప్రయోగించబడుతుంటాయి. ఎలాగంటే -)

अ = अभाव (లోటు), निषेध (వ్యతిరేకము) – अधर्म, अज्ञान, अनीति।
अधम् = नीचे (క్రింద, తక్కువ) – अधः पतन्, अधोगति।
अन्दर = भीतर (లోపల) – अंतःपुर, अंतःकरण, अन्तर्गत।
कु (का) = बुरा (చెడ్డ) – कुकर्म, कुपुत्र, का पुरुष।
न = अभाव (లోటు) – नास्तिक, नपुंसक।
पुरः = सामने (ఎదురుగా) – पुरोहित, पुरस्कार, पुरश्चरण।
पुरा = पहले (మొదటి, వెనుక) – पुरातन, पुरातत्व, पुरावृत।
पुनर् = फिर (మరల) – पुनर्जन्म, पुनरुक्ति, पुनर्विवाह।
बहिस, बहिर = बाहर (బయట) – बहिष्कार, बहिद्वार, बहिर्गमन।
स = सहित (సహితంగా, తో) – सजीव, सफल, सगोत्र।
सत् – अच्छा (మంచి) सज्जन, सत्पात्र।
सह = साथ (తో, తోటి) – सहचर, सहोदर, सहपाठी।

(आ) हिंदी के उपसर्ग (హిందీ ఉపసర్గలు)

अ, अन् = अभाव (లోటు) – अजान, अचेत्, अबेर (ఆలస్యము), अनमोल, अनगित।

अध (సం: అర్థ) - आधा - अधकचरा (చతురుడుకాని), अधपका (సగము పండిన).
औ (स अव) - हीन, नीच (తక్కువ) - औगुण, औतर (దోషము, క్రిందిస్థితి).
उन् (स ऊन्) - कम, थोडा (తక్కువ) - उन्नीस, उनसठ।
दु (सं दुर) = बुरा = दुर्बल (బలహీనమైన).
दु (सं द्वि) - दो - दुधारी, दुमहा, दुगुना।
नि (सं निर) - रहित् (లేని) - निकम्मां, निडर।
भर = पूर्णता (పూర్తి) - भरपेट, भरपूर, भरसक (శక్తికొలది).
सु, स = अच्छा (మంచి) - सुडौल (సుందరమైన, మంచి ఆకారముగల), सुजान (సజ్జనుడైన), सपूत।
कु, क = बुरा (చెడ్డ) - कुचाली (చెడునడత), कठोर, कपूत।

(इ) उर्दू के उपसर्ग (ఉర్దూ ఉపసర్గలు)

कम = थोडा - कमजोर, कमसमझ, कमदाम।
खुश = अच्छा (అచ్ఛా) - खुश किस्मत, खुशबू (సువాసన) ।
दर = में - दरअसल, दरहकीकत।
ना = अभाव (తక్కువ) - नापसंद, नालायक।
बद = बुरा (చెడు) बदबू (చెడువాసన) , बदस्तूर (చెడుపద్ధతి), बदनाम (చెడ్డపేరు).
ब = ओर, में , अनुसार - बदस्तूर (మామూలు ప్రకారము), बनाम (పేరు, పేరుతో).
बा = अनुसार, सहित - बाजाब्ता (సరిగ్గా), बातमीज (వినయ వివేకములతో) , बाकायदा (నియమంగా).
बिला = बिना - बिला कसूर (దోషములేని), बिलाशक (సందేహము లేకుండా).
बे = बिना - बेचारा (దిక్కులేని), बेईमान (నమ్మదగని), बेरहम (దయలేని), बेचैन (వ్యాకులపడు), बेजोड (సాటిలేని).
ला = बिना - लाचार (విధిలేని), लावारिस (వారసులులేని).
सर = मुख्य - सरदार (ముఖ్యుడు, నాయకుడు), सरपंच.
हम = साथी, बराबर - 'हमदर्द (సహానుభూతిని చూపు), हमउम्र (హమ్ఉమ్ర) సమవయస్కుడు.
हर = प्रति - हर एक, हर रोज, हर घडी।

1. प्रत्यय (ప్రత్యయము - Suffix)

प्रत्यय शब्द के अन्त मे आते हैं। मुख्य प्रत्यय दो है - कृत प्रंत्यय एवं तद्दित प्रत्यय।

धातुओं के अन्त में, क्रिया को छोडकर, अन्य शब्द लगने से कृत प्रत्यय होते है। वे शब्द कृत प्रत्यय लगाने से बन जाते हैं। इस कृतप्रत्यय को ही कृदन्त कहते हैं। जैसे - करना + वाला = करनेवाला।

(ప్రత్యయములు శబ్దానికి చివర వస్తాయి. ముఖ్యప్రత్యయములు రెండు - కృత ప్రత్యయము, తద్ధిత ప్రత్యయము. ఉదా॥ కట్టెలు కొట్టు + వాడు = కట్టెలు కొట్టువాడు (लकडहारा), చేయు +వాడు = చేయువాడు (करनेवाला), తిను + వాడు (भात खानेवाला), మాట్లాడు + వాడు (बोलनेवाला), చదువువాడు (पढनेवाला), త్రాగువాడు (पियक्कड), దూకువాడు (कुदक्कड), తిరుగువాడు (घुमक्कड), తిండిపోతు (भाऊ), త్రాగుబోతు (पीऊ) మిడిసిపాటు పడువాడు (उडाईवाला), డబ్బుసంపాదించువాడు (कमाऊवाला), ఈతగాడు (तैराक), యోధుడైనవాడు (लडाका), దోపిడీగాడు (लुटेरा), ప్రియుడైనవాడు, యోధుడు (लडैता), తగాదాలకోరు (झगडालू), ఆటగాడు (खिलाडी), సోమరి (अडियल), క్రుళ్ళిన (सडियल), ఉయ్యాల (झूला), ఉరి (फाँसी), ముూత (ढक्कन) కత్తెర (कतरनी), బొమ్మ (खिलौना), కల్పితమైన మాట (गढंत), బట్టీపెట్టువాడు (रटंत), నడక (चाल), తగాదా (लडाई), కలయిక (मिलाप), పోలిక (मिलान), నవ్వు (हँसी), పలుకు (बोली), మ్రొక్కు (मनौती), చేత (करनी), పడుగు, బట్టనేత యందలి అడ్డనూలు (भरनी). ఇలా ఎన్నో కృదంత శబ్దాలున్నాయి.

2. तद्दित प्रत्यय

धातुओं को छोडकर बाकी लफजो के आखिर में प्रत्ययों के लगने से अलग लफज बन कर तद्दित प्रत्यय बनते है। जैसे- लकडहारा (కట్టెలు కొట్టువాడు).

तद्दित प्रत्यय बहुत-से हैं। लफजों में ये प्रत्यय मिल जाने पर, लफ्जों मे भी अकसर रूपाँतर हो जाता है -. जैसे- सोन+आर = सुनार (బంగారు పని చేయువాడు), लोटा + इया = लुटिया (చిన్న చెంబు), वर्ष + एक

= वार्षिक (ప్రతి సంవత్సరపు). तद्दित प्रत्ययों से खासकर तीन तरह के लफज बनते है।

(ధాతువులు కాకుండా, మిగిలిన శబ్దముల చివరన ప్రత్యయములు చేరిన యెడల, ఇతరమైన శబ్దముగా ఏర్పడినప్పుడు తద్ధిత ప్రత్యయమనబడుతుంది. క్రియలతో సంబంధముండిన ప్రత్యయములను కృదంతములన్నాము. -ఎలాగంటే కట్టెలు కొట్టువాడు (लकडहारा)

తద్ధిత ప్రత్యయములు లెక్కకు మించి వున్నవి. శబ్దాలకు ఈ తద్ధిత ప్రత్యయములు కలిసినప్పుడు, శబ్దాలలో కూడా తరచుగా మార్పులు వస్తాయి. ఎలాగంటే-

సోనా+అర్= సునార్ (కంసాలి), లోటా+ఇయా= లుటియా (చిన్నచెంబు), వర్ష+ఏక్ = వార్షిక్ (ప్రతి సంవత్సరపు).

తద్ధిత ప్రత్యయములు ముఖ్యముగా మూడు రకాలున్నాయి. వాటి ద్వారానే ప్రత్యేక శబ్దాలేర్పడుతాయి.)

1. संज्ञाओ में प्रत्यय जोडने से विशेषण बनते हैं - ఉదా॥ भूख + आ = भूखा (ఆకలిగొన్నవాడు), पंजाब + ई = पंजाबी (పంజాబువారు), मास + एक = मासिक (నెలసరి), ग्राम + ईन = ग्रामीण (పల్లెటూరి).

(నామవాచకములలో తద్ధిత ప్రత్యయములు చేర్చిన యెడల విశేషణములవుతాయి - ఎలాగంటే - ఆకలిగొన్నవాడు (भूख + आ = भूखा), పంజాబీ (पंजाब + ई = पंजाबी), నెలసరి (मास + एक = मासिक)

(2) विशेषणों में प्रत्यय जोडने से भाववाचक संज्ञा एवं संज्ञाओं मे प्रत्यय लगाने से नई संज्ञाएँ बनती है । जैसे - मीठा + आस = मिठास (తియ్యదనము), नरम + ई = नरमी (మెత్తదనము), सुन्दर + य = सौंदर्य (సౌందర్యము), सोन + आर = सुनार (కంసాలి).

(విశేషములకు ప్రత్యయము చేర్చిన యెడల భావవాచకనామ వాచకములు నామవాచకములకు ప్రత్యయము చేర్చిన యెడల, క్రొత్త నామవాచకము లేర్పడుతాయి. ఎలాగంటే -

తియ్యని + తనము = తియ్యదనము, మెత్తని + తనము = మెత్తదనము, సుందర్+ అయము = సౌందర్యము, కంస+అలి = కంసాలి.)

(3) सज्ञाओं, सर्वनामो और विशेषणों मे प्रत्यय जोडने पर अव्यय हो जाते हैं। जैसे - सामना + ए = सामने, आप + स = आपस, सैकड + ओ = सैकडों, लाख + ओं = लाखों, करोड + ओं = करोडो आदि।

आगे कुछ खास तद्दित प्रत्ययों के अर्थ और उदाहरण के साथ दिये गये है -

(अ) कतृवाचक - करनेवाले (చేయువాడు), बनानेवाले = (ఏర్పరచువాడు), डरनेवाले = (భయపడువారు) के अर्थों मे आनेवाले प्रत्यय - आर, इया, ई, एरा, वाला, हारा आदि।

जैसे - सुनार (కంసాలి), लोहार (కమ్మరి), आढतिया (దలాలి), भडारी (చిన్న కొట్టు లేక ఖజానా యజమాని), तेली (నూనె తీయుజాతికి సంబంధించినవాడు), मछुआ (చేపలు పట్టు బెస్తవాడు), संपेरा = (పాముల బట్టువాడు), कसेरा (కంచు పాత్రలు పోసి అమ్మువాడు), घरवाला (ఇంటివాడు), टोपीवाला (టోపీధరించిన వాడు), लकडहारा (కట్టెలు కొట్టువాడు).

(ఆ) भाववाचक प्रत्यय ये हैं - आई आया, आस, आयत, इख, ई, औती, डा, त, नी, पन, हट, क आदि।

बुराई (చెడుతనము), भलाई (మంచితనము), बुढापा (ముసలితనము), सुघडापा (అందము), मिठास (తియ్యదనము), बहुतायत (ఆధిక్యము), कालिख (నలుపు), गर्मी (వేడిమి), सर्दी (చలి), बपौती (తండ్రి వలన పొందిన ఆస్తి), दुखडा (దుఃఖము, ఇక్కట్టు), मुखडा (ముఖము), रंगत् (ఆనందము, రంగుఃపానము), संगत (పొంగత్యము), चाँदनी (వెన్నెల, నందివర్ధనము), लडकपन (చిన్నతనము), बचपन (బాల్యము), चिकनाहट (నునుపు, మృదువు), ठंडक (చలి, శీతము, నెమ్ము).

अ, इमा (इमन्), ता, त्व, य आदि भाववाचक सस्कृत प्रत्ययो के साथ इस्तेमाल करनेवाले लफज भी हिंदी मे काफी इस्तेमाल किये जा रहे है ।

(అ, ఇమా (ఇమన్), తా, త్వయ మొదలైన భావవాచక సంస్కృత ప్రత్యయములతో ఉపయోగింపబడు శబ్దాలు కూడా హిందీలో ఉపయోగించబడుచున్నాయి.) ఎలాగంటే -)

शैशव (బాల్యము), लाघव (లోపము, నేర్పరితనము), गौरव (గౌరవము, గొప్పదనము, ఆదరము), लालिमा (ఎరుపు), महिमा = (గొప్పదనము), गुरुता (గొప్పతనము, బరువు), प्रभुत्व (ప్రభుత్వము, అధికారము, యాజమాన్యము), आलस्य (సోమరితనము), माधुर्य (తియ్యదనము, సౌందర్యము) మొదలైనవి.

(ఇ) संबंध वाचक प्रत्यय ये हैं - (సంబంధమును తెలుపు ప్రత్యయములివి) - आल, जा, एरा। जैसे - ससुराल (అత్తవారిల్లు), ननिहाल (తాతగారియిల్లు), भतीजा

(సోదరుని కొడుకు), **भानजा** (సోదరి కుమారుడు), **ममेरा** (మేనమామకు జన్మించిన (బిడ్డ), **फुफेरा** (మేనత్తకు జన్మించిన (బిడ్డ).)

संस्कृत के अप्रत्ययवाचक शब्द सन्तान का भाव देते है। वे तद्धित प्रत्ययवाले शब्दों के क्रम में समझे जा सकते है। इसमे आदि स्वर की वृद्धि हो जाती हैं और शब्द के आखिर के 'ई' का 'य' और 'ऊ' का 'व' हो जाता है। जैसे - कुन्ती से कौतेय, विष्णु से वैष्णव, दनु से दानव, यदु से यादव, कश्यप से काश्यप, गगा से गागेय, सुमित्रा से सौमित्र, पृथा से पार्थ।

(సంస్కృతములోని ప్రత్యయములు లేని అప్రత్యయ శబ్దములు, సంతానము యొక్క భావాలను సూచిస్తాయి. ఈ శబ్దాలన్నీ తద్ధితాంత శబ్దాలుగానే ఏర్పడుతాయి. ఇందులో మొదట అచ్చుకు వృద్ధి జరిగి, శబ్దము చివరనున్న, 'ई' 'य' గాను, 'उ' 'व' గాను మారిపోతుంది. ఉదా॥ కుంతి నుండి కౌంతేయ, విష్ణు నుండి వైష్ణవ, దను నుండి దానవ, యదు నుండి యాదవ, కశ్యప నుండి కాశ్యప, గంగ నుండి గాంగేయ, సుమిత్ర నుండి సౌమిత్ర. పృథ నుండి పార్థ.)

(ఈ) **ऊन (लघुता** = (తక్కువ, తేలిక). **वाचक प्रत्यय ये है - आ, इया, री, टी, डी आदि। जैसे - बबुआ** (పుత్రుని ముద్దుగా పిలుచు పదము), **लुटिया** (చిన్నచెంబు), **खटिया** (చిన్న మంచము), **कोठरी** (గది, కొట్టు), **लंगोटी** (గోచి, కౌపీనము), **पगडी** (తలపాగ).

(ఉ) **पूर्णवाचक प्रत्यय - ला, रा, या, ठा, वाँ आदि। जैसे - पहला** (మొదటి), **दूसरा** (దూసరా - రెండవ), **तीसरा** (తీసరా - మూడవ), **चौथा** (చౌథా - నాల్గవ), **पाँचवाँ** (పాంచవాం - ఐదవ), **छठा** (ఛఠా - ఆరవ), **सातवाँ** (సాత్‌వాం - ఏడవ), **आठवाँ** (ఆఠ్‌వాం - ఎనిమిదవ), **नौवाँ** (నౌవాం - తొమ్మిదవ), **दसवाँ** (దసవాం - పదియువ), **इसके बाद के सभी अंकों के बाद 'वाँ' प्रत्यय ही ज्यादातर आता है।**

(పూర్తి విషయాన్ని తెలియజేయు ప్రత్యయములు, తెలుగులో శబ్దము చివర 'వ' అనుదానితోనే ఉపయోగించబడుతాయి. ఎలాగంటే - ఒకటవ, రెండవ, మూడవ, నాల్గవ, ఐదవ, ఆరవ, ఏడవ, ఎనిమిదవ, తొమ్మిదవ, పదవ, ఇరువదవ, ముప్పదవ, నలుబదవ, నూరవ (వందవ), వెయ్యవ, లక్షవ, కోటవ, అర్బుదమవ మొదలైనవి.)

(ఋ) सादृश्य (సాదృశ్య). वाचक प्रत्यय ये है – सा (వలె). हरा (మాదిరి) – जैसे – काला–सा (నల్లని మాదిరిగా). सुनहरा (బంగారు వన్నెగల్గిన).

(సమాన ప్రతిపత్తి గల ప్రత్యయములు ఇవి - బంగారు వన్నె గల్గిన (सुनहरा), నల్లని రంగులాగా (काला–सा)

(ఋ) गुणवाचक विशेषण – आ, इत, ईय, ईसा, ऊ, ऐला, लु, मान्, वन्त, वान, इक आदि प्रत्यय जोडने से तैयार होते है – भूखा (ఆకలిగొన్న). आनंदिक (ఆనందించిన), अनुकरणीय (అనుసరించదగిన), धनी (ధనవంతుడు), देशी (దేశమునకు సంబంధించిన), रंगीला (రసికుడైన), घरू (ఇంటికి సంబంధించిన), बाजारू (బజారునకు సంబంధించిన), विषैली (విషముగల), दयालु (దయగల), श्रीमान् (ధనికుడు, శోభాశాలి), मतिमान (బుద్ధిమంతుడు), कुलवंत (కులీనుడు, సహృదయుడు వగైరా), रूयवान (అందమైనవాడు), सामाजिक (ఈనాటి సమయమునకు సంబంధించిన), ऐतिहासिक (చారిత్రకము).

(ౠ) स्थानवाचक विशेषण – (స్థానములను తెలుపు విశేషణములు)- इया, वाल इत्यादि प्रत्यय लगाने से बनते है – (ఇయా, వాల్ మొదలైన ప్రత్యయములను చేర్చిన ఏర్పడుతాయి) - जैसे – (ఎలాగంటే) - पंजाबी (పంజాబీభాష, పంజాబు ప్రాంతమునకు సంబంధించిన), अमृतसरिया (అమృత్‌సర్‌కు సంబంధించిన), अग्रवाल (శ్రేష్ఠమైన).

इनके सिवा उर्दू के नीचे लिखे प्रत्ययों से बने लफज भी हिंदी में इस्तेमाल किये जा रहे है – गर, गार, ची, दार, नाक्, नद, वर, वान्, सार, गी, गीन। (ఇవికాక క్రింది ఉర్దూ ప్రత్యయముల ద్వారా ఏర్పడు శబ్దములు కూడా హిందీలో వాడబడుచూ వున్నాయి - ఎలాగంటే -) कलईगर (కలఈగర్ - కళాయి పెట్టువాడు), कारीगर (కారీగర్ - శిల్పకారుడు), मददगार (మదద్‌గార్ - సహాయముచేయువాడు), खजानची (ఖజాంచీ -కోశాధిపతి). मशालची (మశాల్‌చీ - దివిటీని పట్టుకొని చూపువాడు), जमींदार (జమీందార్ - భూమి యజమాని), ताल्लुकेदार (తాలూకాకు సంబంధించినవాడు, సంబంధీకుడు), दर्दनाक (జాలిపుట్టించు, కరుణతోకూడిన), खतरनाक (ఖతర్‌నాక్ -

అపాయకరమగు), **अकलमद** (అకల్మంద్ - బుద్ధిమంతుడు, చతురుడు), **फायदेमद** (ఫాయిదేమంద్ - లాభించునట్టి), **ताकतवर** (తాకత్వర్ - బలవంతుడగు), **जोरावर** (జోరావర్ - బలవంతుడగు), **गाडीवान** (గాడీవాన్ బండివాడు), **पैदावार** (పైదావార్ - పంట), **उम्मीदवार** (ఉమ్మీద్వార్ – అభ్యర్థి - Candidate), **खाकसार** (ఖాక్సార్ - దీనుడు, అణుకువగల), **सादगी** (సాదాతనము), **मर्दानगी** (మర్దానగీ – సాహసము), **जिन्दगी** (జిందగీ - జీవితము, ఆయువు), **गमगीन** (గమ్గీన్ - దుఃఖముగల, ఖిన్నుడగు).

कुछ शब्दों के अर्थ
(కొన్ని శబ్దముల కర్థములు)

सर्वनाम (సర్వనామములు)

मैं	(మైఁ)	=	నేను
हम	(హమ్)	=	మేము, మనము
तू	(తూ)	=	నీవు
तुम	(తుమ్)	=	మీరు
आप	(ఆప్)	=	తమరు
वह	(వహ్)	=	వాడు, ఆమె, అది, ఆ.
वे	(వే)	=	వారు, అవి, ఆమెలు, ఆ.
मुझे, मुझको	(ముఝే, ముఝ్కో)	=	నన్ను
हमें, हमको	(హమేఁ, హమ్కో)	=	మమ్ములను
तुझे, तुझको	(తుఝే,తుఝ్కో)	=	నిన్ను(కో) = మిమ్ములను
तुम्हे, तुमको	(తుమ్హే, తుమ్కో)	=	మిమ్ములను
उसे, उसको	(ఉసే, ఉస్కో)	=	వానిని, దానిని, ఆమెని
उनको, उन्हे	(ఉన్కో, ఉన్హే)	=	వారిని, ఆమెలను, వాటిని.
मुझसे	(ముఝ్సే)	=	నాచేత
हम से	(హమ్సే)	=	మాచేత, మనచేత
तुझ से	(తుఝ్సే)	=	నీచేత

तुमसे	(తుమ్‌సే)	=	మీచేత
उससे	(ఉస్‌సే)	=	వానిచేత, ఆమెచేత, దానిచేత
उनसे	(ఉన్‌సే)	=	వారిచేత, ఆమెలచేత, వాటిచేత
मेरे साथ	(మేరే సాథ్)	=	నాతో
हमारे साथ	(హమారే సాథ్)		మాతో
मेरेलिए	(మేరేలియే)	=	నా కొఱకు
हमारेलिए	(హమారేలియే)	=	మాకొరకు, మనకొరకు
तुझे, तुझको	(తుఝే, తుఝ్‌కో)	=	నీకు
मुझे, मुझको	(ముఝే, ముఝ్‌కో)	=	నాకు
तुमको, तुम्हें	(తుమ్‌కో, తుమ్‌హే)	=	మీకు
उनको, उन्हे	(ఉన్‌కో, ఉన్‌హే)	=	వారికి, వాటికి, ఆమెలకి
उसको, उसे	(ఉస్‌కో, ఉసే)	=	వానికి, ఆమెకి, దానికి
मेरा	(మేరా)	=	నాయొక్క
हमारा	(హమారా)	=	మాయొక్క, మనయొక్క
तेरा	(తేరా)	=	నీయొక్క
तुम्हारा	(తుమ్‌హారా)	=	మీయొక్క
आपका	(ఆప్‌కా)	=	తమయొక్క
उसका	(ఉస్‌కా)	=	వానియొక్క, ఆమెయొక్క, దానియొక్క.
उनका	(ఉన్‌కా)	=	వారియొక్క, ఆమెలయొక్క, వాటియొక్క
मैंही	(మైఁ హీ)	=	నేనే
तूही	(తూహీ)	=	నీవే
वह + ही = वही	(వహీ)	=	వాడే, ఆమే, అదే
वे + ही = वेही	(వేహీ)	=	వారే, ఆమెలే, అవే
यह	(యహ్)	=	ఇది, ఈమె, వీడు
ये	(యే)	=	ఇవి, ఈమెలు, వీరు
कौन	(కౌన్)	=	ఎవడు, ఎవతె, ఏది?
किसका	(కిస్‌కా)	=	ఎవనిది, ఏమెది, దేనిది?

2. काल (కాల్) (కాలము)

आज	(ఆజ్)	=	నేడు
कल	(కల్)	=	రేపు, నిన్న
परसों	(పర్‌సోం)	=	ఎల్లుండి, మొన్న
रात	(రాత్)	=	రాత్రి
दिन	(దిన్)	=	పగలు
सुबह	(సుబహ్)	=	ఉదయము
सबेरी	(సబేరీ)	=	తెల్లవారుఝాము
तडके	(తడ్‌కే)	=	తెల్లవారుఝాము (పెందలకడ)

3. पेड (పేడ్) (వృక్షములు)

आगस्	(ఆగస్)	=	అవిసె
छुईमुई शर्मी	(ఛుఈముఈ)	=	శర్మీ
अंजीर	(అంజీర్)	=	అత్తి
थूहर(स्नुही के पेड)	(థూహర్, స్నుహి కే పేడ్)	=	ఆకుజెముడు
महुआ	(మహుఆ)	=	ఇప్పచెట్టు
संदोले का वृक्ष	(సందోలే కా వృక్ష)	=	ఈతచెట్టు
अज्जाझारा	(అజాఝూరా)	=	ఉత్తరేను
धतूरा	(ధతూరా)	=	ఉమ్మెత్త
मसब्बर, धीकुआर	(మసబ్బర్, ధీకుఆర్)	=	కలబంద
गुमची	(గుమ్‌చీ)	=	గురిగింజ
कनेल, कनेर	(కనేలే, కనేరే)	=	గచ్చ
मेहन्दी	(మేహందీ)	=	గోరంట
बबूल	(బబూల్)	=	తుమ్మ
काचकुरी	(కాచ్‌కురీ)	=	దురదగొండి
बेलफल का वृक्ष	(బేల్‌ఫల్ కా వృక్ష)	=	మారేడు
विलायत मूँग	(విలాయత్ మూంగ్)	=	మునగ

4. भाजी (భాజీ) ఆకుకూరలు

गोखी, करम्	(గోఖీ, కరమ్)	=	కోసు, గోభీ
भाजी	(భాజీ)	=	పెరుగుతోటకూర
इम्ली का पत्ती	(ఇమ్లి కా పత్తీ)	=	పులిచింత

5. फूल (ఫూల్) పూవ్వులు

हिने का फूल	(హినే కా ఫూల్)	=	గుండెమల్లె
सूरज मुखी	(సూరజ్‌ముఖీ)	=	ప్రొద్దుతిరుగుడుపూవు
केतकी	(కేతకీ)	=	మొగలి
चमेली	(చమేలీ)	=	మల్లెపువ్వు

6. कच्चा फल (కచ్చా ఫల్) పచ్చికాయలు

गंवार की फली	(గంవార్ కీ ఫలీ)	=	గోరుచిక్కుడుకాయ
कुदुरू	(కుదురూ)	=	దొండకాయ
चिचींडा	(చిచీండా)	=	పొట్లకాయ
पेठा	(పేఠా)	=	బూడిదగుమ్మడికాయ
करौंदा	(కరోందా)	=	వాక్కాయ

7. पक्काफल (పక్కాఫల్) పండిన పండ్లు

अंजीर	(అంజీర్)	=	అత్తిపండు
सेव	(సేవ్)	=	యాపిల్‌పండు
संदोला	(సందోలా)	=	ఈతపళ్ళు
जामून्	(జామూన్)	=	నేరేడుపండు
कटहर	(కటహర్)	=	పనసపండు
पपीता	(పపీతా)	=	బొప్పాయిపండు
बेर	(బేర్)	=	రేగుపండు

8. कन्द (కంద్) గడ్డలు

रतालू	(రతాలూ)	=	పెండలపుగడ్డ
आखि अदरक	(అఖి అదరక్)	=	మామిడి అల్లము

9. अनाज (అనాజ్) ధాన్యములు

लोबिया	(లోబియా)	=	అనుములు
ज्वार	(జ్వార్)	=	కొఱ్ఱలు, జొన్నలు
बाजरा (	బాజరా)	=	సన్నజొన్నలు

10. जानवर (జానవర్) మృగములు

गिलहरी	(గిల్‌హరి)	=	ఉడుత
गुहेरा	(గుహేరా)	=	ఉడుము
गिरगिट	(గిర్‌గిట్)	=	ఊసరవెల్లి
साही शल्लकी	(సాహీశల్లకీ)	=	ఏదుపంది
अंगूर	(అంగూర్)	=	కొండముచ్చు
भचर	(భచర్)	=	కంచరగాడిద
गैंडा	(గైండా)	=	ఖడ్గమృగము
हेगा	(హేగా)	=	గంగడోలు
चीता	(చీతా)	=	చిరుతపులి
चिचिंदरा	(చిచిందరా)	=	చుంచు
गुहेरा	(గుహేరా)	=	తొండ
बाम्नी	(బామ్నీ)	=	నల్లిగండ్లపాము
कोब्रा	(కోబ్రా)	=	నాగుపాము

11. चिड़ियाँ (చిడియాఁ) పక్షులు

खंजन	(ఖంజన్)	=	కాటుకపిట్ట
मैना	(మైనా)	=	గోరువంక
जंगली कौवा	(జంగలీ కవ్వా)	=	మాలకాకి

12. कीडे (కీడె) పురుగులు

पान की बिचिया	(పాన్ కీ బిచియా)	=	ఆకుతేట
ततेय्या, बर्र	(తతేయ్యా, బర్ర్)	=	కందిరీగ
सफेदचीलर	(సఫేద్ చీలర్)	=	చీరపోతు
मिट्टी का कीडा	(మిట్టీ కా కీడా)	=	మట్టి పురుగు

13. कई तरह के पद
(కఈ తరహ్ కే పద్) అనేకవిధ పదములు

मंजिल	–	(మంజిల్) అంతస్తు
चपलता	–	(చపలతా) అరులుమరులు
फुलावी	–	(ఫులావీ) ఉబ్బరము
सहन्	–	(సహన్) ఓర్పు
गिर्वी	–	(గిర్వీ) కుదువ
पशोपेश	–	(పశోపేష్) చాదస్తము
मंजु	–	(మంజు) అందమైన
कलांत	–	(కలాంత్) అలసిన
उत्ताप्	–	(ఉత్తాప్) వేడి
पुलिन्	–	(పులిన్) ఒడ్డు
शावक	–	(శావక్) శిశువు
अर्क	–	(అర్క్) సూర్యుడు
बावला	–	(బావలా) పిచ్చివాడు

फणीन्द्र	–	(ఫణీంద్ర) శేషనాగు
शर्वरी	–	(శర్వరీ) రాత్రి
सायक्	–	(సాయక్) బాణము
अनुताप्	–	(అనుతాప్) పశ్చాత్తాపము
जोत्सना	–	(జోత్స్నా) వెన్నెల
उर्वर	–	(ఉర్వర్) సారవంతమైన
विभावरी	–	(విభావరీ) రాత్రి
सरसब्ज्	–	(సర్‌సబ్జ్) పచ్చపచ్చని
तिहीदस्त	–	(తిహీ దస్త్) వట్టి చెయ్యి
बशर	–	(బశర్) మనుష్యుడు
कुव्वत	–	(కువ్వత్) శక్తి
अजल	–	(అజల్) మరణము
रूह	–	(రూహ్) ఆత్మ
हरचंद	–	(హరచంద్) అయినప్పటికి
फसाना	–	(ఫసానా) కథ
नग्मा	–	(నగ్మా) గీతం, పాట
खुदकुशी	–	(ఖుద్‌కుషీ) ఆత్మహత్య
अगर	–	(అగర్) ఒకవేళ
वायज	–	(వాయిజ్) ధర్మోపదేశాలిచ్చువాడు
वाज	–	(వాజ్) ధర్మోపదేశము
चमन	–	(చమన్) తోట
अजुमन	–	(అంజుమన్) సభ
जरा	–	(జరా) అణువు, కణము
कुदरत	–	(కుదరత్) ప్రకృతి
नुमाइश	–	(నుమాఇష్) ప్రదర్శనము
मुनासिब	–	(మునాసిబ్) ఉచితము
खुदपरस्ती	–	(ఖుద్‌పరస్తీ) స్వార్థము
ईमान	–	(ఈమాన్) విశ్వాసము

जिल्लत – (జిల్లత్) అవమానము
मासूम् – (మాసూమ్) అమాయకుడు
सिन् – (సిన్) వయస్సు
शबाब् – (శబాబ్) యౌవనము
सदा – (సదా) శబ్దము
जहन्नुम् – (జహన్నుమ్) నరకము
दोजख – (దోజఖ్) నరకము
दास्तान – (దాస్తాన్) కథ
तारीख – (తారీఖ్) చరిత్ర
बर्क – (బర్క్) విద్యుత్తు
दीन – (దీన్) మతము
गाजर – (గాజర్) ఎర్రముల్లంగి
हौसला – (హౌసలా) అత్యాశ
इश्तिहार – (ఇశ్తిహార్) ప్రకటన
आ – (ఆ) రమ్ము
जा – (జా) వెళ్ళు
ला – (లా) తీసికొనిరమ్ము
पी – (పీ) త్రాగుము
गा – (గా) పాడుము
खा – (ఖా) తినుము
दे – (దే) ఇమ్ము
सो – (సో) నిద్రించుము
व – (వ) మరియు
वा – (వా) మరియు
अब – (అబ్) ఇప్పుడు
कब – (కబ్) ఎప్పుడు
तब – (తబ్) అప్పుడు
जब – (జబ్) ఎప్పుడైతే

यहाँ	–	(యహాఁ) ఇక్కడ
कहाँ	–	(కహాఁ) ఎక్కడ
वहाँ	–	(వహాఁ) అక్కడ
जहाँ	–	(జహాఁ) ఎక్కడైతే
जैसा	–	(జైసా) ఎట్లయితే. ఎలాగైతే
वैसा	–	(వైసా) అట్లు, అలాగు
ऐसा	–	(ఐసా) ఇలా, ఈలాగా
कैसा	–	(కైసా) ఎట్లు, ఎలాగా
जोरू	–	(జోరూ) భార్య
अंधड्	–	(అంధడ్) తుఫాను
अफई	–	(అఫఈ) త్రాచుపాము
उड्डुन	–	(ఉడున్) నల్లి
ऊखल्	–	(ఊఖల్) రోలు
खोपडा	–	(ఖోపడా) పుర్రె, కొబ్బెరచిప్ప
ढकनी	–	(ఢకనీ) మూత
तलवा	–	(తలవా) అరికాలు
तोहफा	–	(తోహఫా) పురస్కారము
पगाह	–	(పగాహ్) పశువును కట్టివేయు త్రాడు (పలువు)
हलफ	–	(హలఫ్) ఒట్టు, ప్రతిజ్ఞ
शौकत	–	(శౌకత్) అడంబరము, వైభవము
अगडाई	–	(అంగడాయీ) ఆవులింత
इकबाल	–	(ఇక్‌బాల్) సౌభాగ్యము, వీరత్వము
अहमक	–	(అహమక్) మూర్ఖుడు
कुरबानी	–	(కుర్‌బానీ) త్యాగము
गफलत	–	(గఫలత్) అజాగ్రత్త
सदाकत	–	(సదాకత్) నిజము, సాక్ష్యము
रजामंदी	–	(రజామందీ) స్వీకారము
फीलवान	–	(ఫీల్‌వాన్) మావటివాడు

बवंडर	–	(బవండర్) సుడిగాలి
तकदीर	–	(తక్‌దీర్) అదృష్టము
ढेलबॉस	–	(ఢేల్‌బాంస్) వడిసెల
छछूंदर	–	(ఛఛూందర్) చుంచు
चटसार	–	(చట్‌సార్) స్కూలు. పాఠశాల
अजायब घर	–	(అజాయబ్ ఘర్) వస్తుప్రదర్శనశాల
हकनाहक	–	(హక్‌నాహక్) అనవసరంగా
वजीरे–आजम	–	(వజీరే ఆజమ్) ప్రధానమంత్రి
रोजनामचा	–	(రోజ్‌నామచా) డైరీ
फिल हकीकत्	–	(ఫిల్ హకీకత్) నిజముగా
इतमीनान	–	(ఇత్‌మినాన్) విశ్వాసము
ठकुर सुहाती	–	(ఠకుర్ సుహాతీ) ముఖస్తుతి మాట
नफसानियत	–	(నఫ్‌సానియా) స్వార్థము
बादहवाई	–	(బాద్‌హవాఈ) అనవసరంగా
निगहबानी	–	(నిగహ్‌బానీ) కాపుదల
परवानगी	–	(పర్‌వానగీ) ఆజ్ఞ, అనుమతి
खैर	–	(ఖైర్) మంచిది.
जरूर	–	(జరూర్) తప్పక
जरूरी	–	(జరూరీ) తప్పని. అవసరమైన
जरूरत	–	(జరూరత్) ఆవశ్యకత. ప్రయోజనము.
बंटना	–	(బంటనా) పంచబడుట
बाँटना	–	(బాంట్‌నా) పంచుట
फटना	–	(ఫట్‌నా) పగులుట
फाटना	–	(ఫాట్‌నా) పగులగొట్టుట
टूटना	–	(టూట్‌నా) విరుగుట
तोडना	–	(తోడ్‌నా) విరుగగొట్టుట
जल्दी	–	(జల్దీ) తొందరగా
आहिस्ता	–	(ఆహిస్తా) మెల్లమెల్లగా

आइंदा	–	(ఆఇందా) రానున్న, కామున్న
देर	–	(దేర్) ఆలస్యము
महसूल	–	(మహసూల్) పన్ను, బాడుగ
पेशाब खाना	–	(పేశాబ్‌ఖానా) కాలుమడి, ఉచ్చదొడ్డి
बिकना	–	(బిక్‌నా) అమ్మబడుట
बेचना	–	(బేచ్‌నా) అమ్ముట
लेकिन, किंतु, मगर	–	(లేకిన్, కింతు, మగర్) కాని
रिजायत	–	(రిజాయత్) తగ్గింపు
जूते	–	(జూతే) చెప్పులజోడు
जरा	–	(జరా) కొంచెము
तंग	–	(తంగ్) ఇరుకైన
कटना	–	(కట్‌నా) తెగుట
काटना	–	(కాట్‌నా) త్రెంచుట
लगना	–	(లగ్‌నా) రాయబడుట
लगाना	–	(లగానా) రాయుట
पाखाना	–	(పాఖానా) మరుగుదొడ్డి
गरमी	–	(గర్‌మీ) వేడి
प्यास	–	(ప్యాస్) దప్పిక, దాహము
बीमारी	–	(బీమారీ) రోగము
सरदर्द	–	(సర్‌దర్ద్) తలనొప్పి
दस्त	–	(దస్త్) విరోచనము
कब्जियत	–	(కబ్జియత్) మలబద్ధకము
थाली	–	(థాలీ) పళ్ళెము
तुरंत, फौरन, झट से	–	(తురంత్, ఫౌరన్, ఝట్‌సే) వెంటనే
तड्के	–	(తడ్‌కే) సూర్యుడు ఉదయించక ముందు సమయము
नरसों	–	(నరసోం) అటుమొన్న, ఆవల ఎల్లుండి
तुरैया	–	(తురైయా) పొట్లకాయ
तूहर, अरहर	–	(తూహర్, అరహర్) కందులు

रसोई	–	(రసోఈ) వంట
बादल	–	(బాదల్) మేఘాలు
ओस	–	(ఓస్) మంచు
विज्ञान	–	(విజ్ఞాన) సైన్సు
पसंद	–	(పసంద్) ఇష్టము
चेला	–	(చేలా) శిష్యుడు
छात्र	–	(ఛాత్ర్) శిష్యుడు
चेली	–	(చేలీ) శిష్యురాలు
छात्रा	–	(ఛాత్రా) శిష్యురాలు
काफी	–	(కాఫీ) చాలినంత, చాలా
साथी	–	(సాథీ) స్నేహితుడు, స్నేహితులు
पोशाक	–	(పోశాక్) దుస్తులు, బట్టలు
नाराज	–	(నారాజ్) కోపపడిన
नाराजगी, नाराजी	–	(నారాజగీ, నారాజీ) అసంతోషము, కోపము
गुस्सा	–	(గుస్సా) కోపము
गुस्सावर	–	(గుస్సావర్) కోపి
पागलपन	–	(పాగల్‌పన్) పిచ్చి
पागल	–	(పాగల్) పిచ్చివాడు
खतरा	–	(ఖతరా) అపాయము
शौक	–	(శౌక్) సంతోషము, సరదా
चुनाव	–	(చునావ్) ఎన్నిక
डाकखाना	–	(డాక్‌ఖానా) తపాలా ఆఫీసు
डाकिया	–	(డాకియా) తపాలా బంట్రోతు
धनादेश	–	(ధనాదేశ్) మనియార్డరు
बंटना	–	(బంట్‌నా) పంచబడుట
बाँटना	–	(బాంట్‌నా) పంచుట
छापाखाना	–	(ఛాపాఖానా) అచ్చాఫీసు
स्वास्थ्य	–	(స్వాస్థ్య) ఆరోగ్యము

बाया	–	(బాయా) ఎడమ
दाया, दाहिना	–	(దాయా, దాహినా) కుడి
खेत	–	(ఖేత్) పొలము
खेती	–	(ఖేతీ) వ్యవసాయము

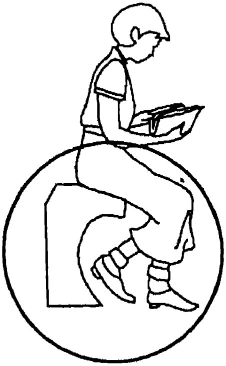

Simple Spoken Hindi

साधारण हिन्दी सँभाषणाएँ

సాధారణ హిందీ సంభాషణలు

ఇంతవరకూ మీరు హిందీ భాషకు సంబంధించిన వ్యాకరణం - తెలుగు అర్థసహితంగా తెలుసుకున్నారు. ఏ భాష నేర్చుకోవడానికైనా మూలాధారం ఆ భాష వ్యాకరణమే. అది తెలుసుకుని, పూర్తిగా అవగాహన చేసుకుంటే ఆ భాష మీద పట్టు దొరికినట్లే ! పట్టు దొరికిన తర్వాత దాన్ని సాధనతో కరతలామలకం చేసుకుని స్వంతం చేసుకోవడం అవసరం. అప్పుడు మనకు ఆ భాష నిర్మాణం, నడకల మీద ఆధిపత్యం వస్తుంది. ఇక ఆ భాష మన గుప్పెట్లోకి వచ్చినట్లే. అయితే భాషకు వ్యాకరణం ప్రాణమనే మాట నిజమే అయినా, ప్రాణం ఒక్కటే వుంటే సరిపోదు కదా ! అవయవాలు, అంగాలు, శరీరమూ వుండాలి కదా 'ప్రాణి' అని పిలవాలంటే. భాషకు అవయవాలు, అంగాల వంటివే ఆ భాషలో 'పదజాలం'. అది కూడా ఔపోసన పడితేనే భాష అనే ఆ ప్రాణి మనకి మచ్చిక అయినట్లు లెక్క.

క్రిందటి అధ్యాయంలో నిత్యావసరాలకు కావలసిన వివిధ రకాల 'పదజాలం' కూడా ఆ ఉద్దేశంతోనే ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ రెండవ అధ్యాయంలోకి అడుగిడే ముందు, వ్యాకరణం, పదజాలం మీద మీకు పూర్తిపట్టు వచ్చిందని నిర్ధారించుకోండి. ఆ తర్వాతే దీనిలోకి అడుగు వేయండి.

ఆరాటం ఏ విషయంలో అయినా అనర్థదాయకమే. అవగాహనతో నిదానంగా చేసే ప్రయత్నమే చిరస్థాయి విజయాన్ని సాధించి పెడుతుంది. పనిలో వేగం అవగాహన వల్లనే పెరుగుతుంది.... ఆరాటం వల్ల కాదు.

కనుక .... నిదానంగా మొదలు పెట్టండి.

చెప్పిన దాన్ని అవగాహన చేసుకోండి.

ఒకటి అర్థమయిన తర్వాతే రెండో దానిలోకి అడుగిడండి.

ఒక్కటి గుర్తుంచుకోండి :

ఒకసారి అడుగు ముందుకు పడ్డాక వెనుదిరగకూడదు.

విష్ యూ బెస్టాఫ్ లక్ !

ఈ పుస్తకం పూర్తిచేసేసరికి 'భారత జాతీయ భాష' మీ స్వంతం కాగలదని ఆశిస్తూ......

శుభాకాంక్షలతో,

-రచయిత,

ప్రచురణకర్త

అవగాహన చేసుకోవడానికి కొన్ని ఉదాహరణలు
समझने केलिये कुछ उदाहरणा

మాట్లాడడానికి, రాయడానికి మూలం 'కాలము'. ఈ 'కాలము' గురించి పూర్తి అవగాహన వుంటే, భావవ్యక్తీకరణలో ఎలాటి పొరపాట్లూ దొర్లవు. దీని గురించి సరిగా తెలియక భాష మాట్లాడడం ప్రారంభిస్తే దానివలన అనేక అపార్థాలు, అనర్థాలు, కొన్ని సమయాలలో ప్రమాదాలు కూడా సంభవించే అవకాశం వుంది.

ఇప్పుడొక చిన్న ఉదాహరణ గమనించండి :

మీలాంటి ఒక ఔత్సాహికుడు ఇటీవలే ఓ పుస్తకం ద్వారా 'హిందీ' నేర్చుకున్నాడు. అయితే హడావిడిగా మాట్లాడాలనే ఆరాటంలో అతడు చదివింది అవగాహన చేసుకోలేదు. డానికి కారణం అతడి మేనమామ ఆర్మీలో పనిచేస్తూ, అర్జెంటు టెలిగ్రామ్ అందడాన, అదే రోజు వస్తుండడం. వచ్చే మేనమామతో 'హిందీ'లో మాట్లాడి, తనూ ఓ సాధకుడిగా పొగడ్త పొందాలని అతగాడి ఆశ. దానిలో తప్పేముంది ?

చివరికి ఆ మేనమామ రానే వచ్చేశాడు. రాగానే మేనల్లుడు ఎదురు వెళ్ళాడు. అతడిని చూడగానే అడిగాడు "ఎలా వుందిరా అమ్మమ్మకి?" అయనకి అందిన టెలిగ్రామ్ వాళ్ళమ్మకి బాగోలేదనే మరి.

మన కొత్త హిందీ పండితుడు చక్కగా చెప్పాడు :

"नानी मरी गयी ।"

"నానీ మరీ గయీ."

"అమ్మమ్మ చనిపోయింది."

అంతే. ఘొల్లుమన్నాడా సైనికుడు. తల్లి కదా మరి.

అదే సమయంలో ఆ కుర్రాడి అమ్మ వచ్చి, తమ్ముడితో అంది. "ఆ ఏడుపు ఏమిట్రా వెధవా.... త్వరగా వెళ్ళి అమ్మని చూడు. కళ్లలో ప్రాణాలు నిలుపుకుని నీ కోసమే ఎదురు చూస్తోంది. ఇంకా కొద్ది గంటల్కే... అన్నారు డాక్టర్."

మరుక్షణం ఆ కుర్రాడి చెంప పగిలిపోయింది. పాపం..... అతగాడు చెప్పాలనుకుంది -

"नानी मरेगी।"

"నానీ మరేగీ."

"అమ్మమ్మ చనిపోబోతోంది."

కాని భాషమీద పట్టు, కాలము పట్ల అవగాహన లేక దాన్ని చెప్పలేకపోయాడు.

చూశారా ! ఏమనుకుంటే ఏంజరిగిందో.

కనుక, మీరు అలాటి పొరపాట్లు చేయకండి.

కొద్దిగా ఆలస్యమైనా ఫర్వాలేదు. కాని తప్పులు దొర్లకూడదు. అది ముఖ్యం.

★ ★ ★

ఏ భాషలో అయినా మనం చెప్పేది సరిగా అర్థం కావాలంటే దాన్ని సరైన 'కాలము' లో చెప్పాల్సి వుంటుంది. అది అర్థమయింది కదా !

ఇప్పుడు 'కాలము'ను అవగాహన చేసుకునే కొన్ని ఉదాహరణలు క్రింద ఇస్తున్నాము. వాటిని అర్థం చేసుకుని, మనసులో పదిలపరచుకోండి.

जा (జా) వెళ్ళు.

పై పదాన్ని ఏ కాలంలో, ఏ పురుషలో, ఏలింగంలో ఎలా చెప్పాలో గ్రహించండి.

ఇది తెలుగువారు హిందీ నేర్చుకునే గ్రంథం కనుక ముందు తెలుగుతో ప్రారంభించి, తర్వాత హిందీలో వాక్య నిర్మాణం చూద్దాము.

వర్తమాన కాలము
वर्तमान काल

పుంలింగము
पुंलिंग

1 నేను వెళతాను.	नेनु वेलतानु ।
मैं जाता हूँ ।	మైఁ జాతా హూఁ.
2 మేము వెళతాము.	मेमु वेलतामु ।
हम जाते हैं ।	హమ్ జాతే హైఁ.
3. నేను వెళ్ళుచూ వున్నాను.	नेनु वेल्लुचू वुन्नानु ।
मैं जा रहा हूँ	మైఁ జాఁ రహా హూఁ.
4. మేము వెళ్ళుచూ వున్నాము	मेमु वेल्लुचू वुन्नामु ।
हम जा रहे हैं ।	హమ్ జా రహే హైఁ.

5. నేను వెళ్ళుతూ వుండొచ్చు.	नेनु वेल्लुतू वुडोचु ।
मैं जाता हूँगा ।	మైం జాతా హూంగా.
6. మేము వెళ్ళుతూ వుండొచ్చు.	मेमु वेलुतू वुडोचु ।
हम जाते होंगे ।	హమ్ జాతే హోంగే.
7. నీవు వెళ్ళుతున్నావు.	नीवु वेलुतुन्नावु ।
तू जाता है ।	తూ జాతా హై.
8. మీరు వెళుతున్నారు.	मीरु वेलुतुन्नारु ।
तुम जाते हो ।	తుమ్ జాతే హో
9. నీవు వెళ్ళుతూ వున్నావు.	नीवु वेल्लुतू वुन्नावु ।
तू जा रहा है ।	తుమ్ జా రహా హై.
10. మీరు వెళ్ళుతూ వున్నారు.	मीरु वेल्लुतू वुन्नारु ।
तुम जा रहे हो ।	తుమ్ జా రహే హో.
11. నీవు వెళ్ళుతూ వుండొచ్చు.	नीवु वेल्लुतू वुन्डोच्चु ।
तू जाता होगा ।	తూ జాతా హోగా.
12. మీరు వెళ్ళుతూ వుండొచ్చు.	मीरु वेल्लुतू वुन्डोच्चु ।
तुम जाते होंगे ।	తుమ్ జాతే హోంగే.
13. వాడు వెళతాడు.	वाडु वेलताडु ।
वह जाता है ।	వహ్ జాతా హై.
14. వారు వెళతారు.	वारु वेलतारु ।
वे जाते हैं ।	వే జాతే హైం.
15. వాడు వెళ్ళుచూ వున్నాడు.	वाडु वेल्लुचू वुन्नाडु ।
वह जा रहा है ।	వహ్ జా రహా హై.
16. వారు వెళ్ళుచూ వున్నారు.	वारु वेल्लुचू वुन्नारु ।
वे जा रहे हैं ।	వే జా రహే హైం.
17. వాడు వెళ్ళుచూ వుండొచ్చు.	वाडु वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
वह जाता होगा ।	వహ్ జాతా హోగా.
18. వారు వెళ్ళుచూ వుండొచ్చు.	वारु वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
वे जाते होंगे ।	వే జాతే హోంగే.

19. వీడు వెళతాడు.	वीडु वेलताडु ।
यह जाता है ।	యహ్ జాతా హై.
20. వీరు వెళతారు	वीरु वेलतारु
ये जाते है ।	యే జాతే హైం.
21. వీడు వెళ్ళుచూ వున్నాడు.	वीडु वेल्लुचू वुन्नाडु ।
यह जा रहा है ।	యహ్ జా రహా హై.
22. వీరు వెళ్ళుచూ వున్నారు.	वीरु वेल्लुचू वुन्नारु ।
ये जा रहे हैं ।	యే జా రహే హైం.
23. వీడు వెళ్ళుచూ వుండొచ్చు.	वीडु वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
यह जाता होगा ।	యహ్ జాతా హోగా.
24. వీరు వెళ్లుచూ వుండొచ్చు.	वीरु वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
ये जाते होगे ।	యే జాతే హోంగే.
25. తమరు వెళతారు.	तमरु वेलतारु ।
आप जाते हैं ।	అప్ జాతే హైం.
26. తమరు వెళ్ళుచూ వున్నారు.	तमरु वेल्लुचू वुन्नारु ।
आप जा रहे हैं ।	అప్ జా రహే హైం.
27. తమరు వెళ్ళుచూ వుండొచ్చు.	तमरु वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
आप जाते होगे ।	అప్ జాతే హోంగే.

స్త్రీ లింగము
स्त्रीलिंग

1. నేను వెళతాను.	नेनु वेलतानु ।
मैं जाती हूँ ।	మైం జాతీ హూం.
2. మేము వెళతాము	मेमु वेलतामु ।
हम जाती हैं ।	హమ్ జాతీ హైం.
3. నేను వెళ్ళుచూ వున్నాను.	नेनु वेल्लुचू वुन्नानु ।
मैं जा रही हूँ ।	మైం జా రహీ హూం.

4. మేము వెళ్ళుచూ వున్నాము.	मेमु वेल्लुचू वुन्नामु ।
हम जा रही हैं ।	హమ్ జా రహీ హైం.
5. నేను వెళ్లుచూ వుండొచ్చు.	नेनु वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
मैं जाती होगी ।	మైం జాతీ హోగీ.
6. మేము వెళ్ళుచూ వుండొచ్చు.	मेमु वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
हम जाती होगी ।	హమ్ జాతీ హోంగీ.
7. నీవు వెళతావు.	नीवु वेलतावु ।
तू जाती है ।	తూ జాతీ హై.
8. వారు వెళతారు.	वुरु वेलतारु ।
तुम जाती हो ।	తుమ్ జాతీ హో.
9. నీవు వెళ్ళుచూ వున్నావు.	नीवु वेल्लुचू वुन्नावु ।
तू जा रही है ।	తూ జా రహీ హై.
10. మీరు వెళ్లుచూ వున్నారు.	मीरु वेल्लुचू वुन्नारु ।
तुम जा रही हो ।	తుమ్ జా రహీ హో.
11. నీవు వెళ్ళుచూ వుండొచ్చు.	नीवु वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
तू जाती होगी ।	తూ జాతీ హోగీ.
12. మీరు వెళ్ళుచూ వుండొచ్చు.	मीरु वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
तुम जाती होगी ।	తుమ్ జాతీ హోంగీ.
13. ఆమె వెళుతుంది.	आमे वेलुतुन्दि ।
वह जाती है ।	వహ్ జాతీ హై.
14. ఆ స్త్రీలు వెళతారు.	आ स्त्रीलु वेलतारु ।
वे जाती हैं ।	వే జాతీ హైం.
15. ఆమె వెళ్ళుచూ వుంది.	आमे वेल्लुचू वुन्दी ।
वह जा रही है ।	వహ్ జా రహీ హై.
16. ఆ స్త్రీలు వెళ్ళుచూ వున్నారు.	आ स्त्रीलु वेल्लुचू वुन्नारु ।
वे जा रही है ।	వే జా రహీ హైం.
17. ఆమె వెళ్ళుచూ వుండొచ్చు.	आमे वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
वह जाती होगी ।	వహ్ జాతీ హోగీ.

18. ఆ స్త్రీలు వెళ్లుచూ వుండొచ్చు. आ स्त्रीलु वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
वे जाती होगी । వే జాతీ హోఁగీ.

19. ఈమె వెళుతుంది. ईमे वेलुतुन्दी ।
यह जाती है । యహ్ జాతీ హై.

20. ఈ స్త్రీలు వెళతారు. ई स्त्रीलु वेलतारु ।
ये जाती हैं । యే జాతీ హైఁ.

21. ఈమె వెళ్ళుచూ వుంది. ईमे वेल्लुचू वुन्दी ।
यह जा रही है । యహ్ జా రహీ హై.

22. ఈ స్త్రీలు వెళ్ళుచూ వున్నారు. ई स्त्रीलु वेल्लुचू वुन्नारु ।
ये जा रही है । యే జా రహీ హైఁ.

23. ఈమె వెళ్ళుచూ వుండొచ్చు. ईमे वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
यह जाती होगी । యహ్ జాతీ హోగీ.

24. ఈ స్త్రీలు వెళ్ళుచూ వుండొచ్చు. ई स्त्रीलु वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
ये जाती होगी । యే జాతీ హోఁగీ.

25. తమరు వెళతారు. तमरु वेलतारु ।
आप जाती हैं । ఆప్ జాతీ హైఁ.

26. తమరు వెళ్లుచూ వున్నారు. तमरु वेल्लुचू वुन्नारु ।
आप जा रही है । ఆప్ జా రహీ హైఁ.

27. తమరు వెళ్ళుచూ వుండొచ్చు. तमरु वेल्लुचू वुन्डोच्चु ।
आप जाती होगी । ఆప్ జాతీ హోఁగీ.

* * *

నపుంసక లింగము
नपुंसकलिंग

హిందీభాషలో ఈ లింగము లేనందున ప్రతిదానినీ స్త్రీ లేదా పుంలింగములలో దేనిలోనో ఒకదానిలో చెప్పడం జరుగుతుంది. తెలుగులో నపుంసకలింగ పదాలను హిందీలో ఏ లింగములో చెప్పాలన్నది కొద్దిగా అనుభవం మీద తెలుసుకోగలుగుతారు.

భూత కాలము
भूतकाल

పుంలింగము
पुंलिंग

1. నేను వెళ్ళాను.	नेनु वेल्लानु ।
मैं गया ।	మైం గయా.
2. మేము వెళ్ళాము.	मेमु वेल्लामु ।
हम गये ।	హమ్ గయే.
3. నేను వెళ్ళి వున్నాను.	नेनु वेल्लि वुन्नानु ।
मैं गया हूँ ।	మైం గయా హూం.
4. మేము వెళ్ళి వున్నాము.	मेमु वेल्लि वुन्नामु ।
हम गये हैं ।	హమ్ గయే హైం.
5. నేను వెళ్ళి వుంటిని.	नेनु वेल्लि वुनटिनि।
मैं गया था ।	మైం గయా థా.
6. మేము వెళ్ళి వుంటిమి.	मेमु वेल्लि वुनटिमी ।
हम गये थे ।	హమ్ గయే థే.
7. నేను వెళ్ళుచూ వుంటిని.	नेनु वेल्लुचू वुनटिनि।
मैं जा रहा था ।	మైం జా రహా థా.
8. మేము వెళ్ళుచూ వుంటిమి.	मेमु वेल्लुचू वुन्टिमी ।
हम जा रहे थे ।	హమ్ జా రహే థే.
9. నేను వెళ్ళి వుండొచ్చు.	नेनु वेल्लि वुन्डोच्चु ।
मैं गया होगा ।	మేం గయా హోగా.
10. మేము వెళ్ళి వుండొచ్చు.	मेमु वेल्लि वुन्डोच्चु ।
हम गये होगे ।	హమ్ గయే హోంగే.
11. నీవు వెళ్ళావు.	नीवु वेल्लावु ।
तू गया ।	తూ గయా.

12. మీరు వెళ్ళారు. | मीरु वेल्लारु ।
तुम गये । | తుమ్ గయే.

13. నీవు వెళ్ళి వున్నావు. | नीवु वेल्लि वुन्नावु ।
तू गया है । | తూ గయా హై.

14. మీరు వెళ్ళి వున్నారు. | मीरु वेल्लि वुन्नारु ।
तुम गये हो । | తుమ్ గయే హో.

15. నీవు వెళ్ళి వుంటివి. | नीवु वेल्लि वुन्टिवि ।
तू गया था । | తూ గయా థా.

16. మీరు వెళ్ళి వుండిరి. | मीरु वेल्लि वुन्डिरि ।
तुम गये थे । | తుమ్ గయే థే.

17. నీవు వెళ్ళుచూ వుంటివి. | नीवु वेल्लुचू वुन्टिवि ।
तू जा रहा था । | తూ జా రహా థా.

18. మీరు వెళ్ళుచూ వుండిరి. | मीरु वेल्लुचू वुनडिरि ।
तुम जा रहे थे । | తుమ్ జా రహే హో.

19. నీవు వెళ్ళి వుండొచ్చు. | नीवु वेललि वुन्डोच्चु ।
तू गया होगा । | తూ గయా హోగా.

20. మీరు వెళ్ళి వుండొచ్చు. | मीरु वेललि वन्डोच्चु ।
तुम गये होगे । | తుమ్ గయే హోంగే.

21. వాడు వెళ్ళాడు. | वाडु वेल्लाडु ।
वह गया । | వహ్ గయా.

22. వారు వెళ్ళారు. | वारु वेल्लारु ।
वे गये । | వే గయే.

23. వాడు వెళ్ళి వున్నాడు. | वाडु वेललि वुन्नाडु ।
वह गया है । | వహ్ గయా హై.

24. వారు వెళ్ళి వున్నారు. | वारु वेललि वुन्नारु ।
वे गये हैं । | వే గయే హైం

25. వాడు వెళ్ళి వుండెను. | वाडु वेललि वुन्डेनु ।
वह गया था । | వహ్ గయా థా.

26. వారు వెళ్ళి వుండిరి.	वारु वेल्लि वुन्डिरि ।
वे गये थे ।	వే గయే థే.
27. వాడు వెళ్ళుచూ వుండెను.	वाडु वेल्लुचू वुन्डेनु ।
वह जा रहा था ।	వహ జా రహా థా.
28. వారు వెళ్ళుచూ వుండిరి.	वारु वेल्लुचू वुन्डिरि ।
वे जा रहे थे ।	వే జా రహే థే.
29. వాడు వెళ్ళి వుండొచ్చు.	वाडु वेल्लि वन्डोच्चु ।
वह गया होगा ।	వహ గయా హోఁగే
30. వారు వెళ్ళి వుండొచ్చు.	वारु वेल्लि वुन्डोच्चु ।
वे गये होगे ।	వే గయే హోఁగే.
31. వీడు వెళ్ళాడు.	वीडु वेल्लाडु ।
यह गया ।	యహ గయా.
32. వీరు వెళ్ళారు.	वीरु वेल्लारु ।
ये गये ।	యే గయే.
33. వీడు వెళ్ళి వున్నాడు.	वीडु वेल्लि वुन्नाडु ।
यह गया है ।	యహ గయా హైఁ.
34. వీరు వెళ్ళి వున్నారు.	वीरु वेल्लि वुन्नारु ।
ये गये हैं ।	యే గయే హైఁ.
35. వీడు వెళ్ళి వుండెను.	वीडु वेल्लि वुन्डेनु ।
यह गया था ।	యహ గయా థా.
36. వీరు వెళ్ళి వుండిరి.	वीरु वेल्लि वुन्डिरि ।
ये गये थे ।	యే గయే థే.
37. వీడు వెళ్ళుచూ వుండెను.	वीडु वेल्लुचू वुन्डेनु ।
यह जा रहा था ।	యహ జా రహా థే.
38. వీరు వెళ్ళుచూ వుండిరి.	वीरु वेल्लुचू वुन्डिरि ।
ये जा रहे थे ।	యే జా రహే థే.
39. వీడు వెళ్ళి వుండొచ్చు.	वीडु वेल्लि वुन्डोच्चु ।
यह गया होगा ।	యహ గయా హోగా.

40. వీరు వెళ్ళి వుండొచ్చు. — वीरु वेललि वुन्डोच्चु ।
ये गये होगे । — యే గయే హోంగే.

41. తమరు వెళ్ళారు. — तमरु वेल्लारु ।
आप गये । — ఆప్ గయే.

42. తమరు వెళ్ళి వున్నారు. — तमरु वेललि वुन्नारु ।
आप गये है । — ఆప్ గయే హైం.

43. తమరు వెళ్ళి వుండిరి. — तमरु वेललि वुन्डिरि ।
आप गये थे । — ఆప్ గయే థే.

44. తమరు వెళ్ళుచూ వుండిరి. — तमरु वेल्लुचू वुन्डिरि ।
आप जा रहे थे । — ఆప్ జా రహే థే.

45. తమరు వెళ్ళి వుండొచ్చు. — तमरु वेललि वुन्डोच्चु ।
आप गये होगे । — ఆప్ గయే హోంగే.

స్త్రీలింగము
स्त्रीलिंग

1. నేను వెళ్ళాను. — नेनु वेल्लानु ।
मैं गयी । — మైం గయీ.

2. మేము వెళ్ళాము. — मेमु वेल्लामु ।
हम गयी । — హమ్ గయీ.

3. నేను వెళ్ళి వున్నాను. — नेनु वेललि वुन्नानु ।
मैं गयी हूँ । — మైం గయీ హూం.

4. మేము వెళ్ళి వున్నాము. — मेमु वेललि वुन्नामु ।
हम गयी हैं । — హమ్ గయీ హైం.

5. నేను వెళ్ళి వుంటిని. — नेनु वेललि वुन्टिनि ।
मैं गयी थी । — మైం గయీ థీ.

6. మేము వెళ్ళి వుంటిమి. — मेमु वेललि वुन्टिमि ।
हम गयी थी । — హమ్ గయీ థీ.

7. నేను వెళ్ళుచూ వుంటిని.	नेनु वेल्लुचू वुन्टिनि ।
मैं जा रही थी ।	మైఁ జా రహీ థీ.
8. మేము వెళ్ళుచూ వుంటిమి.	मेमु वेल्लुचू वुन्टिमि ।
हम जा रही थी ।	హమ్ జా రహీ థీ.
9. నేను వెళ్ళి వుండొచ్చు.	नेनु वेल्लि वुन्डोच्चु ।
मैं गयी हूँगी ।	మైఁ గయీ హూఁగీ.
10. మేము వెళ్ళి వుండొచ్చు.	मेमु वेल्लि वुन्डोच्चु ।
हम गयी होगी ।	హమ్ గయీ హోఁగీ.
11. నీవు వెళ్లావు.	नीवु वेल्लावु ।
तू गयी ।	తూ గయీ.
12. మీరు వెళ్ళారు.	मीरु वेल्लारु ।
तुम गयी ।	తూ గయీ.
13. నీవు వెళ్ళి వున్నావు.	नीवु वेल्लि वुन्नावु ।
तू गयी है ।	తూ గయీ హై.
14. మీరు వెళ్ళి వున్నారు.	मीरु वेल्लि वुन्नारु ।
तुम गयी हो ।	తుమ్ గయీ హో
15. నీవు వెళ్ళి వుంటివి.	नीवु वेल्लि वुन्टिवि ।
तू गयी थी ।	తూ గయీ థీ.
16. మీరు వెళ్ళి వుండిరి.	मीरु वेल्लि वुन्डिरि ।
तुम गयी थी ।	తుమ్ గయీ థీ.
17. నీవు వెళ్లుచూ వుంటివి.	नीवु वेल्लुचू वुन्टिवि ।
तू जा रही थी ।	తూ జా రహీ థీ.
18. మీరు వెళ్లుచూ వుండిరి.	मीरु वेल्लुचू वुन्डिरि ।
तुम जा रही थी ।	తుమ్ జా రహీ థీ.
19. నీవు వెళ్ళి వుండొచ్చు.	नीवु वेल्लि वुन्डोच्चु ।
तू गयी होगी ।	తూ గయీ హోఁగీ.
20. మీరు వెళ్ళి వుండొచ్చు.	मीरु वेल्लि वुन्डोच्चु ।
तुम गयी होगी ।	తుమ్ గయీ హోఁగీ.

21. ఆమె వెళ్ళింది. आमे वेल्लिन्दि ।
वह गयी । వహ్ గయీ.

22. ఆ స్త్రీలు వెళ్ళారు. आ स्त्रीलु वेल्लारु ।
वे गयी । వే గయీ.

23. ఆమె వెళ్ళి వున్నది. आमे वेल्लि वुन्नदि ।
वह गयी है । వహ్ గయీ హై.

24. ఆ స్త్రీలు వెళ్ళి వున్నారు. आ स्त्रीलु वेल्लि वुन्नारु ।
वे गयी हैं । వే గయీ హైఁ.

25. ఆమె వెళ్ళి వుండెను. आमे वेल्लि वुन्डेनु ।
वह गयी थी । వహ్ గయీ థీ.

26. ఆ స్త్రీలు వెళ్ళి వుండిరి. आ स्त्रीलु वेल्लि वुन्डिरि ।
वे गयी थी । వే గయీ థీ.

27. ఆమె వెళ్లుచూ వుండెను. आमे वेल्लुचू वुन्डेनु ।
वह जा रही थी । వహ్ జా రహీ థీ.

28. ఆ స్త్రీలు వెళ్ళుచూ వున్నారు. आ स्त्रीलु वेल्लुचू वुन्नारु ।
वे जा रही थी । వే జా రహీ థీ.

29. ఆమె వెళ్ళి వుండొచ్చు. आमे वेल्लि वुन्डोच्चु ।
वह गयी होगी । వహ్ గయీ హోగీ.

30. ఆ స్త్రీలు వెళ్ళి వుండొచ్చు. आ स्त्रीलु वेल्लि वुन्डोच्चु ।
वे गयी होगी । వే గయీ హోఁగీ.

31. ఈమె వెళ్ళింది. ईमे वेल्लिन्दि ।
यह गयी । యహ్ గయీ.

32. ఈ స్త్రీలు వెళ్ళారు. ई स्त्रीलु वेल्लारु ।
ये गयी । యే గయీ.

33. ఈమె వెళ్ళి వున్నది. ईमे वेल्लि वुन्नदि ।
यह गयी है । యహ్ గయీ హై.

34. ఈ స్త్రీలు వెళ్ళి వున్నారు. ई स्त्रीलु वेल्लि वुन्नारु ।
ये गयी है । యే గయీ హైఁ.

35.	ఈమె వెళ్ళి వుండెను.	ईमे वेलिल वुन्डेनु ।
	यह गयी थी ।	యహ్ గయీ థీ.
36.	ఈ స్త్రీలు వెళ్ళి వుండిరి.	ई स्त्रीलु वेलिल वुन्डिरि ।
	ये गयी थी ।	యే గయీ థీ.
37.	ఈమె వెళ్ళుచూ వుండెను.	ईमे वेल्लुचू वुन्डेनु ।
	यह जा रही थी ।	యహ్ జా రహీ థీ.
38.	ఈ స్త్రీలు వెళ్ళుచూ వుండిరి.	ई स्त्रीलु वेल्लुचू वुन्डिरि ।
	ये जा रही थी ।	యే జా రహీ థీ.
39.	ఈమె వెళ్ళి వుండొచ్చు.	ईमे वेलिल वुन्डोच्चु ।
	यह गयी होगी ।	యహ్ గయీ హోగీ.
40.	ఈ స్త్రీలు వెళ్ళి వుండొచ్చు.	ई स्त्रीलु वेलिल वुन्डोच्चु ।
	ये गयी होगी ।	యే గయీ హోంగీ.
41.	తమరు వెళ్ళారు.	तमरु वेल्लारु ।
	आप गयी ।	ఆప్ గయీ.
42.	తమరు వెళ్ళి వున్నారు.	तमरु वेलिल वुन्नारु ।
	आप गयी हैं ।	ఆప్ గయీ హైం.
43.	తమరు వెళ్ళి వుండిరి.	तमरु वेल्लि वुन्डिरी ।
	आप गयी थी ।	ఆప్ గయీ థీ.
44.	తమరు వెళ్ళుచూ వుండిరి.	तमरु वेल्लुचू वुन्डिरी ।
	आप जा रही थी ।	ఆప్ జా రహీ థీ.
45.	తమరు వెళ్ళి వుండొచ్చు.	तमरु वेल्लि वुन्डोच्चु ।
	आप गयी होगी ।	ఆప్ గయీ హోంగీ.

భవిష్యత్ కాలము
भविष्य काल

పుంలింగము
पुलिंग

1. నేను వెళ్ళబోతాను.	नेनु वेल्लबोतानु ।
मैं जाऊँगा ।	మైం జావూంగా.
2. మేము వెళ్ళబోతాము.	मेमु वेल्लबोतामु ।
हम जाएँगे ।	హమ్ జాయేంగే.
3. నేను వెళుతూ వుండబోతాను.	नेनु वेलुतू वुन्डबोतानु ।
मैं जा रहूँगा ।	మైం జా రహూంగా.
4. మేము వెళుతూ వుండబోతాము.	मेमु वेलुतू वुन्डबोतामु ।
हम जा रहेंगे ।	హమ్ జా రహేంగే.
5. నీవు వెళ్ళబోతావు.	नीवु वेल्लबोतावु ।
तू जाएगा ।	తూ జాయేగా.
6. మీరు వెళ్ళబోతారు.	मीरु वेल्लबोतारु ।
तुम जाओगे ।	తుమ్ జావోగే.
7. నీవు వెళుతూ వుండబోతావు.	नीवु वेलुतू वुन्डबोतावु ।
तू जा रहेगा ।	తూ జా రహేగా.
8. మీరు వెళుతూ వుండబోతారు.	मीरु वेलुतू वुन्डबोतारु ।
तुम जा रहोगे ।	తుమ్ జా రహోగే.
9. వాడు వెళ్ళబోతాడు.	वाडु वेल्लबोताडु ।
वह जाएगा ।	వహ్ జాయేగా.
10. వారు వెళ్ళబోతారు.	वारु वेल्लबोतारु ।
वे जाएँगे ।	వే జాయేంగే.
11. వాడు వెళుతూ వుండబోతాడు.	वाडु वेलुतू वुन्डबोताडु ।
वह जा रहेगा ।	వహ్ జా రహేగా.

12. వారు వెళుతూ వుండబోతారు. — वारु वेलुतू वुन्डबोतारु ।
वे जा रहेंगे । — వే జా రహేంగే.

13 వీడు వెళ్ళబోతాడు. — वीडु वेल्लबोताडु ।
यह जाएगा । — యహ్ జాయేగా.

14. వీరు వెళ్ళబోతారు. — वीरु वेल्लबोतारु ।
ये जाएँगे । — యే జాయేంగే.

15. వీడు వెళుతూ వుండబోతాడు. — वीडु वेलुतू वुन्डबोताडु ।
यह जा रहेगा । — యహ్ జా రహేగా. ।

16. వీరు వెళుతూ వుండబోతారు. — वीरु वेलुतू वुन्डबोतारु ।
ये जा रहेंगे । — వే జా రహేంగే.

17. తమరు వెళ్ళబోతారు. — तमरु वेल्लबोतारु ।
आप जाएँगे । — ఆప్ జాయేంగే.

18. తమరు వెళుతూ వుండబోతారు. — तमरु वेलुतू वुन्डबोतारु ।
आप जा रहेंगे । — ఆప్ జా రహేంగే.

స్త్రీ లింగము
स्त्री लिंग

1. నేను వెళ్ళబోతాను — नेनु वेल्लबोतानु ।
मैं जाऊँगी । — మైం జావూంగీ.

2. మేము వెళ్ళబోతాము — मेमु वेल्लबोतामु ।
हम जायेंगी । — హమ్ జాయేంగీ.

3. నేను వెళుతూ వుండబోతాను. — नेनु वेलुतू वुन्डबोतानु ।
मैं जा रहूँगी । — మైం జా రహూంగీ.

4. మేము వెళుతూ వుండబోతాము. — मेमु वेलुतू वुन्डबोतामु ।
हम जा रहेंगी । — హమ్ జా రహేంగీ.

5. నీవు వెళ్ళబోతావు. — नीवु वेल्लबोतावु ।
तू जायेगी । — తూ జాయేగీ.

6. మీరు వెళ్ళబోతారు.	मीरु वेल्लबोतारु
तुम जाओगी ।	తుమ్ జావోగీ.
7. నీవు వెళుతూ వుండబోతావు.	नीवु वेलुतू वुन्डबोतावु ।
तू जा रहेगी ।	తూ జా రహేగీ.
8. మీరు వెళుతూ వుండబోతారు.	मीरु वेलुतू वुन्डबोतारु ।
तुम जा रहोगी ।	తుమ్ జా రహోగీ.
9. ఆమె వెళ్ళబోతుంది.	आमे वेल्लबोतुन्दि ।
वह जायेगी	వహ్ జాయేగీ.
10. ఆ స్త్రీలు వెళ్ళబోతారు.	आ स्त्रीलु वेल्लबोतारु ।
वे जायेगी ।	వే జాయేఁగీ.
11. ఆమె వెళుతూ వుండబోతుంది.	आमे वेलुतू वुन्डबोतुन्दि ।
वह जा रहेगी ।	వహ్ జా రహేగీ.
12. ఆ స్త్రీలు వెళుతూ వుండబోతారు.	आ स्त्रीलु वेलुतू वुन्डबोतारु ।
वे जा रहेंगी ।	వే జా రహేఁగీ.
13. ఈమె వెళ్ళబోతుంది.	ईमे वेल्लबोतुन्दि ।
यह जायेगी ।	యహ్ జాయేగీ.
14. ఈ స్త్రీలు వెళ్ళబోతారు.	ई स्त्रीलु वेल्लबोतारु ।
ये जयेगी।	యే జాయేఁగీ.
15. ఈమె వెళుతూ వుండబోతుంది.	ईमे वेलुतू वुन्डबोतुन्दि ।
यह जा रहेगी ।	యహ్ జా రహేగీ.
16. ఈ స్త్రీలు వెళుతూ వుండబోతారు.	ई स्त्रीलु वेलुतू वुन्डबोतारु ।
ये जा रहेंगी ।	యే జా రహేఁగీ.
17. తమరు వెళ్లబోతారు.	तमरु वेल्लबोतारु ।
आप जायेंगी ।	ఆప్ జాయేఁగీ.
18. తమరు వెళుతూ వుండబోతారు.	तमरु वेलुतू वुन्डबोतारु ।
आप जा रहेंगी ।	ఆప్ జా రహేఁగీ.

'క్రియ' ఆధారంగా వివిధ కాలాలలో వివిధ పురుష, లింగ, వచనాలలో హిందీ భాషలో అర్థయుక్త వాక్య నిర్మాణం ఎలా వుంటుందో పై ఉదాహరణల ద్వారా మీరు తెలుసుకున్నారు. ఈ అంశాన్ని తెలుసుకోవడంతో వదిలేయకండి. దీన్ని మనసులోకి బాగా ఇంకించుకోండి. ఓపికగలవారు బట్టీయం పట్టినా మంచిదే.

'క్రియా పదం' जा (వెళ్ళు) ను తీసుకుని పై ఉదాహరణలు చెప్పడం జరిగింది. ఎక్కడైనా, ఎప్పుడైనా మారేది ఆ 'క్రియాపదం' మాత్రమే. మిగతా వాక్య నిర్మాణంలో ఎలాటి తేడాలూ వుండవు. స్థూలంగా హిందీ భాష వాక్య నిర్మాణ విధానం అంతే.

సూక్ష్మంగా మరికొన్ని వుదాహరణలు గమనించండి. వీటిని పై ఉదాహరణలతో పోల్చి చూసి, అవగాహన చేసుకోండి.

कर = చేయు

నేను చేస్తాను. (పుం. లిం. ఏ.)	नेनु चेस्तामु ।
मैं करता हूँ ।	మైం కర్తా హూం.
మీరు చేస్తారు. (పుం. లిం. బ.)	मीरु चेस्तारु ।
तुम करते हो ।	తుమ్ కర్తే హో.
తమరు చేస్తారు (పుం.లిం. ఏ.)	तमरु चेस्तारु ।
आप करते है ।	ఆప్ కర్తే హైం.
మేము చేస్తాము. (స్త్రీ. లిం. బ.)	मेमु चेस्तामु ।
हम करती हैं ।	హమ్ కర్తీ హైం.

डर = భయపడు

మేము భయపడబోతాము. (పుం.లిం.బ.)	मेमु भयपडबोतामु ।
हम डरेंगे ।	హమ్ డరేంగే.
ఆ స్త్రీలు భయపడతారు. (స్త్రీ. లిం. బ.)	आ स्त्रीलु भयपडतारु ।
वे डरती हैं ।	వే డర్తీ హైం.
నేను భయపడబోను. (పుం.లిం.ఏ.)	नेनु भयपडबोनु ।
मैं नही डरूँगा ।	మైం నహీం డరూంగా.

కొన్ని పదాలు - వాటితో వాక్య నిర్మాణము
कुछ पदों और उन से वाक्य निर्माण

क्यों = ఎందుకు ?

1. ఎందుకు అలా చెప్పావు ? — एन्दुकु अला चेप्पावु ?
   ऐसा कहा क्यों ? — ఐసా కహా క్యోఁ ?
2. ఎందుకు ఆమె రాలేదు ? — एन्दुकु आमे रालेदु ?
   क्यो वह नही आयी ? — క్యోఁ వహ్ నహీ ఆయీ ?
3. ఎందుకు చెయ్యాలి ? — एन्दुकु चेय्यालि ?
   क्यों करना ? — క్యోఁ కర్నా ?

क्या = ఏమిటి ?

1. విషయం ఏమిటి ? — विषयम् एमिटि ?
   क्या बात है ? — క్యా బాత్ హై ?
2. అది ఏమిటి ? — अदि एमिटि ?
   वह क्या है ? — వహ్ క్యా హై ?
3. రాముడు ఏమి చేశాడు ? — रामुडु एमि चेशाडु ?
   राम क्या किया ? — రామ్ క్యా కియా ?

कौन = ఎవరు ?

1. కృష్ణుడు ఎవరు ? — कृष्णुडु एवरु ?
   कृष्ण कौन है ? — కృష్ణ కౌన్ హై ?
2. పురుషోత్తముడు ఎవరితో పోరాడెను ? — पुरुषोत्तमुडु एवरितो पोराडेनु ?
   पुरुषोत्तम कौन से लडाया ? — పురుషోత్తమ్ కౌన్ సే లడాయా ?
3. మన ప్రధానమంత్రి ఎవరు ? — मन प्रधानमन्त्रि एवरु ?
   हमारा प्रधानी कौन है ? — హమారా ప్రధానీ కౌన్ హైఁ ?

में = లోపల

1. మేము మైదానంలో ఆడుకొనుచున్నాము.
मेमु मैदानम्लो आडुकोनुचुन्नामु ।
हम मैदान में खेलते हैं । హమ్ మైదాన్ మేఁ ఖేల్తే హైఁ
2. ఇంటిలో నాన్నగారు లేరు. इनटिलो नान्नगारु लेरु ।
घर मे पिताजी नहीं है । ఘర్ మేఁ పితాజీ నహీఁ హైఁ.
3. రఘు మద్రాసులో వుంటున్నాడు. रघु मद्रासुलो वुन्टुन्नाडु ।
रघु मद्रास में रहता है । రఘు మద్రాస్ మేఁ రహ్తా హై.

पर = మీద

1. చెట్టు మీద పక్షి ఉన్నది. चेट्टु मीद पक्षि वुन्नदि ।
चिडिया पेड पर हैं । చిడియా పేడ్ పర్ హై.
2. మంచము మీద దుప్పటి వున్నది. मन्चमु मीद दुप्पटि वुन्नदि ।
चारपाई पर दुपट्टा है । చార్పాయీ పర్ దుపట్టా హై.
3. నేలమీద ఒక పెద్దరాయి ఉన్నది.
नेल मीद ओक पेद्द राइ वुन्नदि ।
जमीन पर एक बडा पत्थर है । జమీన్ పర్ ఏక్ బడా పత్థర్ హై.

कहाँ = ఎక్కడ ?

1. భారతదేశం ఎక్కడ వున్నది ? भारतदेशम् एक्कड वुन्नदि ?
भारत कहाँ है ? భారత్ కహాఁ హై ?
2. మీరు ఎక్కడికి వెళ్తున్నారు ? मीरु एक्कडिकि वेल्तुन्नारु ?
तुम कहाँ तक जाते हो ? తుమ్ కహాఁ తక్ జాతే హో ?
3. వాడు ఎక్కడ వుంటున్నాడు ? वाडु एक्कड वुन्टुन्नाडु ?
वह कहाँ रहता है ? వహ్ కహాఁ రహ్తా హై ?

కొన్ని వాక్యాలు
कुछ वाक्य

1. రాముడు మంచి బాలుడు. रामुडु मनचि बालुडु ।
   राम एक आच्छा लडका है । రామ్ ఏక్ అచ్ఛా లడకా హై.
2. వాడు బాగా చదువుతాడు. वाडु बागा चदुवुताडु ।
   वह अच्छा पढता है । వహ్ అచ్ఛా పఢ్తా హై.
3. అందరూ వాడిని ప్రేమిస్తారు. आंदरू वाडिनि प्रेमिस्तारु ।
   सब लोग उसे प्यार करते है । సబ్ లోగ్ ఉసే ప్యార్ కర్తే హైం.
4. వాడి తండ్రి ఒక వడ్రంగి. वाडि तनड्रि ओक वड्रनगि ।
   उसका बाप एक बढई है । ఉస్కా బాప్ ఏక్ బఢయీ హై.
5. వాడి తల్లి చనిపోయింది. वाडि तल्लि चनिपोयिनदि ।
   उसकी माँ मर गयी थी । ఉస్కీ మాం మర్ గయీ థీ.
6. వాడికి ఒక చిన్న చెల్లి వుంది. वाडिकि ओक चिन्न चेल्लि वुन्दि ।
   उसको एक छोटी बहिन है । ఉస్కో ఏక్ ఛోటీ బహిన్ హై.
7. ఆ పిల్లకూడా వాడితోపాటు బడికి వెళుతుంది.
   आ पिल्लकूडा वाडितोपाटु बाडिकि वेलुतुनदि ।
   वह लडकी भी उस के साथ स्कूल जाती है ।
   వహ్ లడకీ భీ ఉస్ కే సాథ్ స్కూల్ జాతీ హై
8. ఆమె కూడా తెలివైన పిల్ల. आमे कूडा तेलिवैन पिल्ल ।
   वह भी एक अकलमंद लडकी है ।
   వహ్ భీ ఏక్ అకల్‌మంద్ లడకీ హై.
9. వాళ్ళిద్దర్నీ చూసి వాళ్ళ తండ్రి ఎంతో ఆనందిస్తాడు.
   वाल्लिद्दर्नी चूसि तनड्रि एन्तो आननदिस्ताडु ।
   उन दोनों को देख कर उनके पिता बहुत खुश होता है ।
   ఉన్ దోనోం కో దేఖ్ కర్ ఉన్‌కే బాప్ బహుత్ ఖుష్ హోతా హై.
10. అన్ని రోజులూ ఒకేరీతిగా వుండవు. अन्नि रोजुलु ओकेरीतिगा वुन्डवु।
    सब दिन एक ही तरह से नहीं चलेगें ।
    సబ్ దిన్ ఏక్ హీ తరహ్ సే నహీ చలేంగే.

11. ఒక రోజున ఆ చిన్నిపాపని పాము కరచింది.
ओक रोजुन आ चिन्नि पापनि पामु करचिंदि ।
एक दिन उस छोटी लडकी को एक साँप काट किया ।
ఏక్ దిన్ ఉస్ ఛోటీ లడకీ కో ఏక్ సాంప్ కాట్ కియా.

12. ఆ పిల్ల చనిపోయింది. आ पिल्ल चनिपोयिंदि ।
उस लडकी मर गयी थी । ఉస్ లడకీ మర్ గయీ థీ.

13. వాళ్ళ తండ్రి పిచ్చివాడు అయ్యాడు.
वाल्ल तनड्रि पिच्चिवाडु अय्याडु ।
उनके बाप पागल बन गया । ఉనకే బాప్ పాగల్ బన్ గయా.

14. రాముడి గుండె పగిలింది. रामुडि गुन्डे पगिलिनदि ।
राम को दिल टूट गया । రామ్ కో దిల్ టూట్ గయా.

15. అయినా వాడు చలించలేదు. अयिना वाडु चलिन्चलेदु ।
तो भी वह विचलित नहीं हुआ ।
తో భీ వహ్ విచలిత్ నహీ హుఆ.

16. మరింత బాధ్యతతో చదువుతోపాటు తండ్రిని కూడా చూసుకోవడం మొదలు పెట్టాడు.
मरिन्त बाध्यततो चदुवुतोपाटु तनड्रिनि कूडा चूसुकोवडम् मोदलु पेट्टाडु ।
ज्यादा बाध्यता से वह पढने के साथ बाप को भी देखने लगा।
జ్యాదా బాధ్యతా సే వహ్ పఢ్నే కే సాథ్ బాప్ కో భీ దేఖ్నే లగా.

17. పువ్వు పుట్టగానే పరిమళించడం అంటే అదే !
पुव्वु पुट्टगाने परिमलिन्चडम् अन्टे अदे ।
फूल खिलने से कुशबू आता है का आर्थ वही है ।
ఫూల్ ఖిల్నే సే కుష్బూ ఆతా హై కా అర్థ్ వహీ హై.

★ ★ ★

1. బల్లమీద ఏమి వున్నాయి ? बल्ल मीद एमि वुन्नायि ?
मेज पर क्या है ? మేజ్ పర్ క్యా హై ?

2. బల్లమీద పుస్తకాలు వున్నాయి. बल्ल मीद पुस्तकालु वुन्नायि ।
मेज पर किताब है । మేజ్ పర్ కితాబ్ హై.

3. బల్ల పక్కన కుర్చీ వుంది. बल्ल पक्कन कुर्ची वुन्दि ।
मेज के पास कुर्सी है । మేజ్ కే పాస్ కుర్సీ హై.

4. నీరు చల్లగా వుంది. नीरु चल्लगा वुन्दि ।
पानी ठडा है । పానీ ఠండా హై.

5. ఆవు పాలు ఇచ్చును. आवु पालु इच्चुनु ।
गाय दूध देती है । గాయ్ దూధ్ దేతీ హై.

నిత్య వ్యవహారంలో దొర్లే కొన్ని వాక్యాలు
नित्य व्यवहार में रहनेवाले कुछ वाक्य

1. ఈ పిల్లి నల్లగా వున్నది. ई पिल्लि नल्लगा वुन्नदि ।
यह बिल्ली काली है । యహ్ బిల్లీ కాలీ హై.

2. పెరుగు తెలుపురంగులో వుండును. पेरुगु तेलुपुरन्गुलो वुन्डुनु ।
दही का रंग सफेद है । దహీ కా రంగ్ సఫేద్ హై.

3. మైదానంలో నలుగురు బాలురు వున్నారు.
मैदानम्लो नलुगुरु बालुरु वुन्नारु ।
मैदान में चार लडके है । మైదాన్ మే చార్ లడకే హైం.

4. ప్రతిరోజూ ఇడ్లీ తినడం మంచిది.
प्रतिरोजू इड्ली तिनडम् मन्चिदि ।
हर दिन इल्डी खाना अच्छा है ।
హర్ దిన్ ఇడ్లీ ఖానా అచ్ఛా హై.

5. దుకాణంలో బియ్యం వున్నవి. दुकाणम्लो बिय्यम वुन्नवि ।
दुकान में चावल है । దుకాన్ మేం చావల్ హై.

6. నా వద్ద డబ్బులు లేవు. ना वद्द डब्बुलु लेवु ।
मेरे पास पैसे नहीं है । మేరే పాస్ పైసే నహీం హైం.

7. వీధిలో కాదు, ఇంట్లో తినాలి. वीधिलो कादु, इनटिलो तिनालि।
बाजार में नही, घर में खाना चाहिये ।
బజార్ మేం నహీ, ఘర్ మేం ఖానా చాహియే.

8. నువ్వేం చేస్తావు ? — नुव्वों चेस्तावु ?
तू क्या करता है ? — తూ క్యా కర్తా హై ?

9. పని త్వరగా పూర్తి చేయి. — पनि त्वरागा पूर्ति चेयि ।
काम जल्दी से पूरा करो । — కామ్ జల్దీ సే పూరా కరో.

10. కుర్చీలో కూర్చోండి. — कुर्चीलो कूर्चोनडि ।
कुर्सी पर बैठो । — కుర్సీ పర్ బైఠో.

11. మంచినీళ్ళు త్రాగండి. — मनचि नील्लु त्रागनडि ।
पानी पीजिये । — పానీ పీజియే.

12. ఎప్పుడూ ఆడుకోవడం మంచిది కాదు.
एप्पुडू आडुकोवडम् मनचिदि कादु ।
हमेशा खेलना अच्छा नही है ।
హమేషా ఖేల్‌నా అచ్ఛా నహీ హై.

13. తెలుగు నేర్చుకోండి. — तेलुगु नेर्चुकोनडि ।
तेलुगु सीखो । — తెలుగు సీఖో.

14. సిద్ధం చేయండి. — सिद्धम् चेयनडि ।
तैयार करो । — తైయార్ కరో.

15. కదల వద్దు. — कदल वद्दु ।
मत हिलो । — మత్ హిలో.

16. ఫలహారం తిన్నాక కాఫీ త్రాగండి. — फलहारम् तिन्नाक काफी त्रागनडि ।
नाश्ता खाने के बाद काफी पीओ ।
నాశ్తా ఖానే కే బాద్ కాఫీ పీవో.

17. నాకు డబ్బులు త్వరగా ఇవ్వండి. — नाकु डब्बुलु त्वरगा इव्वनडि ।
मुझे पैसे जल्दी दो । — ముఝే పైసే జల్దీ దో.

18. రాత్రిపూట మాత్రమే నిద్రపోండి. — रात्रिपूट मात्रमे निद्रपोनडि ।
रात में ही सो जाओ । — రాత్ మే హీ సో జావో.

19. ఉత్తరం త్వరగా వ్రాయండి. — उत्तरम त्वरगा व्रायनडि ।
खत जल्दी लिखो । — ఖత్ జల్దీ లిఖో.

20. తమరు నా మాట కూడా ఆలకించండి.
तमरु ना माट कूडा आलकिन्चन्डि ।
आप मेरी बात भी सुनिये । ఆప్ మేరీ బాత్ భీ సునియే.

21. ఇక్కడినుండి వెళ్ళి పో. इक्कडिनुन्डि वेल्लिपो ।
यहाँ से चल जा । యహాఁ సే చల్ జా.

22. వచ్చి చదువుకో वच्चि चदुवुको ।
आकर पढो । ఆకర్ పఢో.

23. ఇంటికి వెళ్ళి భోజనం చెయ్యి. इंटिकि वेल्लि भोजन चेय्यि ।
घर जाकर खाना खाओ । ఘర్ జాకర్ ఖానా ఖావో.

24. వాడిని పిలువు. वाडिनि पिलुवु ।
उसको बुलाओ । ఉసకో బులావో.

25. నీ కలం వాడికి ఇవ్వు. नी कलम वाडिकि इव्वु ।
तेरी कलम उसे दो । తేరీ కలమ్ ఉసే దో.

26. అలాటి పని తిరిగి చెయ్యొద్దు. अलाटि पनि तिरिगि चेय्योद्दु ।
ऐसा काम फिर मत करो । ఐసా కామ్ ఫిర్ మత్ కరో.

27. విచారాన్ని వదిలిపెట్టు. विचारान्नि वदिलिपेट्टु ।
उदास छोड दो । ఉదాస్ ఛోడ్ దో.

28. నక్షత్రాలు మెరుస్తాయి. नक्षत्रालु मेरुस्तायि ।
तारे चमकते है । తారే చమక్తే హైఁ.

29. ఈ పుస్తకం ఎవరికీ చూపించొద్దు.
ई पुस्तकम् एवरिकी चूपिन्चोद्दु ।
यह किताव किसीको भी मत दिखाओ ।
యహి కితాబ్ కిసీకో భీ మత్ దిఖావో.

30. చెడు విసర్జించుట చాలా కష్టతరం.
चेडु विसर्जिन्चुट चाला कष्टतरम् ।
बुरा छोडना बहुत मुशाकिल है ।
బురా ఛోడ్నా బహుత్ ముష్కిల్ హై.

31. భోజనం తర్వాత అరటిపండు తినాలి.
भोजनम् तर्वात अरटिपन्डु तिनालि ।
भोजन के बाद केला खाना चाहिये ।
భోజన్ కే బాద్ కేలా ఖానా చాహియే.

32. మంచి పాటలు విను. मन्चि पाटलु विनु ।
अच्छे गाने सुनो । అచ్ఛే గానే సునో

33. దీనిని హిందీలో వ్రాయి. दीनिनि हिन्दीलो व्रायि ।
इसे हिन्दी मे लिखो । ఇసే హిందీ మేఁ లిఖో.

34. అది నా అలమార. आदि ना अलमार ।
वह मेरा अलमैरा है । వహ్ మేరా అల్మైరా హై.

35. దానిని కొనవద్దు. दानिनि कोनवद्दु ।
उसे मत खरीदो । ఉసే మత్ ఖరీదో.

36. ఏడవ వద్దు, పద. एडव वद्दु, पद ।
रो मत, चलो । రో మత్, చలో.

37. నేటి వరకూ నేను ఎన్నో పనులు చేశాను.
नेटिवरकू नेनु एन्नो पनुलु चेशानु ।
आज तक मैने कई काम किये ।
ఆజ్ తక్ మైఁనే కయీ కామ్ కియే.

38. బండివాడిని పిలువు. बन्डिवाडिनि पिलुवु ।
गाडीवाला को बुलाओ । గాడీవాలా కో బులావో.

39. ఈ ఏపిల్ పండ్లు అమ్మకు ఇవ్వు. ई एपिल् पल्लु अम्मकु इव्वु ।
ये सेब माँ को दो । ఏ సేబ్ మాఁ కో దో.

40. వాడు పాటలు బాగా పాడతాడు. वाडु पाटलु बागा पाडताडु ।
वह गाना अच्छा गाता है । వహ్ గానా అచ్ఛా గాతా హై.

41. వినండి, చదువు కష్టం కాదు. विननडि, चदुवु कष्टम् कादु ।
सुनो, पढना मुशकिल नहीं है । సునో, పఢ్నా ముష్కిల్ నహీ హై.

42. చక్కగా పనిచేయడం ఎప్పుడూ కష్టమే !
चक्कगा पनिचेयडम् एप्पुडू कष्टमे ।

अच्छी तरह से काम करना हमेशा मुशकिल है ।

అచ్ఛీ తరహ్ సే కామ్ కర్నా హమేషా ముష్కిల్ హై.

43. నాకు పది రూపాయలు ఇచ్చి, ఈ వస్తువు తీసుకోండి.

नाकु पदि रूपायलु इच्चि, ई वस्तुवु तीसकोन्डि ।

मुझे दस रुपये दो और यह चीज लो ।

ముఝే దస్ రూప్యే దో ఔర్ యహ్ చీజ్ లో.

44. నేను విశ్రాంతిగా తిరుగుతున్నాను. नेनु विश्रान्तिगा तिरुगुतुन्नानु ।

मैं आराम से घूम रहा हूँ ।

మైం ఆరామ్ సే ఘూమ్ రహాం హూం.

45. ప్రజల కష్టాలు అర్థం చేసుకో. प्रजल कष्टालु अर्थम चेसुको ।

लोगों की तकलीफ समझो । లోగోం కీ తక్‌లీఫ్ సమఝో.

46. కొన్ని సమయాల్లో నోరు మూసుకుని వుండడమే మంచిది.

कोन्नि समयाल्लो नोरु मूसुकुनि वुन्डडमे मंचिदि ।

कुछ समय में चुप रहना ही अच्छा है ।

కుఛ్ సమయ్ మే ఛుప్ రహనా హీ అచ్ఛా హై.

47. సౌందర్యం మొఖంలో వుండదు, హృదయంలో వుంటుంది.

सौन्दर्यम् मोखम्लो वुंडदु, हृदयम्लो वुंटुंदि ।

सुंदरता मुँह में नहीं, हृदय में है ।

సుందరతా ముంహ్ నహీ, హృదయ్ మే హై.

48. తెలుగు నేర్చుకోవడం కష్టం కాదు. तेलुगु नेर्चुकोवडम् कष्टम कादु।

तेलुगु सीखना मुशकिल नहीं है । తెలుగు సీఖానా ముష్కిల్ నహీ హై.

49. హిందీ భారతదేశపు జాతీయ భాష. हिन्दी भारतदेशपु जातीय भाष।

हिन्दी भारत का राष्ट्रीय भाषा हैं ।

హిందీ భారత్ కా రాష్ట్రీయ భాషా హై.

50. హిందీ తర్వాత రెండవ స్థానంలో తెలుగు వస్తుంది.

हिन्दी तर्वात रेन्डव स्थानम्लो तेलुगु वस्तुनदि ।

हिन्दी के बाद दूसरा स्थान में तेलुगु आ आती है ।

హిందీ కే బాద్ దూసరా స్థానే మే తెలుగు ఆ జాతీ హై.

ప్రశ్నా వాక్యాలు
प्रश्ना रूपक वाक्य

1. ఇప్పుడు నేను ఏం చేయ్యాలి . | इप्पुडु नेनम् चेय्यालि ?
   अब मैं क्या करूँ ? | అబ్ మైం క్యా కరూం ?
2. నీవు ఎలా చదువుతున్నావు ? | नीवु एला चदुवुतुन्नावु ?
   तू कैसा पढता है ? | తూ కైసా పఢ్తా హై ?
3. రాముడు కుశలమేనా ? | रामुडु कुशलमेना ?
   क्या राम कुशल है ? | క్యా రామ్ కుశల్ హై ?
4. అమ్మ ఏదో చెప్పింది, ఏమిటది ? | अम्म एदो चोप्पिनदि, एमिटदि?
   माँ कुछ बतायी, वह क्या है ?
   మాం కుఛ్ బాతాయీ, వహ్ క్యా హై ?
5. ఏమిటి మీరు కూడా మరిచిపోతారా ?
   एमिटि मीरु कूडा मरचिपोतारा ?
   क्या आप भी भूल जाते है ? క్యా ఆప్ భీ భూల్ జాతే హైం ?
6. ఆ పిల్ల ఎవరి కూతురు ? | आ पिल्ल एवरि कूतुरु ?
   वह किसको बच्ची है ? | వహ్ కిసకో బచ్చీ హై ?
7. సీతకి ఎలా వుంది ? | सीतकि एला वुन्दि ?
   सीता को कैसा है ? | సీతా కో కైసా హై ?
8. ఏమిటి నేను వెళ్ళాలా ? | एमिटि नेनु वेल्लाला ?
   क्या मैं चला जाना हूँ ? | క్యా మైం చలా జానా హూం ?
9. మీకు ఏం కావాలి ? | मीकु एम कावालि ?
   तुम्हें क्या चाहिये । | తుమ్హే క్యా చాహియే ?
10. నువ్వు ఆమెని ప్రేమిస్తున్నావా ? లేక ఆమె నిన్ను ప్రేమిస్తోందా ?
    नुव्वु आमेनि प्रेमिस्तुनावा ? लेक आमे निन्नु प्रेमिस्तोंदा ?
    क्या तू उसको प्यार करता है या वह तझे प्यार करती है?
    క్యా తూ ఉస్కో ప్యార్ కర్తా హై యా వహ్ తుఝే ప్యార్ కర్తీ హై ?

11. వారు ఎవరు ? — वारु एवरु ?

वे कौन है ? — వే కౌన్ హైం ?

12. మీరు ఎక్కడి నుండి వస్తున్నారు ? — मीरु एक्कडि नुन्डि वस्तुन्नारु ?

तुम कहाँ से आ रहे हो ? — తుమ్ కహాఁ సే ఆ రహే హో ?

13. ఆమె ఎవరు ? — आमे एवरु ?

वह कौन है । — వహ్ కౌన్ హై ?

14. ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నారు ? — एमिटि आलोचिस्तुन्नारु ?

क्या सोचते हैं ? — క్యా సోచ్‌తే హై ?

15. అతడు ఎక్కడికి వెళుతున్నాడు ? — अतडु एक्कडिकि वेलुतुन्नाडु ?

वह कहाँ जाता है ? — వహ్ కహాఁ జాతా హై ?

16. మద్రాసు ఎప్పుడు వెళ్తావు ? — मद्रास एप्पुडु वेल्तावु ?

तू मद्रास कब जाता है ? — తూ మద్రాస్ కబ్ జాతా హై ?

17. ఆమె ఎక్కడ వుంటుంది ? — आमे एक्कड वुन्टुन्दि ?

वह कहाँ रहती है ? — వహ్ కహాఁ రహ్‌తీ హై ?

18. బయట నిలబడిన మనిషి ఎవరు ? — बयट निलबडिन मनिषि एवरु ?

बाहर खडावाला कौन है ? — బాహర్ ఖడావాలా కౌన్ హై ?

19. ధర ఎంత ? — धर एन्त ?

दाम क्या है ? — దామ్ క్యా హై ?

20. మీ దగ్గర డబ్బు వుందా ? — मी दग्गर डब्बु वुन्दा ?

क्या आप के पास पैसे हैं ? — క్యా ఆప్ కే పాస్ పైసే హైం ?

21. ఆ పాట బాగాలేదూ ? — आ पाट बागालेदू ?

वह गाना पसंद है न ? — వహ్ గానా పసంద్ హై న ?

22. అతడు ఏమి చేయగలడు ? — अतडु एमि चेयगलडु ?

वह क्या कर सकता है ? — వహ్ క్యా కర్ సక్‌తా హై ?

23. రోగం దేనికి వస్తుంది ? — रोगम् देनिकि वस्तुन्दि ?

बीमार क्यों आती है ? — బీమార్ క్యోం ఆతీ హై ?

24. ఈ గడియారంలో టైము సరైనదేనా ?

ई गडियारम्लो टैमु सरैनदेना?

क्या यह घडी का समय ठीक है ?

క్యా యహ్ ఘడీ కా సమయ్ ఠీక్ హై ?

25. రెండు గంటలకు దేనికి రాలేదు ? रेन्डु गटलकु देनिकि रालेदु ?

दो बजे को क्यों नही आया ?

దో బజే కో క్యోం నహీ ఆయా ?

26. ఆలస్యం ఎలా అయింది ? आलस्यम् एला अयिन्दि ?

देर कैसा हुआ ? దేర్ కైసా హువా ?

27. మీరు ఏం పని చేస్తారు ? मीरु एम् पनि चेस्तारु ?

तुम क्या काम करते हो ? తుమ్ క్యా కామ్ కర్తే హో ?

28. మీకు ఎంతమంది పిల్లలు ? मीकु एन्तमन्दि पिल्ललु ?

आप को कितने बच्चे हैं ? ఆప్ కో కిత్నే బచ్చే హైం ?

29. నచ్చితే ఏం చేస్తావు ? नच्चिते एम् चेस्तावु ?

पसंद है तो तू क्या करेगा ?

పసంద్ హై తో తూ క్యా కరేగా ?

30. ఇతనికి ఏమి కావాలి ? इतनिकि एमि कावालि ?

इसको क्या चाहिये ? ఇసకో క్యా చాహియే ?

31. అంత పెద్ద గాలిపటం ఎగురుతుందా ?

अन्त पेद्द गालिपटम् एगुरुतुन्दा ?

क्या ऐसा ही बडा पतंग उडता है ?

క్యా ఐసా హీ బడా పతంగ్ ఉడ్‌తా హై ?

32. జనం అక్కడ దేనికి ఆగారు ? जनम् अक्कड देनिकि आगारु?

लोग वहाँ क्यो रुक गये ? లోగ్ వహాఁ క్యోఁ రుక్ గయే ?

33. మీరు కొద్దిసేపు ఇక్కడ వుండగలరా ? मीरु कोद्दिसेपु इक्कड वुन्डगलरा?

क्या थोडी देर तुम यहाँ रह सकते हो ?

క్యా థోడీ దేర్ తుమ్ యహాఁ రహ్ సక్తే హో ?

34. మీరు టీ త్రాగుతారా ? मीरु टी त्रागुतारा ?

क्या तुम चाय पीते हो ? క్యా తుమ్ చాయ్ పీతే హో ?

35. మీకు నా సహాయం కావాలా ? मीकु ना सहायम कावाला ?

क्या तुम मेरे मदद चाहते हो ?
క్యా తుమ్ మేరే మదద్ చాహ్తే హో ?

36. మీ వద్ద చిల్లర వుందా ? मी वद्द चिल्लर वुन्दा ?
क्या आप के पास छेंज हैं ?
క్యా ఆప్ కే పాస్ ఛేంజ్ హైం ?

37. మీరు సినిమాకి వెళ్తున్నారా ? मीरु सिनिमाकु वेल्तुन्नारा ?
क्या तुम सिनेमा जाते हो ? క్యా తుమ్ సినేమా జాతే హో ?

38. మీరు ఎలా మర్చిపోయారు ? मीरु एला मर्चिपोयारु ?
आप कैसे भूल गये ? ఆప్ కైసే భూల్ గయే ?

39. ఆమె ఎక్కడికి వెళుతుంది ? आमे एक्कडिकि वेलुतुनदि ?
वह कहाँ जाती है ? వహ్ కహాఁ జాతీ హై ?

40. ఆ స్త్రీలు రేపు ఎలా పని చేస్తారు ?
आ स्त्रीलु रेपु एला पनि चेस्तारु ?
वे कल कैसे काम करेंगी ? వే కల్ కైసే కామ్ కరేంగీ ?

41. నీకు సిగ్గు వేయడం లేదా ? नीकु सिग्गुवेयडम् लेदू ?
क्या तुझे शर्म आती नहीं ? క్యా తుఝే శర్మ్ ఆతీ నహీ ?

42. నీ బుర్ర పనిచేయడం లేదా ఏమిటి ?
नी बुर्र पनिचेयडम् लेदा एमिटि ?
तेरा दिमाग खराब हो गया क्या ?
తేరా దిమాగ్ ఖరాబ్ హో గయా క్యా ?

43. మీరు ఎలా మర్చిపోయారు ? मीरु एला मर्चिपोयारु ?
तुम कैसे भूल गये ? తుమ్ కైసే భూల్ గయే ?

44. ఎక్కడికి వెళ్ళాలి ? एक्कडिकि वेल्लालि ?
कहाँ जाना चाहिये ? కహాఁ జానా చాహియే ?

45. మీరు ఏం చేస్తున్నారు ? मीरु एम् चेस्तुन्नारु ?
तुम क्या करते हो ? తుమ్ క్యా కర్తే హో ?

46. మీరు నిద్రపోతున్నారా ? मीरु निद्रपोतुन्नारा ?
क्या तुम सो जाते हो ? క్యా తుమ్ సో జాతే హో ?

47. ఎక్కడి దాకా వెళ్ళాలి ? — एक्काडिदाका वेल्लालि ?
कहाँ तक जाना है ? — కహాఁ తక్ జానా హై ?

48. మీరు మళ్ళీ ఎప్పుడు వస్తారు ? — मीरु मल्ली एप्पुडु वस्तारु ?
आप फिर कब आयेंगे ? — ఆప్ ఫిర్ కబ్ ఆయేంగే ?

49. ఇక్కడి నుండి విజయవాడ ఎంత దూరం ?
इक्कडि नुन्डि विजयवाड एन्त दूरम् ?
यहाँ से विजयवाड़ा कितना दूर है ?
యహాఁ సే విజయవాడా కిత్నా దూర్ హై ?

50. మీరు ఒంటరిగా వుండగలరా ? — मीरु ओन्टरिगा वुन्डगलरा ?
क्या तुम अकेले रह सकते हो ?
క్యా తుమ్ అకేలే రహ్ సక్తే హో ?

మనోభావాలు
मनोभाव

1. నోరు మూసుకో. — नोरु मूसुको ।
छुप रहो । — ఛుప్ రహో

2. మాట్లాడ వద్దు. — माल्टाड वद्दु ।
बात मत करो । — బాత్ మత్ కరో

3. ముందు ఇది ఆలోచించు. — मुन्दु इदि आलोचिन्चु ।
पहले यह सोचो । — పహలే యహ్ సోచో.

4. ఖచ్చితంగా ఐదు గంటలకు లేవండి. — खच्चीतंगा ऐदु गन्टलकु लेवनडि।
ठीक पांच बजे उठो । — ఠీక్ పాంచ్ బజే ఉఠో.

5. కూర్చో వద్దు. — कूर्चो वद्दु ।
मत बैठो । — మత్ బైఠో .

6. అలాటి విషయాలు వదిలెయ్యి. — अलाटि विषयालु वदिलेय्यि ।
ऐसा बात छोड दो । — ఐసా బాత్ ఛోడ్ దో.

7. నా మాట విను. — ना माट विनु ।
मेरी आवाज सुनो । — మేరీ ఆవాజ్ సునో.

8. చెడు చెయ్యకు. चेडु चेंय्यकु ।
बुरा मत करो । బురా మత్ కరో.

9. మరువ వద్దు. मरुव वद्दु ।
मत भूलो । మత్ భూలో.

10. ఈ విషయం పరిష్కరించండి. ई विषयम् परिष्करिन्चन्डि ।
यह बात फ़ैसला करो । యహ్ బాత్ ఫైసలా కరో.

11. జాగ్రత్తగా చెయ్యండి. जाग्रत्तगा चेय्यन्डि ।
सावधानी से करो । సావధానీ సే కరో.

12. స్పృహలో వుండు. स्पृहलो वुन्डु ।
होश मे रहो । హోశ్ మే రహో.

13. నిజమే చెప్పండి. निजमे चेप्पन्डि ।
सच ही बोलो । సచ్ హీ బోలో.

14. అబద్ధం పనిచేయదు. अवध्दम् पनिचेयदु ।
झूठा नहीं चलेगा । ఝూటా నహీ చలేగా.

15. వ్యవధి లేదు. व्यवधि लेदु ।
अवधि नहीं है । అవధి నహీ హై.

16. ఊరు వెళ్ళవద్దు. ऊरु वेल्लवद्दु ।
गाँव को मत जाओ । గాఁవ్ కో మత్ జావో.

17. ముందు నిద్రపో. मुन्दु निद्रपो ।
पहले सो जाओ । పహలే సో జావో.

18. నన్ను వదిలెయ్యి. नन्नु वदिलेय्यि ।
मुझे छोड दो । ముఝే ఛోడ్ దో.

19. సమాధానం చెప్పండి. समाधानम् चेप्पन्डि ।
जवाब दो । జవాబ్ దో.

20. నా వద్దకు రావద్దు. ना वद्दकु रावद्दु ।
मेरे पास न आना है । మేరే పాస్ న ఆనా హై.

అర్థవంతమైన వాక్యాలు
अर्थयुक्त वाक्य

1. అతడు ఎలాటి మనిషి ! अतडु एलाटि मनिषि !
वह कैसा आदमी है ! వహ్ కైసా ఆద్మీ హై !
2. సమయాన్ని పాటించడం చాలా ముఖ్యము.
समयान्नि पाटिन्चडम् चाला मुख्यमु
समय पालन अत्यावश्यक है । సమయ్ పాలన్ అత్యావశ్యక్ హై.
3. రాముడి తమ్ముడు అందరిలోకీ మంచివాడు.
रामुडि तम्मुडु अन्दरिलोकी मनचिवाडु ।
राम का छोटा भाई सब से अच्छा है ।
రామ్ కా ఛోటా భాయీ సబ్ సే అచ్ఛా హై.
4. గౌరవం వ్యక్తిత్వం వల్ల లభిస్తుంది.
गौरवम् व्यक्तित्वम् वल्ल लभिस्तुनदि ।
इज्जत व्यक्तित्व से होता है । ఇజ్జత్ వ్యక్తిత్వ సే హోతా హై.
5. మా ఇంటి దగ్గరలో బస్ స్టాప్ వుంది.
मा इनटि दग्गरलो बस स्टाप् वुनदि ।
मेरे घर के नजदीक मे बस स्टाप है ।
మేరే ఘర్ కే నజదీక్ మే బస్‌స్టాప్ హై.
6. నాకంటే వాడు చిన్నవాడు. नाकन्टे वाडु चिन्नवाडु ।
मुझ से वह छोटा है । ముఝ్ సే వహ్ ఛోటా హై.
7. మనసుంటే మార్గం వుంటుంది. मनसुन्टे मार्गम् वुन्टुनदि ।
जहाँ चाह वहाँ राह । జహాఁ చాహ్ వహాఁ రాహ్.
8. అలాటి సినిమాలు ఇక్కడ ఆడవు. आलाटि सिनिमालु इक्कड आडवु।
ऐसे सिनेमा यहाँ नहीं चलेगे ।
ఐసే సినేమా యహాఁ నహీ చలేగే.
9. మీకు పెళ్ళయిందా ? मीकु पेल्लयिन्दा ?
क्या आप की शादी हुई है ? క్యా ఆప్ కీ శాదీ హుయీ హై ?

10. వాడు బత్తాయిలు తేవడానికి వెళ్ళాడు.
वाडु बत्तायिलु तेवडानिकि वेल्लाडु ।
वह मोसंबी लाने केलिये गया । వహ్ మోసంబీ లానే కేలియే గయా.

11. రేపు తప్పక రావాలి. रेपु तप्पक रावालि ।
कल अवश्य आना है । కల్ అవశ్య ఆనా హై.

12. భాగస్వాములు ఎప్పుడూ పరస్పర విశ్వాసంతో వుండాలి.
भागस्वामुलु एप्पुडू परस्पर विश्वासम्तो वुन्डालि ।
हिस्तेदार हमेशा परस्पर विश्वास से रहने होगे ।
హిస్తేదార్ హమేశా పరస్పర్ విశ్వాస్ సే రహ్నే హోగే.

13. నేర్చుకోవడం ఎప్పుడూ కష్టమే. नेर्चुकोवडम् एप्पुडू कष्टमे ।
सीखना हमेशा ही मुशकिल है ।
సీఖ్నా హమేశా హీ ముష్కిల్ హై.

14. చెయ్యి లేదా చావు. चेय्यि लेदा चावु ।
करो या मरो । కరో యా మరో.

15. పవిత్రతకు మరో పేరు గంగ. पवित्रतकु मरो पेरु गन्ग ।
पवित्रता के नामांतर गंगा है ।
పవిత్రతా కే నామాంతర్ గంగా హై.

వృత్తులు
वृत्तियाँ

1. నేను గాయకుడిని. नेनु गयकुडिनि ।
मैं एक गायक हूँ । మైఀ ఏక్ గాయక్ హూఀ.

2. వృత్తిలో సాఫల్యాన్ని సాధించాలి. वृत्तिलो साफल्यान्नि साधिन्चालि।
धंधा में सफल होना चाहिए । ధంధా మే సఫల్ హోనా చాహియే.

3. ఆయన మంచి ఉపాధ్యాయుడు. आयन मन्चि उपाध्यायुडु ।
वह एक अच्छा अध्यापक है ।
వహ్ ఏక్ అచ్చా అధ్యాపక్ హై.

4. మీరు వ్యాపారం చేస్తారా ? मीरु व्यापारम चेस्तारा ?
क्या तुम व्यापार करते हो । క్యా తుమ్ వ్యాపార్ కర్తే హో ?
5. మీ వృత్తి ఏమిటి ? मी वृत्ति एमिटि ?
आप का धंधा क्या है ? ఆప్ కా ధంధా క్యా హై ?
6. వృత్తిని శ్రద్ధగా చేయాలి. वृत्तिनि श्रध्दगा चेयालि ।
मन लगाकर अपना धंधा करना चाहिए ।
మన్ లగాకర్ అప్నా ధంధా కర్నా చాహియే.
7. ఎప్పుడూ సమస్యల పరిష్కారం చూడాలి.
एप्पुडू समस्यल परिष्कारमु चूडालि ।
हमेशा समस्याओ का परिष्कार चाहिए ।
హమేషా సమస్యావోఁ కా పరిష్కార్ చాహియే.
8. ఈ పని ఎవరూ చేయలేరు. ई पनि एवरू चेयलेरु ।
यह काम कोई भी नही कर सकता है ।
యహ్ కామ్ కోయీ భీ నహీ కర్ సక్తా హై.
9. వేట ఎవరికీ వృత్తి కాకూడదు. वेट एवरिकी वृत्ति काकूडदु ।
शिकार करना किसी को भी धंधा नही होना चाहिये ।
శికార్ కర్నా కిసీకో భీ ధంధా నహీ హోనా చాహియే.
10. అతని వృత్తి బొమ్మల చిత్రీకరణ. अतनि वृत्ति बोम्मल चित्रीकरण।
उसका धंधा चित्रों का चित्रीकरण है ।
ఉస్కా ధంధా చిత్రోఁ కా చిత్రీకరణ్ హై.
11. రైతులు వ్యవసాయం చేస్తారు. रैतुलु व्यवसायम् चेस्तारु ।
किसानों कृषि करते हैं । కిసానోఁ కృషి కర్తే హైఁ.
12. ఆ వైద్యుడి హస్తవాసి అద్భుతమైనది.
आ वैद्युडि हस्तवासि अद्भुतमैनदि ।
उस वैद्य का हस्तवासी अद्भुत है ।
ఉస్ వైద్య కా హస్తవాసీ అద్భుత్ హై.
13. ఈ పని నువ్వు కాక మరెవరు చేయగలరు ?
ई पनि नुव्वु काक मरेवरु चेयगलरु ?

तेरे बिना और कोई यह काम कर सकता है ?

తేరే బినా ఔర్ కోయీ యహ్ కామ్ 'కర్ సక్తా హై ?

14. ప్రతి వృత్తి లాభదాయకంగా వుండదు. प्रति वृत्ती लाभदायकम्गा वुन्डदु।

हर एक धंधा लाभदायक नही होगा ।

హర్ ఏక్ ధంధా లాభదాయక్ నహీ హోగా.

15. చివరికి నా సరదా నా వృత్తిగా మారింది.

चिवरिकि ना सरदा ना वृत्तिगा मारिन्दि ।

आखिर मेरा शौक धंधे मे बदल गया ।

ఆఖిర్ మేరా శౌక్ ధంధే మే బదల్ గయా.

కుశల ప్రశ్నలు
कुशाल प्रश्नाएँ

1. ఎలా వున్నారు ? — एला वुन्नारु ?

आप कैसे है ? — ఆప్ కైసే హై ?

2. నేను బావున్నాను. — नेनु बावुन्नानु ।

मैं अच्छा हूँ । — మైం అచ్ఛా హూం

3. ఇప్పుడు మీరు ఏం చేస్తున్నారు ? — इप्पुडु मीरु एम् चेस्तुन्नारु ।

अब तुम क्या करते हो ? — అబ్ తుమ్ క్యా కర్తే హో ?

4. నేను ఎం.కాం చేస్తున్నాను. మరి మీరు ?

नेनु एम. काम्. चेस्तुन्नानु । मरि मीरु ?

मैं एम. काम. करता हूँ । और तुम ?

మైం ఎం.కాం. కర్తా హూం. ఔర్ తుమ్ ?

5. నేను ఇంజనీరింగ్ పూర్తి చేశాను. — नेनु इन्जनीरिन्ग पूर्ति चेशानु ।

मैं इंजनीयरिंग पूरा किया हूँ ।

మైం ఇంజనీయరింగ్ పూరా కియా హూం.

6. పదండి, టీ తాగుదాం. — पदन्डि, टी तागुदाम् ।

चलिये, हम चाय पीयेगे । — చలియే, హమ్ చాయ్ పీయేంగే.

7. అలాగే. आलागे ।

अच्छा । అచ్ఛా.

8. డబ్బులు మీరు ఇవ్వవద్దు. నా దగ్గర చిల్లర వుంది.

डब्बुलु मीरु इव्ववद्दु । ना दग्गर चिल्लर वुन्दि ।

पैसे आप मत दीजिये । मेरे पास छेंज है ।

పైసే ఆప్ మత్ దీజియే. మేరే పాస్ ఛేంజ్ హైం.

9. ఫర్వాలేదు. నేను ఇస్తాను. फर्वालेदु । नेनु इस्तानु ।

फरवाई नहीं है । मैं दे दूँगा ।

ఫర్వాయీ నహీ హై. మైం దే దూంగా.

10. భవిష్యత్తు గురించి ఏం ఆలోచిస్తున్నారు ?

भविष्यत्तु गुरिन्चि एम आलोचिस्तुन्नारु ।

आप भविष्य केलिये क्या सोचते है ?

ఆప్ భవిష్య కేలియే క్యా సోచ్‌తే హైం ?

11. ఏదో ఒక వ్యాపారం చేద్దామనుకుంటున్నాను. మరి మీరు ?

एदो ओक व्यापारम् चेद्दामनुकुन्टुन्नानु । मरि मीरु ?

कुछ व्यापार करना चाहता हूँ । और तुम ?

కుఛ్ వ్యాపార్ కర్నా చాహ్తా హూం. ఔర్ తుమ్ ?

12. అమెరికా వెళ్తున్నాను. अमेरिका वेल्तुन्नानु ।

अमेरिका जाता हूँ । అమెరికా జాతా హూం

13. మంచిది. మీకు నా శుభాకాంక్షలు. मनचिदि मीक ना शुभाकान्क्षलु।

अच्छा । आपको मेरे शभकामनाएँ ।

అచ్ఛా. ఆప్కో మేరే శుభ్‌కామ్నాయేం.

14. చాలా కృతజ్ఞతలు. మళ్ళీ కలుద్దాం. నమస్తే.

चाला कृतज्ञतलु । मल्ली कलुद्दाम् । नमस्ते ।

बहुत शुक्रिया । फिर मिलेंगे । नमस्कार ।

బహుత్ షుక్రియా. ఫిర్ మిలేంగే. నమస్కార్.

15. నమస్తే. नमस्ते ।

नमस्कार । నమస్కార్.

పర్యాటన
पर्यटन

1. మీరు ఎక్కడి నుండి వస్తున్నారు ? मीरु एक्कडि नुन्डि वस्तुन्नारु?
   तुम कहाँ से आते हो ? తుమ్ కహాఁ సే ఆతే హో ?
2. నేను నెల్లూరు నుండి వస్తున్నాను. नेनु नेल्लूरु नुन्डि वस्तुन्नानु ।
   मैं नेल्लूरु से आता हूँ । మైఁ నెల్లూరు సే ఆతా హూఁ.
3. ఎక్కడికి వెళతారు ? एक्कडिकि वेलतारु ?
   कहाँ तक जाते हो ? కహాఁ తక్ జాతే హో ?
4. హైదరాబాద్ వెళుతున్నాను. हैदराबाद वेलुतुन्नानु ।
   हैदराबाद जाता हूँ । హైదరాబాద్ జాతా హూఁ.
5. అక్కడ చూడదగిన ప్రదేశాలు ఏమైనా వున్నాయా ?
   अक्कड चूडदगिन प्रदेशालु एमैना वुन्नाया ?
   वहाँ देखने केलिये कौन सा प्रदेश है ?
   వహాఁ దేఖ్నే కేలియే కౌన్ సా ప్రదేశ్ హైఁ ?
6. ఇదే నా మొదటి ప్రయాణం. इदे ना मोदटि प्रयाणम् ।
   यही है मेरा पहला यात्रा । యహీ హై మేరా పహలా యాత్రా.
7. అలాగా. అయితే మీకూ తెలిసి వుండక పోవచ్చు.
   आलागा । अयिते मीकू तेलिसि वुन्डक पोवच्चु ।
   ऐसा बांत है तो तुम्हें भी मालूम नही होगा ।
   ఐసా బాత్ హైతో తుమ్హే భీ మాలూమ్ నహీ హోగా.
8. అవునండీ. నేను త్వరగా వెళ్ళాలి.
   आवुनन्डी नेनु त्वरगा वेल्लालि ।
   जी हाँ । मुझे जल्दी जाना चाहिये ।
   జీహాఁ. ముఝే జల్దీ జానా చాహియే.
9. ఎందుకు ? एन्दुकु ?
   क्यो ? క్యోఁ ?

10. రేపు మా అబ్బాయి ఢిల్లీ వెళ్ళిపోతాడు.
रेपु मा आब्बायि ढिल्ली वेललिपोताडु ।
कल मेरा पुत्र दिल्ली जायेगा ?
కల్ మేరా పుత్ర్ దిల్లీ జాయేగా.

11. అక్కడ అతను ఏం చేస్తాడు ? अक्कड अतनु एम् चेस्ताडु ?
वहाँ वह क्या करता है ? వహా వహ్ క్యా కర్తా హై ?

12. జాతీయ రక్షణ విద్యాసంస్థలో చదువుతున్నాడు.
जातीय रक्षण विद्या संस्थलो चदुवुतुन्नाडु ।
वह राष्ट्रीय सैनिक एकाडेमी में पढता है ।
వహ్ రాష్ట్రీయ సైనిక్ ఎకాడెమీ మే పఢ్తా హై.

13. అయితే ఈ రోజు రాత్రి అతనితో గడుపుతారన్నమాట ?
अइते ई रोजु रात्रि अतनितो गडुपुतारन्नमाट ?
तो आज की रात आप उस के साथ रहेंगे क्या ?
తో ఆజ్ కీ రాత్ ఆప్ ఉస్ కే సాథ్ రహేంగే క్యా ?

14. అవును. మరో మూడు నెలలు వాడు దూరంగా వుంటాడు.
अवुनु । मरो मूडु नेललु वाडु दूरंगा वुन्टाडु ।
जी हाँ । और तीन मास तक वह दूर रहता है ।
జీ హాఁ. ఔర్ తీన్ మాస్ తక్ వహ్ దూర్ రహ్తా హై.

15. అంతకాలం కొడుకుకి దూరంగా వుండడం చాలా కష్టమే.
अन्तकालम् कोडुकुकि दूरन्गा वुन्डडम् चाला कष्टमे ।
ऐसा समय पुत्र से दूर रहना बहुत मुशकिल है ।
ఐసా సమయ్ పుత్ర్ సే దూర్ రహ్నా బహుత్ ముష్కిల్ హై.

16. మీరు మళ్ళీ ఎప్పుడు ఇటువైపు వస్తారు ?
मीरु मल्ली एप्पुडु इटुवैपु वस्तारु ?
तुम फिर कब इसी ओर आते हो ?
తుమ్ ఫిర్ కబ్ ఇసీ ఓర్ ఆతే హో ?

17. రెండు రోజుల తర్వాత వస్తాను. रेन्डु रोजुल तर्वात वस्तानु ।
दो दिन के बाद आऊँगा । దో దిన్ కే బాద్ ఆవూంగా.

18. ఆరోజు మీరు మా ఇంటికి రండి. आ रोजु मीरु मा इनटिकि रन्डि।
उस दिन तुम्हे मेरे घर आना चाहिये ।
ఉస్ దిన్ తుమ్హే మేరే ఘర్ ఆనా చాహియే.

19. అలాగే. నేను వెళ్తాను. अलागे । नेनु वेलतानु ।
जी हाँ । मै चलता हूँ । జీ హాఁ. మైఁ చల్తా హూఁ.

20. నమస్తే. नमस्ते ।
नमस्कार । నమస్కార్.

రైల్వే స్టేషన్
रेल स्टेशन

1. రైల్వే స్టేషన్‌కు ఎలా వెళ్ళాలి ? रैलवे स्टेशन्कु एला वेल्लालि?
मैं रेल स्टेशन कैसा जा सकता हूँ ?
మైఁ రేల్ స్టేషన్ కైసా జా సక్తా హూఁ ?

2. ఈ దారిలో తిన్నగా వెళ్ళండి. ई दारिलो तिन्नगा वेल्लनडि ।
यही रास्ता में सीदा चलो । యహీ రాస్తా మే సీదా చలో.

3. ఇక్కడి నుండి స్టేషన్ ఎంత దూరం ? इक्कडि नुनडि स्टेषन् एन्त दूरम्?
यहाँ से स्टेशन कितना दूर है ?
యహాఁ సే స్టేషన్ కిత్నా దూర్ హై ?

4. సుమారు రెండు మైళ్ళు వుంటుంది. सुमारु रेन्डु मैल्लु वुन्टुनदि ।
लगभग दो मैल है । లగ్‌భగ్ దో మైల్ హై.

5. నేను త్వరగా జి.టి.ఎక్స్‌ప్రెస్ అందుకోవాలి.
नेनु त्वरगा जी. टी. एक्स्प्रेस् अन्दुकोवालि ।
मुझे जल्दी जी. टी. एक्सप्रेस पकडना है ।
ముఝే జల్దీ జీ.టి. ఎక్స్‌ప్రెస్ పకడ్నా హై.

6. అయితే త్వరగా వెళ్ళండి. టైం అయిపోయింది.
आयिते त्वरगा वेल्लनडि । टैम् अयिपोयिंदि ।
है तो जल्दी चलो । समय हो गया ।
హై తో జల్దీ చలో. సమయ్ హో గయా.

7. అలాగే. నేను ఆటోలో వెళతాను. ధన్యవాదాలు.

अलागे । नेनु आटोलो वेलतानु । धन्यावादालु ।

जी हाँ । मैं आटो में जाऊँगा । धन्यवाद ।

జీ హాఁ. మైఁ ఆటో మే జావూంగా. ధన్యవాద్.

8. నాకు ఢిల్లీకి ఒక టికెట్ ఇవ్వండి.

मुझे दिल्ली को एक टिकट दे दीजिये ।

ముఝె దిల్లీ కో ఏక్ టికట్ దే దీజియే.

9. జి.టి. ఎక్స్‌ప్రెస్ మరికొద్ది సేపటిలో స్టేషన్‌కు వస్తుంది.

जी. टी. एक्स्प्रेस् मरि कोद्दि सेपटिलो स्टेषन्कु वस्तुनदि ।

जी. टी. एक्सप्रेस थोडी देर में स्टेशन आ जायेगी ।

జీ.టీ. ఎక్స్‌ప్రెస్ థోడీ దేర్ మే స్టేషన్ ఆ జాయేగీ.

10. జి.టి. బయలుదేరుటకు సిద్ధంగా వుంది.

जी. टी. बयलुदेरुटकु सिध्दम्गा वुनदि ।

जी. टी. छुटने केलिये तैयार है ।

జీ.టీ. ఛుట్నే కేలియే తైయార్ హై.

11. మీరు ఒంటరిగా రైలు ప్రయాణం చేయగలరా ?

मीरु ओन्टरिगा रैलु प्रयाणम् चेयगलरा ?

क्या आप अकेले रेल यात्रा कर सकते हैं ?

క్యా ఆప్ అకేలే రేల్ యాత్రా కర్ సక్తే హైఁ ?

12. వచ్చే స్టేషన్ నెల్లూరు కాదు, గూడూరు.

वच्चे स्टेषन् नेल्लूरु कादु, गूडूरु ।

आनेवाला स्टेशन नेल्लूरु नही, गूडूरु है ।

ఆనేవాలా స్టేషన్ నెల్లూరు నహీ, గూడూరు హై.

13. నాకు ఆగ్రా చూపించండి.

नाकु आग्रग चूपिन्चनडि ।

मुझे आग्रा दिखायिये ।

ముఝె ఆగ్రా దిఖాయియే.

14. విజయవాడ నుండి ఢిల్లీ ఎంతదూరం ?
विजयवाड नुन्डि दिल्ली एन्त दूरम् ?
विजयवाडा से दिल्ली कितना दूर है ?
విజయ్‌వాడా సే దిల్లీ కిత్నా దూర్ హై ?

15. సుమారు రెండువేల ఐదు వందల కిలోమీటర్లు వుంటుంది.
सुमारु रेन्डुवेल ऐदु वन्दल किलो मीटर्लु वुन्टुन्दि ।
लगभग दो हजार पाँच सौ किलो मीटर है ।
లగ్‌భగ్ దో హజార్ పాంచ్ సౌ కిలోమీటర్ హై.

టెలిఫోన్ సంభాషణ
टेलिफोन सँभाषणा

1. హలో, ఎవరు మాట్లాడుతోంది ? हलो, एवरु माट्लाडुतोन्दि ?
हलो, कौन बोल रहे हैं ? హలో, కౌన్ బోల్ రహే హైఁ ?

2. నేను రావుగారితో మాట్లాడాలి. नेनु रावुगारितो माट्लडालि
मैं राव साब से बोलना चाहता हूँ ।
మైఁ, రావ్ సాబ్ సే బోల్నా చాహ్తా హూఁ.

3. అఁ, నేనే రావును. చెప్పండి. आँ । नेने रावुनु । चेप्पन्डि।
हाँ, मैं हूँ राव । बोलिए । హాఁ, మైఁ హూఁ రావ్. బోలియే.

4. నేను మిమ్మల్ని కలవాలనుకుంటున్నాను.
नेनु मिम्मर्लनि कलवालनुकुंटुन्नानु ।
मैं आप को मिलना चाहता हूँ ।
మైఁ ఆప్ కో మిల్నా చాహ్తా హూఁ.

5. మీరు అరగంటలో రాగలరా ? मीरु अरगंटलो रागलरा ?
क्या आप आधा घंटा के अंदर आ सकते हैं ?
క్యా ఆప్ ఆధా ఘంటా కే అందర్ ఆ సక్తే హై ?

6. రాగలను సార్. रागलनु सार् ।
जी साब, आ सकता हूँ । జీ సాబ్, ఆ సక్తా హూఁ.

7. ఫోన్‌లో ఇంకెవరి గొంతో వినబడుతోంది.
फोनलो इन्केवरि गोन्तो विनबडुतोनदि ।
फोन में और कोई का आवाज सुन रही है ।
ఫోన్ మే ఔర్ కోయీ కా ఆవాజ్ సున్ రహీ హై.

8. నా పక్కన వేరెవరూ లేరండీ. ना पक्कन वेरवरू लेरन्डी ।
मेरे साथ ओर कोई नही है जी ।
మేరే సాథ్ ఔర్ కోయీ నహీ హై జీ.

9. సరే, చెప్పాల్సిన విషయం ఏమిటి ? सरे, चेप्पार्लसन विषयम् एमिटि?
आच्छा, बोलने का बात क्या है ?
అచ్ఛా, బోల్నే కా బాత్ క్యా హై ?

10. అది మీతో ఏకాంతంలో చెబుతాను. अदि मीतो एकान्तम्लो चेबुतानु।
उसे आप से एकान्त में बताऊँगा ।
ఉసే ఆప్ సే ఏకాంత్ మే బతావూంగా.

11. సరే, రండి. सरे, रन्डि ।
अच्छा, आइये । అచ్ఛా, ఆయియే.

12. మా ఫోన్ కొద్దిగా పాడయింది. मा फोन कोद्दिगा पाडयिनदि ।
हमारा फोन थोडा खराब हो गाया ।
హమారా ఫోన్ థోడా ఖరాబ్ హోగయా.

13. తప్పకుండా వింటాను, చెప్పండి. तप्पकुन्डा विन्टानु, चेप्पनडि ।
अवश्य सुनूँगा, बोलिये । అవశ్య సునూంగా, బోలియే.

14. గట్టిగా మాట్లాడండి. गट्टिगा माट्लाडनंड ।
जोर से बोलिये । జోర్ సే బోలియే.

15. మీ ఫోన్ గురించి ఆఫీసర్‌గారికి ఏం చెప్పను ?
मी फोन् गुरिन्चि आफीसरगारिकि एम् चेप्पनु ?
आप का फोन केलिये अफसर साब से क्या बताऊँगा ?
ఆప్ కా ఫోన్ కేలియే అఫ్సర్ సాబ్ సే క్యా బతావూంగా ?

16. దయచేసి లైనులో వుండండి. दयचेसि लैनुलो वुन्डनडि ।
कृपया लाइन पर ही रहिये కృపయా లాయిన్ పర్ హీ రహియే.

17. కాసేపు ఆగి మళ్ళీ ఫోన్ చేస్తాను.
कासेपु आगि मल्ली फोन चेस्तानु ।
थोडी देर बाद मै फिर फोन करूँगा ।
థోడీ దేర్ బాద్ మైం ఫిర్ ఫోన్ కరూంగా.

18. మా తమ్ముడు అక్కడ వున్నాడు. – కొద్దిగా పిలవండి.
मा तम्मुडु अक्कड वुन्नाडु – कोद्दिगा पिलवन्डि ।
मेरा छोटा भाई वहाँ है – उसे बुलाइये ।
మేరా ఛోటా భాయీ వహాం హై ఉసే బులాయియే.

19. వాడు బయటికి వెళ్ళాడు. ఒక గంట తర్వాత ఫోన్ చేయండి.
वाडु बयटिकि वेल्लाडु । ओक गन्ट तर्वात फोन चेयन्डि ।
वह बाहर गया । एक घंटे के बाद फोन कीजिये ।
వహ్ బాహర్ గయా. ఏక్ ఘంటే కే బాద్ ఫోన్ కీజియే.

20. మీరు త్వరగా తిరిగి రావాలి. मीरु त्वरगा तिरिगि रावालि ।
आपको जल्दी से वापस आना चाहिये ।
ఆప్‌కో జల్దీ సే వాపస్ అనా చాహియే.

హోటల్
होटल

1. కూర్చోండి సార్, మీకు ఏమి కావాలి ?
कूर्चोन्डि सार्, मीकु एमि कावालि ?
बैठिये साब, आपको क्या चाहिये ?
బైఠియే సాబ్, ఆప్‌కో క్యా చాహియే ?

2. ఇక్కడ ఏమేం దొరుకుతాయి ? इक्कड एमेम् दोरुकुतायि ?
यहाँ क्या चीज मिलते हैं ? యహాం క్యా చీజ్ మిల్తే హైం ?

3. అన్నీ దొరుకుతాయి సార్. अन्नी दोरुकुतायि सार् ।
सब ही मिलते है साब । సబ్ హీ మిల్తే హైం సాబ్.

4. నాకు అన్నం, పప్పు తీసుకురా. नाकु अन्नम् पप्पु तीसुकुरा ।
मुझे चावल और दाल लाओ । ముఝె చావల్ ఔర్ దాల్ లావో.

5. బెండకాయ కూర అంటే నాకు బాగా యిష్టం.
बेन्डकाय कूर अन्टे नाकु बागा इष्टम ।
भिण्डी का तरकारी मुझे बहुत पसद है ।
భిండీ కా తర్కారీ ముఝే బహుత్ పసంద్ హై.

6. భోజనంతోపాటు రసం కూడా తీసుకురా.
भोजनम्तोपाटु रसम् कूडा तीसुकुरा ।
भोजन के साथ इमली का रस भी लाओ ।
భోజన్ కే సాథ్ ఇమలీ కా రస్ భీ లావో.

7. పైకి వెళ్ళే దారి ఇది కాదు. पैकि वेल्ले दारि इदि कादु ।
ऊपर जाने का रास्ता यह नही है ।
ఊపర్ జానే కా రాస్తా యహ్ నహీ హై.

8. మరొక గ్లాసు మజ్జిగ తీసుకురా.
मरोक ग्लासु मजजिग तीसुकुरा ।
और एक गिलास छाँछ लाओ । ఔర్ ఏక్ గిలాస్ ఛాంఛ్ లావో.

9. చివరిగా ఒక కప్పు పెరుగు ఇవ్వు.
चिवरिगा ओक कप्पु पेरुगु इव्वु।
आखिर में मुझे एक कप दही दे दो ।
ఆఖిర్ మే ముఝే ఏక్ కప్ దహీ దే దో.

10. నాకొక కప్పు కాఫీ కావాలి. नाकोक कप्पु काफी कावालि ।
मुझे एक कप काफी चाहिये। ముఝే ఏక్ కప్ కాఫీ చాహియే.

11. నాకు కొద్దిగా పంచదార కావాలి. नाकु कोद्दिगा पन्चदार कावालि।
मुझे थोडा चीनी चाहिये । ముఝే థోడా చీనీ చాహియే.

12. మంచి ఫలహారం ఎక్కడ దొరుకుతుంది ?
मन्चि फलहारम एक्कड दोरुकुतुन्दि ?
अच्छा फलहार कहाँ मिलेगा ?
అచ్ఛా ఫలహార్ కహాఁ మిలేగా ?

13. బిల్లు తీసుకురా. बिल्लु तीसुकुरा ।
बिल लाओ । బిల్ లావో.

14. అన్నీ చాలా బావున్నాయి. अन्नी चाला बावुन्नायि ।
सब ही बिलकुल अच्छा है । సబ్ హీ బిల్‌కుల్ అచ్ఛా హై.

15. చిల్లర వుంచుకో. चिल्लर वुन्चुको ।
छेंज अपने पास रखो । ఛేంజ్ అప్నే పాస్ రఖో.

16. కృతజ్ఞతలు సార్. कृतज्ञतलु सार् ।
धन्यवाद साब । ధన్యవాద్ సాబ్.

17. తమరు మరోసారి దయచేయండి. तमरु मरोसारि दयचेयन्डि ।
आप फिर एक बार आयिये। ఆప్ ఫిర్ ఏక్ బార్ ఆయియే.

రహదారి
रास्ता

1. ఈ దారి సరిగా లేదు. ई दारि सरिगा लेदु ।
यह रास्ता अच्छा नही है । యహ్ రాస్తా అచ్ఛా నహీ హై.

2. నా షాపు గాంధీ చౌకు దగ్గరే వుంది.
ना षापु गान्धी चौक दग्गरे वन्दि ।
मेरा दुकान गांधी चौक के नजदीक मे हैं ।
మేరా దుకాన్ గాంధీ చౌక్ కే నజ్‌దీక్ మే హై.

3. ఈ దారి ఎక్కడికి పోతుంది ?
ई दारि एक्कडिकि पोतुन्दि ?
यह रास्ता कहाँ तक जाता है ?
యహ్ రాస్తా కహాఁ తక్ జాతా హై ?

4. నేను గుంటూరు వెళ్ళాలి. नेनु गुंटूरु वेल्लालि ।
मुझे गुंटूरु जाना चाहिये । ముఝే గుంటూర్ జానా చాహియే

5. నాలుగు వైపులా చూసిన తర్వాతే రోడ్డు దాటాలి.
नालुगु वैपुला चूसिन तर्वाते रोड्डु दाटालि ।
चारों ओर देखने केबाद ही रोड पार करो ।
చారోఁ ఓర్ దేఖ్నే కేబాద్ హీ రోడ్ పార్ కరో.

6. ఈ సమయంలో రోడ్డు మీద బాగా రద్దీగా వుంటుంది.
ई समयम्लो रोड्डु मीद् बागा रद्दीगा वुन्दुन्दि ।
इस समय में रोड पर बहुत रद्दी होता है ।
ఇస్ సమయ్ రోడ్ పర్ బహుత్ రద్దీ హోతా హై.

7. స్టేషన్‌కి వెళ్లే దారి చెప్పండి.
स्टेषन्कि वेल्ले दारि चेप्पन्डि ।
स्टेशन जाने का रास्ता बोलिये ।
స్టేషన్ జానే కా రాస్తా బోలియే.

8. ఎప్పుడూ ట్రాఫిక్ నిబంధనలు పాటించాలి.
एप्पुडु ट्राफिक् निबन्धनलु पाटिन्चालि ।
हमेशा ट्राफिक नियमों का पालन करना चाहिये ।
హమేషా ట్రాఫిక్ నియమోం కా పాలన్ కర్నా చాహియే.

9. ఎప్పుడూ ఎడమ వైపునే నడవాలి
एप्पुडू एडम वैपुने नडवालि ।
हमेशा बायी ओर चलिये ।
హమేషా బాయీ ఓర్ చలియే.

10. కుడివైపు నడవకూడదు.
कुडि वैपु नडवकूडदु ।
दायी ओर न चलिये ।
దాయీ ఓర్ న చలియే.

11. రోడ్డు ప్రయాణం చాలా ఆనందంగా వుంటుంది.
रोड्डु प्रयाणम् चाला आनन्दम्गा वुन्दुन्दि ।
सडक का सफर बहुत खुश होगा ।
సడక్ కా సఫర్ బహుత్ ఖుష్ హోగా.

12. రేపు రెండు గంటల బస్సుకు రావడం మరిచిపోకండి.
रेपु रेन्डु गंटल बस्सुकु रावडम् मरिचिपोकन्डि ।
कल दो बजे बस से आना मत भूलो ।
కల్ దో బజే బస్ సే ఆనా మత్ భూలో.

13. రోడ్డుమీద వాహనాలు నడపడం చాలా కష్టం.
रोड्डु मीद वाहनालु नडपडम् चाला कष्टम् ।
सडक पर गाडी चलाना बहुत मुशकिल है ।
సడక్ పర్ గాడీ చలానా బహుత్ ముష్కిల్ హై.

14. నిన్న మా తమ్ముడికి ఏక్సిడెంటు అయింది.
निन्न मा तम्मुडिकि एक्सिडेंटु अयिन्दि ।
कल मेरा छोटा भाई को ऐक्सिडेंट हुआ ।
కల్ మేరా ఛోటా భాయీ కో ఐక్సిడెంట్ హువా.

15. ఈ దారి ఆసుపత్రి వరకు పోతుంది.
ई दारि आसुपत्रि वरकु पोतुन्दि ।
यह रास्ता अस्पताल तक जाता है ।
యహ్ రాస్తా అస్పతాల్ తక్ జాతా హై.

ఆటో రిక్షా
आटो रिक्षा

1. ఏయ్ ఆటో, వస్తావా ? एय् आटो, वस्तावा ?
हे आटो, आते है ? హే ఆటో, ఆతే హై ?
2. వస్తాను సార్, ఎక్కడికి వెళ్ళాలి ? वस्तानु सार, एक्कडिकि वेल्लालि?
जी साब, कहाँ तक जाना है साब ?
జీ సాబ్, కహాఁ తక్ జానా హై సాబ్ ?
3. నేను త్వరగా బస్ స్టాండ్‌కి వెళ్ళాలి.
नेनु त्वरगा बस् स्टान्डुकु वेल्लालि ।
मुझे जल्दी बस स्टांड जाना है । ముఝె జల్దీ బస్ స్టాండ్ జానా హై.
4. అలాగే సార్, లోపల కూర్చోండి. अलागे सार्, लोपल कूर्चोन्डि।
अच्छा साब, अंदर बैठिये । అచ్ఛా సాబ్, అందర్ బైఠియే.
5. నా సామాను ఎక్కడ పెట్టను ? ना सामानु एक्कड पेट्टनु ?
मेरा समान कहाँ रखूँगा । మేరా సామాన్ కహాఁ రఖూంగా ?
6. సీటు క్రింద పెట్టండి. सीटु क्रिन्द पेट्टन्डि ।
सीट के नीचे रखिये । సీట్ కే నీచే రఖియే.
7. అలాగే. పద. अलागो । पद ।
ठीक है । ले चलो । ఠీక్ హై. లే చలో.

8. కొద్దిసేపు హోటల్ దగ్గర ఆగగలవా ? कोद्दिसेपु होटल् दग्गर आगगलवा?
क्या थोडी देर होटल के पास इंतजार कर सकते हो ?
క్యా థోడీ దేర్ హోటల్ కే పాస్ ఇంతజార్ కర్ సక్తే హో ?

9. ఎందుకాగను సార్ ? एन्दुकागनु सार् ?
क्यो नही साब ? క్యోఁ నహీ సాబ్ ?

10. తర్వాత మనం గుడికి వెళ్ళాలి. तर्वात मनम् गुडिकि वेल्लालि।
बाद में हम मंदिर तक जाना है ।
బాద్ మే హమ్ మందిర్ తక్ జానా హై.

11. అంతా పావుగంట మించి పట్టదు. अन्ता पावुगन्ट मिन्चि पट्टदु।
पूरा पाव घंटे से अधिक नही लगता ।
పూరా పావ్ ఘంటే సే అధిక్ నహీ లగ్తా.

12. లబ్బీపేటకు కిరాయి ఎంత ? लब्बीपेटकु किरायि एन्त ?
लब्बीपेट जाने का किराया क्या है ?
లబ్బీపేట్ జానే కా కిరాయా క్యా హై ?

13. ఇప్పటికే చాలా ఆలస్యం అయింది. త్వరగా వెళ్ళు.
इप्पटिके चाला आलस्यम् अयिन्दि । त्वरगा वेल्लु ।
अब ही बहुत देर हो गया, तेज चलो ।
అబ్ హీ బహుత్ దేర్ హో గయా, తేజ్ చలో.

14. వెయిటింగ్ ఛార్జి ఎంత ? वेयिटिंग् छार्ज एन्त ?
ठहरने का किराया क्या है ?
ఠహర్నే కా కిరాయా క్యా హై ?

15. దారిలో ఒక మిత్రుడిని కలవాలి. दारिलो ओक मित्रुडिनि कलवालि।
रास्ते में कोई मित्र को मिलना है ।
రాస్తే మే కోయీ మిత్ర్ కో మిల్నా హై.

పుస్తకాల షాపు
पुस्तकों का दुकान

1. మీ దగ్గర జనరల్ బుక్స్ వుంటాయా ?
मी दग्गर जनरल् बुक्सु वुन्दाया ?
क्या आप के पास जनरल बुक्स है ?
క్యా ఆప్కే పాస్ జనరల్ బుక్స్ హైఁ ?

2. మీకు ఏం కావాలి ? मीकु एम् कावालि ?
आपको क्या चाहिए ? ఆప్‌కో క్యా చాహియే ?

3. నాకు సరస్వతి పబ్లికేషన్స్ వారు ప్రచురించిన 'స్పోకెన్ ఇంగ్లీషు', స్పోకెన్ హిందీ' పుస్తకాలు అత్యవసరంగా కావాలి.
नाकु सरस्वति पबलिकेषन्स् वारु प्रचुरिंचिन 'स्पोकेन इन्लीष', 'स्पोकेन हिन्दी' पुस्तकालु अत्यवसरंगा कावालि ।
सरस्वति पबलिकेशन्स के 'स्पोकेन इन्लीश' और 'स्पोकेन हिन्दी' पुस्तक मुझे अवश्य चाहिए ।
సరస్వతి పబ్లికేషన్స్ కే 'స్పోకెన్ ఇంగ్లీష్', ఔర్ 'స్పోకెన్ హిందీ' పుస్తక్ ముఝే అవశ్య చాహియే.

4. మీరు హిందీ చక్కగా మాట్లాడుతున్నారుగా !
मीरु हिन्दी चक्कगा मट्लाडुतुन्नारुगा ।
आप हिन्दी ठीक से बोल रहे हैं न !
ఆప్ హిందీ ఠీక్ సే బోల్ రహే హైఁ న ?

5. అవి నాకోసం కాదు, మా తమ్ముడి కోసం.
अवि नाकोसम् कादु, मा तम्मुडि कोसम् ।
वे मेरे लिये नहीं, मेरा छोटा भाई केलिये चाहता हूँ ।
వే మేరే లియే నహీ, మేరా ఛోటా భాయీ కేలియే చాహ్తా హూఁ.

6. మంచిది. ఇవిగో తీసుకోండి. मन्चिदि । इविगो तीसुकोन्डि।
अच्छा, ये लीजिये । అచ్ఛా, యే లీజియే.

7. మీవద్ద ఇంగ్లీషు - తెలుగు డిక్షనరీ వుందా ?
मी वद्द इन्लीष-तेलुगु डिक्षनरी वुंदा ?
क्या आप के पास अंग्रेजी-तेलुगु कोश है ?
క్యా ఆప్ కే పాస్ అంగ్రేజీ-తెలుగు కోష్ హై ?

8. ఉంది. అదే సంస్థవారు ప్రచురించింది వుంది. చూస్తారా ?
वुन्दि । अदे संस्थवारु प्रचुरिन्चिन्दि वुंदि । चूस्तारा ?
है जी, उसी संस्था का प्रचुरित पुस्तक है । देखते हैं ?
హై జీ, ఉసీ సంస్థా కా ప్రచురిత్ పుస్తక్ హై. దేఖ్తే హైం ?

9. మీ వద్ద ఇంకా ఏవైనా పుస్తకాలున్నాయా ?
मी वद्द इन्का एवैना पुस्तकालुन्नाया ?
क्या आप के पास और कोई पुस्तक है ?
క్యా ఆప్ కే పాస్ ఔర్ కోయీ పుస్తక్ హైం ?

10. ఉన్నాయి సార్. उन्नायि सार् ।
है जी । హైం జీ.

11. చూపించండి. चूपिन्चन्डि ।
दिखाओ । దిఖావో.

12. ఎన్సైక్లోపీడియా బ్రిటానికా పూర్తి సెట్ ధర ఎంత ?
एन्सैक्लोपीडिया ब्रिटानिका पूर्ति सेट धर एन्त ?
एनसैक्लोपीडिया ब्रिटानिका के पूरे सेट का दाम क्या है ?
ఎన్సైక్లోపీడియా బ్రిటానికా కే పూరే సెట్ కా దామ్ క్యా హై ?

13. మీరు ఇంకా ఎలాటి పుస్తకాలు అమ్ముతారు ?
मीरु इन्का एलाटि पुस्तकालु अम्मुतारु ?
आप कैसे और तरह पुस्तक बेचते हैं ?
ఆప్ కేసే ఔర్ తరహ్ పుస్తక్ బేచ్తే హైం?

14. అన్ని తరహాల పుస్తకాలు అమ్ముతాము.
अन्नि तरहाल पुस्तकालु अम्मुतामु ।
हम सब तरह के पुस्तक बेचते हैं ।
హమ్ సబ్ తరహ్ కే పుస్తక్ బేచ్తే హైం.

15. మంచిది. నాకు మహానాయకుల పుస్తకాలు చూపించండి.
मन्चिदि । नाकु महानायकुल पुस्तकालु चूपिन्चन्डि ।
अच्छा, मुझे महा नायकों के पुस्तक दिखाओ ।
అచ్ఛా, ముఝే మహా నాయకోఁ కే పుస్తక్ దిఖావో.

16. ఇంగ్లీష్ కామిక్ పుస్తకాలుంటే, వాటినీ చూపించండి.
इन्लीष कामिक् पुस्तकालुन्टे, वाटिनी चूपिन्चन्डि ।
अंग्रेजी कामिक पुस्तक हैं तो उन्हें भी दिखाओ ।
అంగ్రేజీ కామిక్ పుస్తక్ హైఁ తో ఉన్హేఁ భీ దిఖావో.

17. ఈ పుస్తకాలన్నిటి ధర ఎంత ? ई पुस्तकालन्निटि धर एन्त ?
ये सब पुस्तको का दाम क्या है ?
యే సబ్ పుస్తకోఁ కా దామ్ క్యా హై ?

ఆరోగ్యము
स्वास्थ्य

1. ప్రతిరోజు వ్యాయామం చేయాలి. प्रतिरोजू व्यायामम् चेयालि ।
हर दिन व्यायाम करना चाहिये ।
హర్ దిన్ వ్యాయామ్ కర్నా చాహియే.

2. ఆసుపత్రి ఎక్కడ ఉంది ? आसुपत्रि एक्कड वुन्दि ?
अस्पताल कहाँ है ? అస్పతాల్ కహాఁ హై ?

3. నేను డాక్టర్ని కలవాలి. नेनु डाक्टर्नि कलवालि ।
मुझे वैद्य से मिलना चाहिये । ముఝే వైద్య సే మిల్‌నా చాహియే.

4. నాకు కడుపు నొప్పిగా వుంది. नाकु कडुपुनोप्पिगा वुन्दि ।
मेरे पेट में दर्द है । మేరే పేట్ మే దర్ద్ హై.

5. మీ ఆరోగ్యం ఎలా వుంది ? मी आरोग्यम् एला वुन्दि ।
आपका आरोग्य कैसा है ? ఆప్కా ఆరోగ్య కైసా హై ?

6. కొంచెం బావుంది. कोन्चेम् बावुन्दि ।
थोडा ठीक है । థోడా ఠీక్ హై.

7. నాకు జ్వరంగా వుంది. नाकु ज्वरमगा वुन्दि ।
मुझो बुखार है । ముఝొ బుఖార్ హై

8. ఎప్పుడూ ఆరోగ్యంగా ఉండాలి. एप्पुडू आरोग्यगा वुन्डालि ।
हमेशा स्वास्थ्य रखना चाहिये ।
హమేషా స్వాస్థ్య రఖ్నా చాహియే.

9. నేను మధుమేహ వ్యాధి పీడితుడిని. नेनु मधुमेह व्याधि पीडितुडिनि।
मैं मधुमेह रोग से पीडित हूँ ।
మైఁ మధుమేహ్ రోగ్ సే పీడిత్ హూఁ.

10. నిన్నటినుండి నా ఆరోగ్యం బావుండ లేదు.
निन्नटिनुन्डि ना आरोग्यम् बावुन्डलेदु ।
कल से मेरी तबीयत ठीक नही है ।
కల్ సే మేరీ తబీయత్ ఠీక్ నహీ హై.

11. వ్యాధులు ఎందుకు వస్తాయి ? व्याधुलु एन्दुकु वस्तायि ?
बिमारिया क्यों आती हैं । బిమారియా క్యోఁ ఆతీ హైఁ ?

12. గుండెజబ్బు చాలా ప్రమాదకరమైనది. गुन्डेजब्बु चाला प्रमादकरमैनदि।
हृदय रोग बहुत खतरनाक है ।
హృదయ్ రోగ్ బహుత్ ఖతర్నాక్ హై. ।

13. వాడు గాయపడ్డాడు. वाडु गायपड्डाडु ।
वह घायल हो गया । వహ్ ఘాయల్ హో గయా.

14. ఆమె ప్రమాదం నుండి బయట పడింది. आमे प्रमादम् नुन्डि बयटपडिन्दि।
वह खतरे से बाहर आ गयी है ।
వహ్ ఖతరే సే బాహర్ ఆ గయీ హై.

పండ్లు
फल

1. నాకు ఒక కిలో ద్రాక్షపళ్ళు ఇవ్వండి.
नाकु ओक किलो द्राक्षपल्लु इव्वन्डि ।
मुझे एक किलो अंगूर दीजिये ।
ముఝే ఏక్ కిలో అంగూర్ దీజియే.

2. మా దగ్గర నల్లద్రాక్ష లేదండీ, పచ్చద్రాక్షే వుంది.
मा दग्गर नल्ल द्राक्ष लेदन्डी, पच्च द्राक्षे वुन्दि।
हमारे पास काले अंगूर नही है जी, हरे अंगुर ही है ।
హమారే పాస్ కాలే అంగూర్ నహీ హై జీ, హరే అంగూర్ హీ హై

3. కిలో ధర ఎంత ? किलो धर एन्त ?
एक किलो का दाम क्या है ? ఏక్ కిల్ కా దామ్ క్యా హై ?

4. పదమూడు రూపాయలు. पदमूडु रूपायलु ।
तेरह रुपये । తేరహ్ రూప్‌యే.

5. మీ దగ్గర ఏపిల్స్ వున్నాయా ? मी दग्गर एपिल्स वुन्नाया ?
क्या आप के पास सेब हैं ? క్యా ఆప్ కే పాస్ సేబ్ హైం ?

6. డజను ఎంత ? डजनु एन्त ?
दर्जन कितना है ? దర్జన్ కిత్నా హై ?

7. ధర చాలా ఎక్కువ. धर चाला एक्कुव ।
दाम बहुत ज्यादा है । దామ్ బహుత్ జ్యాదా హై.

8. ఈ పండ్లు మంచివేనా ? ई पल्लु मनचिवेना ?
क्या ये फल अच्छे हैं ? క్యా యే ఫల్ అచ్ఛే హైం ?

9. అన్నీ మంచివే సార్. अन्नी मनचिवे सार् ।
सब ही अच्छे हैं साब । సబ్ హీ అచ్ఛే హైం సాబ్.

10. వాటితోపాటు అరటిపండ్లుకూడా ఇవ్వండి.
वाटितोपाटु अरटिपल्लु कूडा इव्वन्डि ।
उनके साथ केले भी दीजिये । ఉనకే సాథ్ కేలే భీ దీజియే.

నడవడి
प्रवर्तना

1. మౌనంగా వుండండి. मौनन्गा वुन्डनन्डि ।
खामोश रहो । ఖామోష్ రహో.
2. అజాగ్రత్తగా వుండకండి. अजाग्रत्तगा वुन्डकनन्डि ।
बेपरवाही से न रहे । బేపర్వాహీ సే న రహే.
3. నేను అలసిపోయాను. नेनु अलसिपोयानु ।
मैं थक गया हूँ । మైఁ థక్ గయా హూఁ.
4. స్పష్టంగా మాట్లాడండి. स्पष्टन्गा माट्लाडनन्डि ।
स्पष्टता से बात करो । స్పష్టతా సే బాత్ కరో.
5. మీరు నా మాట వినండి. मीरु ना माट विननन्डि ।
तुम मेरी बात मान लो । తుమ్ మేరీ బాత్ మాన్ లో.
6. మొండిపట్టు పట్టకండి. मोन्डिपट्टु पट्टकनन्डि ।
जिद न कीजिये । జిద్ న కీజియే.
7. అతను ఆవేశపరుడు. अतनु आवेशपरुडु ।
वह जोशील है । వహ్ జోశీల్ హై.
8. అతను దెబ్బతింటాడు. अतनु देब्ब तिन्टाडु ।
वह मार खाता है । వహ్ మార్ ఖాతా హై.
9. మీరు భయపడవద్దు. मीरु भयपड वद्दु ।
तुम मत डरो । తుమ్ మత్ డరో.
10. నువ్వు బాగా ఆలస్యం చేస్తున్నావు. नुव्वु बागा आलस्यम् चेस्तुन्नावु।
तू बहुत समय ले रहा है । తూ బహుత్ సమయ్ లే రహా హై.

ఉత్తరాలు వ్రాయడం
पत्र लेखन

1. రాబోయే వేసవి కాలంలో మీ ఊరు చూడడానికి రమ్మని మీ మిత్రుడికి ఉత్తరం వ్రాయండి.

29-21-14, గో.రా.రావు వీధి,
సూర్యారావుపేట,
విజయవాడ - 520 002,
ది : 15-9-1999.

ప్రియ మిత్రుడు రవీంద్రబాబుకు,

నేను ఇక్కడ క్షేమం. అక్కడ నువ్వు కూడా క్షేమమేనని ఆశిస్తాను. క్రితం వేసవి సెలవులలో నేను మీ ఊరు వచ్చాను. సెలవులను మనిద్దరం ఎంతో ఆనందంగా గడిపాము. ఈసారి నిన్ను మా ఊరు రావలసిందిగా ఆహ్వానిస్తున్నాను. నా ఉద్దేశం మా తల్లిదండ్రులకు చెప్పాను. వాళ్ళు ఎంతో సంతోషించారు.

ఇక్కడ విజయవాడలో మనకి చక్కగా కాలక్షేపం ఔతుంది. చూడదగిన ప్రదేశాలు ఇక్కడ ఎన్నో వున్నాయి. కృష్ణానది మీద ప్రకాశం బారేజి, కనకదుర్గ అమ్మవారి ఆలయం, మల్లికార్జునస్వామివారి దేవాలయం, ఉండవల్లి గుహ, కొండపల్లి కోట, ఉయ్యూరు పంచదార ఫాక్టరీ, నగరంలోని పాల ఫాక్టరీ...... ఎన్నో చూడొచ్చు.

విజయవాడ చారిత్రక నగరం. వందల సంవత్సరాల చరిత్ర కలిగిన ఊరు. యుద్ధమల్లుని శాసనం ఇక్కడే లభించింది. కృష్ణదేవరాయలు నరసింహస్వామికి గాలి గోపురం కట్టించిన మంగళగిరి ఇక్కడికి దగ్గరే వుంది. ఊరు మధ్యగా వెళ్ళే మూడు కాలువలు ఎంతో సుందరంగా కనిపిస్తాయి.

చెప్పడం దేనికి ? వచ్చి చూస్తే నీకే తెలుస్తుంది. రోజులు నిముషాల్లా గడచిపోతాయి. తప్పకుండా రా.

నీ రాకకోసం ఎదురు చూస్తుంటాను.

నీ ప్రియమిత్రుడు,
కె.సాంబశివరావు.

राबोये वेसवि कालम्लो मी ऊरु चूडडानिकि रम्मनि मी मित्रुडिकि उत्तरम् व्रायन्डि ।

29–21–14, गो.रा.रावु वीधि,
सूर्यारावुपेट,
विजयवाड – 520 002,
दि: 15–9–1999.

प्रिय मित्रुडु रवीन्द्रबाबुकु,

नेनु डक्कड क्षेमं । अक्कड नुव्वु कूडा क्षेममेननि आशिस्तानु । क्रितम् वेसवि सेलवुललो नेनु मी ऊरु वच्चानु । सेलवुलनु मनिद्दरम् एन्तो आनन्दम्गा गडिपामु । ईसारि निन्नु मा ऊरु रावलसिन्दिगा आह्वनिस्तुन्नानु । ना उद्देशम् मा तल्लीदन्ड्रुलकु चेप्पानु । वाल्लू एन्तो संतोषिन्चारु ।

इक्कड विजयवाडलो मनकि चक्कगा कालक्षेपम् औतुन्दि । चूडदगिन प्रदेशालु इक्कड एन्नो उन्नायी । कृष्णा नदि मीद प्रकाशम बारेजि, कनकदुर्ग अम्मवारि आलयम, मल्लिकार्जुन स्वामिवारि देवालयम्, उन्डवल्लि गुह, कोन्डपल्लि कोट, उय्यूरु पन्चदार फाक्टरी, नगरम्लोनि पाल, फाक्टरी... एन्नो चूडोच्चु ।

विजयवाड चारित्रक नगरम् । वन्दल संवत्सराल चरित्र कलिगिन ऊरु । युद्धमल्लुनि शसनम इक्कडे लभिन्चिन्दि । कृष्णदेवरायलु नरसिंहस्वामिकि गालि गोपुरम् कट्टिन्चिन मन्गलगिरि इक्कड़िकि दग्गरे वुन्दि। ऊरु मध्यगा वेल्ले मूडु कालुवलु एन्तो सुँदरंगा कनिपिस्तायि ।

चेप्पडम् देनिकि ? बच्चि चूस्ते नीके तेलुस्तुन्दि । रोजुलु निमुषाल्ला गडचिपोतायि । तप्पकुन्डा रा ।

नी राक कोसम् एदुरु चूस्तुन्टानु ।

नी प्रिय मित्रुडु,
के. सौंबसिवरावु.

1. आनेवाले ग्रीष्म कालीन छुट्टियों में अपना शहर देखने आने केलिये अपने मित्र को पत्र लिखो ।

29–21–14, गो. रा. रावु वीधी,
सुर्यारावपेट,
विजयवाडा – 520 002,
दिनांक : 15–9–1999.

प्रिय मित्र रवीन्द्रबाबु,

मैं यहाँ कुशल हूँ । आशा करता हूँ कि वहाँ तुम भी कुशल हो । पिछले ग्रीष्म कालीन छुट्टियों मैं तेरे शहर आया था । वे छुट्टियाँ बहुत खुशी से हो गयी । इस दफा, अपना शहर आने पर मैं तुझे आह्वान करता हूँ । मेरे माँ–बाप भी मेरा उद्देश्य कहा था। वे दोनों ही बहुत खुश हुए ।

यहाँ विजयवाडा में हम को अच्छी तरह से कालक्षेप होगा। यहाँ देखने केलिये कई प्रदेश हैं । कृष्णा नदी पर प्रकाशम बारेज़, माँ कनकदुर्गा का आलय, मल्लिकार्जुन स्वामि का मंदिर, उन्डवल्लि का गुहालय, कोन्डपल्लि का खिला, उय्यूरु शक्कर फैक्टरी, शहर मे ही रहा दूध फैक्टरी..... आदी प्रदेश देख सकते हैं ।

विजयवाडा एक ऐतिहासिक नगर है । कई शताब्दों से इसका अच्छा ही चरित्र है । युद्धमल्लु का शिलशासन यहाँ ही लभ्य था। मंगलगिरि भी यहाँ से नजदीक में है । वहाँ नरसिंह स्वामी पर भक्ति से कृष्णदेवराय से निर्मित हुआ वायुगोपुर है । शहर के बीच में रहनेवाले तीन नहरे देखने केलिये बहुत सुंदर है ।

कहना क्यों ? आकर देखने के बाद तुझे समझता है । दिन मिनट के जैसे गुजर जायेगा। जरूर आना है ।

मैं तेरे आने का निरीक्षण करता हूँ ।

तेरा प्रिय मित्र,
के. सौंबसिवराव.

ఆనేవాలే గ్రీష్మ కాలీన్ ఛుట్టియోఀ మేఀ అప్నా షహర్ దేఖ్నే కే ఆనే కేలియే అప్నా మిత్ర్ కో పత్ర్ లిఖో.

29-21-14, గో.రా.రావు వీధీ,
సూర్యారావ్ పేట్,
విజయ్‌వాడా - 520 002,
దినాంక్ : 15-9-1999.

ప్రియ్ మిత్ర్ రవీంద్రబాబు,

మైఀ యహాఀ కుశల్ హూఀ. ఆశా కర్తా హూఀ కి వహాఀ తుమ్ భీ కుశల్ హో. పిచ్‌లే గ్రీష్మ కాలీన్ ఛుట్టియోఀ మేఀ మైఀ తేరే శహర్ ఆయా థా. వే ఛుట్టియాఀ బహుత్ ఖుషీ సే హో గయీ. ఇస్ దఫా అప్నే శహర్ ఆనే పర్ మైఀ తుఝే ఆహ్వాన్ కర్తా హూఀ. మేరే మాఀ బాప్ సే భీ మేరా ఉద్దేశ్య కహా థా. వే దోనోఀ భీ బహుత్ ఖుష్ హుయే.

యహాఀ విజయ్‌వాడా మేఀ హమ్ కో అచ్ఛీ తరహ్ సే కాలక్షేప్ హోగా. యహాఀ దేఖ్‌నే కేలియే కయీ ప్రదేశ్ హైఀ. కృష్ణా నదీ పర్ ప్రకాశం బారేజ్, మాఀ కనకదుర్గా కా ఆలయ్, మల్లికార్జున స్వామి కా మందిర్, ఉండవల్లి కా గుహాలయ్, కొండపల్లి కా ఖిలా, ఉయ్యూరు శక్కర్ ఫైక్టరీ, శహర్ మేఀ హీ రహా దూధ్ ఫైక్టరీ .... ఆదీ ప్రదేశ్ దేఖ్ సక్తే హైఀ.

విజయ్‌వాడా ఏక్ ఐతిహాసిక్ నగర్ హై. కయీ శతాబ్దోఀ సే ఇస్‌కా అచ్ఛా హీ చరిత్ర్ హై. యుద్ధమల్లు కా శిలాశాసన్ యహాఀ హీ లభ్య థా. మంగల్‌గిరి భీ యహాఀ సే నజ్దీక్ మేఀ హై. వహాఀ నరసింహ్ స్వామీ పర్ భక్తి సే కృష్ణదేవరాయ్ సే నిర్మిత్ హువా వాయుగోపుర్ హై. శహర్ కే బీచ్ మేఀ రహ్నేవాలే తీన్ నహరే దేఖ్‌నే కేలియే బహుత్ సుందర్ హై.

కహనా క్యోఀ ? ఆకర్ దేఖ్నే కే బాద్ తుఝే సమఝ్‌తా హై. దిన్ మినట్ కే జైసే గుజర్ జాయేగా. జరూర్ ఆనా హై.

మైఀ తేరే ఆనే కా నిరీక్షణ్ కర్తా హూఀ.

తేరా ప్రియ్ మిత్ర్,
కె. సాంబశివరావు.

2. ఎవరో ఒక పుస్తక విక్రేతకు కొన్ని పుస్తకాలు వీ.పీ.పీ.లో పంపమని ఉత్తరం వ్రాయండి.

3-12-14, సుందర్ వీధి,
హనుమాన్ పేట,
సికింద్రాబాద్ - 500 003,
ది : 15-9-1999.

మహారాజశ్రీ జే.పీ. పబ్లికేషన్స్ వారికి,
గాంధీనగర్,
విజయవాడ - 3,

గౌరవ మహాశయా,

నిన్న ఆదివారం 'ఈనాడు' దినపత్రికలో మీ ప్రకటన చూశాను. మీ ప్రచురణలు చాలా ఉపయోగకరమైనవి.

చాలాకాలంగా నేను ఏదో ఒక వ్యాపారం చేయాలనుకుంటున్నాను. అయితే నాకు ఎలాటి విషయ పరిజ్ఞానము లేదు. అలాటి సమయంలో చీకటిలో వెలుగులా మీ ప్రకటన చూశాను. దానిలో వున్న మైథిలీ వెంకటేశ్వరరావు వ్రాసిన 'స్మాల్ స్కేల్ ఇండస్ట్రీస్' పుస్తకం నాకు అత్యవసరంగా కావాలి. ఆ పుస్తకాన్ని వీ.పీ.పీ.లో పంపమని ప్రార్థిస్తున్నాను. వీ.పీ.పీ. వచ్చిన మరు నిముషంలో నేను దానిని తీసుకోగలను.

ధన్యవాదాలు.

మీ విశ్వాసపాత్రుడు,
సి. నర్సింగ్ నాయక్.

एवरो ओक पुस्तक विक्रेतकु कोन्नि पुस्तकालु व्ही.पी.पी.लो पंपमनि उत्तरं व्रायनडि ।

3-12-14, सुन्दर वीधि,
हनुमान् पेट,
सिकिन्द्राबाद् - 500 003,
दि : 15-9-1999.

महाराजश्री जे.पी. पब्लिकेस्षन्स् वारिकि,
गांधीनगर,
विजयवाड - 3.
गौरव महाशया,

निन्न आदिवारम् 'इनाडु' दिनपत्रिकलो मी प्रकटन चूसानु । मी प्रचुरणलु चाला उपयोगकरमैनवि ।

चालाकालंगा नेनु एदो ओक व्यापरम् चेयालनुकुन्टुन्नानु । अयिते नाकु एलाटि विषय परिज्ञानमु लेदु । अलाटि समयम्लो चीकटिलो वेलुगुला मी प्रकटन चूशानु । दानिलो वुन्न मैथिली वेंकटेश्वररावु व्रासिन 'स्माल् स्केल् इन्डस्ट्रीस्' पुस्तकम् नाकु अत्यवसरंगा कावालि । आ पुस्तकान्नि वी.पी.पी.लो पंपमनि प्रार्थिस्तुन्नानु । वी.पी.पी. वच्चिन मरु निमुषम्लो दानिनि तीसुकोगलनु ।

धन्यवादालु ।

मी विश्वासपात्रुडु,
सी. नर्सिंग नायक ।

2. किसी पुस्तक विक्रेता को कोई पुस्तक वी.पी.पी. में भेजने केलिए एक पत्र लिखो ।

3-12-14, सुन्दर बीधि,
हनुमान् पेट,
सिकिन्द्राबाद् - 500 003,
दिनांक : 15-9-1999.

मेसर्स जे.पी. पब्लिकेशन्स,
गाधीनगर,
विजयवाडा-3.

मान्य महोदय,

कल रविवर का दैनिक 'ईनाडु' में मैं तुम्हारा प्रकटना देखा था । तुम्हारे प्रचुरणाएँ बहुत उपयोगकर हैं ।

दीर्घकाल से मैं कोई व्यापार करने केलिये सोचता हूँ । लेकिन मुझे कुछ विषय परिज्ञान नहीं है । इसी समय में अंधकार में ज्योती के जैसे मैं तुम्हारा प्रकटना देखा हूँ । उस में हुआ मेथिली वेंकदेश्वरराव से लिखा गया 'स्माल स्केल इन्डस्ट्रीस' पुस्तक मुझे अवश्य चाहिये। उसी पुस्तक वी.पी.पी. में भेजने केलिये मैं प्रर्थना करता हूँ । वी.पी.पी. आने के दूसरी निमुष में मैं उसे ले सकूँगा ।

धन्यवाद ।

आपका विश्वासापात्र,
सी. नर्सिंग नायक.

కిసీ పుస్తక్ విక్రేతా కో కోయీ పుస్తక్ వీ.పీ.పీ. మేం భేజనే కేలియే ఏక్ పత్ర్ లిఖో.

3-12-14, సుందర్ వీధి,
హనుమాన్ పేట్,
సికందరాబాద్-500003,
దినాంక్ : 15-9-1999.

మెసర్స్ జే.పీ. పబ్లికేషన్స్,
గాంధీనగర్, విజయ్‌వాడ-3.

మాన్య మహోదయ్,

కల్ రవివార్ కా దైనిక్ 'ఈనాడు' మేం మైం తుమ్హారా ప్రకటనా దేఖా థా. తుమ్హారే ప్రచురణాయేం బహుత్ ఉపయోగకర్ హైం.

దీర్ఘకాల్ సే మైం కోయీ వ్యాపార్ కర్నే కేలియే సోచ్‌తా హూం. లేకిన్ ముఝే కుఛ్ విషయ పరిజ్ఞాన్ నహీ హై. ఇసీ సమయ్ మే అంధకార్ మేం జ్యోతీ కే జైసే మైం తుమ్హారా ప్రకటనా దేఖా హూం. ఉస్ మే హూవా మైథిలీ వెంకటేశ్వరరావు సే లిఖా గయా 'స్మాల్ స్కేల్ ఇండస్ట్రీస్' పుస్తక్ ముఝే అవశ్య చాహియే. ఉసీ పుస్తక్ వీ.పీ.పీ. మేం భేజనే కేలియే మైం ప్రార్థనా కర్తా హూం. వీ.పీ.పీ. ఆనే కే దూసరే నిముష్ మేం మైం ఉసే లే సకూంగా.

ధన్యవాద్.

ఆప్కా విశ్వాసపాత్ర్,
సి. నర్సింగ్ నాయక్.

3. మీ అమ్మ అనారోగ్య కారణంగా ఆస్పత్రికి వెళ్లడానికి సెలవు ఇవ్వవలసిందిగా తరగతి ఉపాధ్యాయుడికి ఒక లేఖ వ్రాయండి.

2-4-8, ఇస్లాం పేట,
విజయవాడ - 520 001,
ది : 15-9-1999.

తరగతి ఉపాధ్యాయులవారి
దివ్యసముఖమునకు,
10వ తరగతి, 'సి' సెక్షన్,
సి.వి.ఆర్.జి.ఎం. హైస్కూల్,
గవర్నర్ పేట,
విజయవాడ - 520 002.

పూజ్య మహాశయా,

ముందర తమకు నా ప్రణామాలు.

నిన్నటి నుండి మా అమ్మకి చాలా అనారోగ్యంగా వుంది. ప్రత్యేక నిపుణులకు చూపించాము. వారు మా అమ్మని అత్యవసరంగా గుంటూరు జనరల్ ఆస్పత్రికి తీసుకు వెళ్ళమని చెప్పారు. అందుచేత నాకు రెండు రోజులు - అనగా నేడు, రేపు శెలవు ఇవ్వవలసిందిగా సవినయంగా ప్రార్థిస్తున్నాను.

నమస్కారాలు.

మీ ప్రియ శిష్యుడు,
ఏ. శ్రీనివాస్.

मी अम्म अनारोग्य कारणम्गा आस्पत्रिकि वेल्लटानिकि सेलवु इव्व वलसिंनदिगा तरगति उपाध्यायुडिकि ओक लेख व्रायनडि ।

2-4-8, इस्लाम् पेट,
विजयवाड-520 001.
दि : 15-9-1999.

गति उपाध्यायुलवारि
दिव्य समुखमुनकु,
10 व तरगति,
सी'.वि.आर.जि.एम्. हैस्कूल्,
गवर्नर पेट,
विजयवाड - 520 002.

पूज्य महाशया,

मुन्दर तमकु ना प्रणामालु ।

निन्नटि नुनडि मा अम्मकि चाला अनारोग्यम्गा वुनदि. प्रत्येक निपुणुलकु चूपिन्चामु । वारु मा अम्मनि अत्यवसरंगा गुटूरु जनरल आस्पत्रिकि तीसुकु वेल्लमनि चेप्पारु । अंदुचेत नाकु रेन्डु रोजुलु-अनगा नेडु, रेपु सेलवु इव्ववलसिनदिगा सविनयंगा प्रार्थिस्तुन्नानु ।

नमस्कारालु ।

मी प्रिय शिष्युडु,
ए. श्रीनिवास् ।

3. अपनी माँ की बीमारी पर अस्पताल जाने मांगते हुए छुट्टी वर्ग अध्यापक के नाम पर एक पत्र लिखो ।

2–4–8, इस्लाम् पेट,
विजयवाडा–520 002,
दिनांक : 7–9–1999.

सेवा में,
वर्ग अध्यापक महाशय,
10वा कक्षा, 'सी' सेक्षन,
सी.वि.आर.जि.एम. हैस्कूल,
गवर्नर पेट,
विजयवाडा – 520 002.

पूज्य महाशय,

पहले आपको मेरा प्रणाम है ।

कल से मेरी माँ को बहुत बिमारी हुई । प्रत्येक चिकित्सक को दिखाये । उन्होंने बाता या गये हैं कि मेरी माँ को अवशय गुन्टूर जनरल अस्पताल लेना चहिये ।. इसलिये मुझे दो दिन अर्थात आज और कल छुट्टी देने केलिये मैं सविनय से प्रार्थना करता हूँ।

प्रणाम ।

आपका प्रिय शिष्य,
ए. श्रीनिवास.

అప్నీ మాఁ కీ బీమారీ పర్ అస్పతాల్ ఛుట్టీ మాంగ్తే హుయే వర్గ్ అధ్యాపక్ కే నామ్ పర్ ఏక్ పత్ర్ లిఖో.

2-4-8, ఇస్లామ్ పేట్,
విజయ్‌వాడా-520 001,
దినాంక్ : 15-9-1999.

సేవా మేఁ,
వర్గ్ అధ్యాపక్ మహాశయ్,
10వా కక్షా, 'సి' సెక్షన్,
సి.వి.ఆర్.జి.ఎం. హాయి స్కూల్,
గవర్నర్ పేట్,
విజయవాడా - 520 002.

పూజ్య మహాశయ్,

పహలే ఆప్కో మేరా ప్రణామ్ హై.

కల్ సే మేరా మాఁ కో బహుత్ బీమారీ హుఈ. ప్రత్యేక చికిత్సక్ కో దిఖాయే. ఉన్హోఁనే బతాయా కి మేరీ మాఁకో అవశ్య గుంటూర్ జనరల్ అస్పతాల్ లేనా చాహియే. ఇసలియే ముఝే దో దిన్ - అర్థాత్ ఆజ్ ఔర్ కల్ ఛుట్టీ దేనే కేలియే మైఁ సవినయ్ సే ప్రార్థనా కర్తా హూఁ.

ప్రణామ్.

ఆప్‌కా ప్రియ శిష్య,
ఏ. శ్రీనివాస్.